

Jindřich Štyrský

Jindřich Štyrský

1899–1942

BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH
KUNST

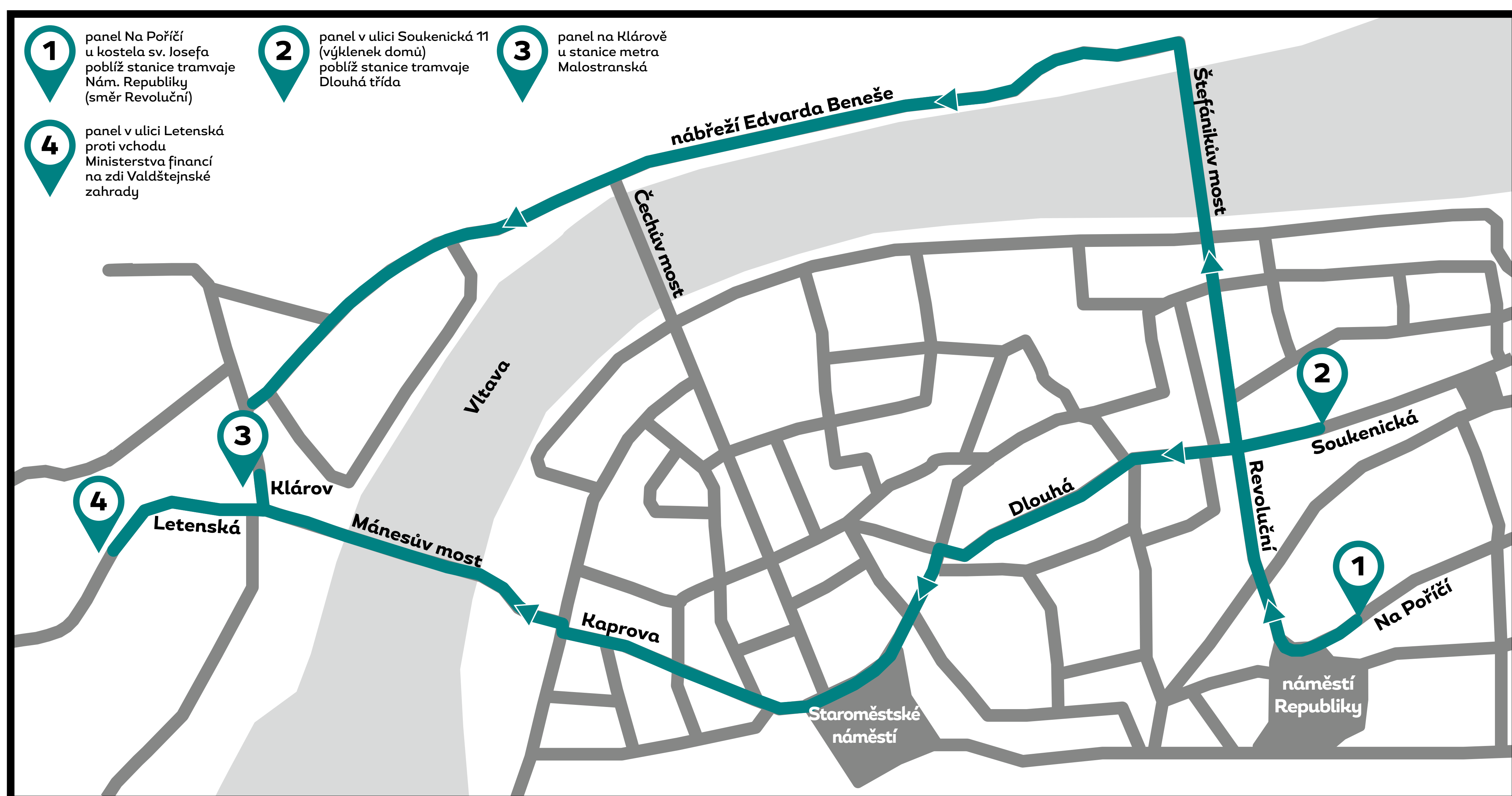
Státní fond kultury ČR

Zuzana a Eugen Brikciusovi

zvou na plakátovou výstavu

Jindřich Štyrský slovem i obrazem,

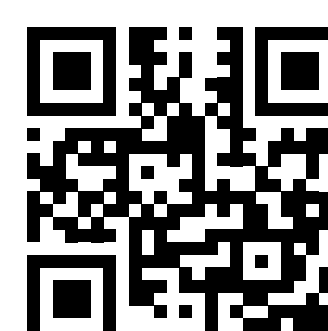
na kterou poskytly grant
Městská část Praha 1,
Státní fond kultury České republiky
a Spolkové kancléřství ve Vídni.

Připravila: Zuzana Brikcius

Grafická úprava: Markéta Zahradková

Celou výstavu si lze prohlédnout na: www.brikcius.eu

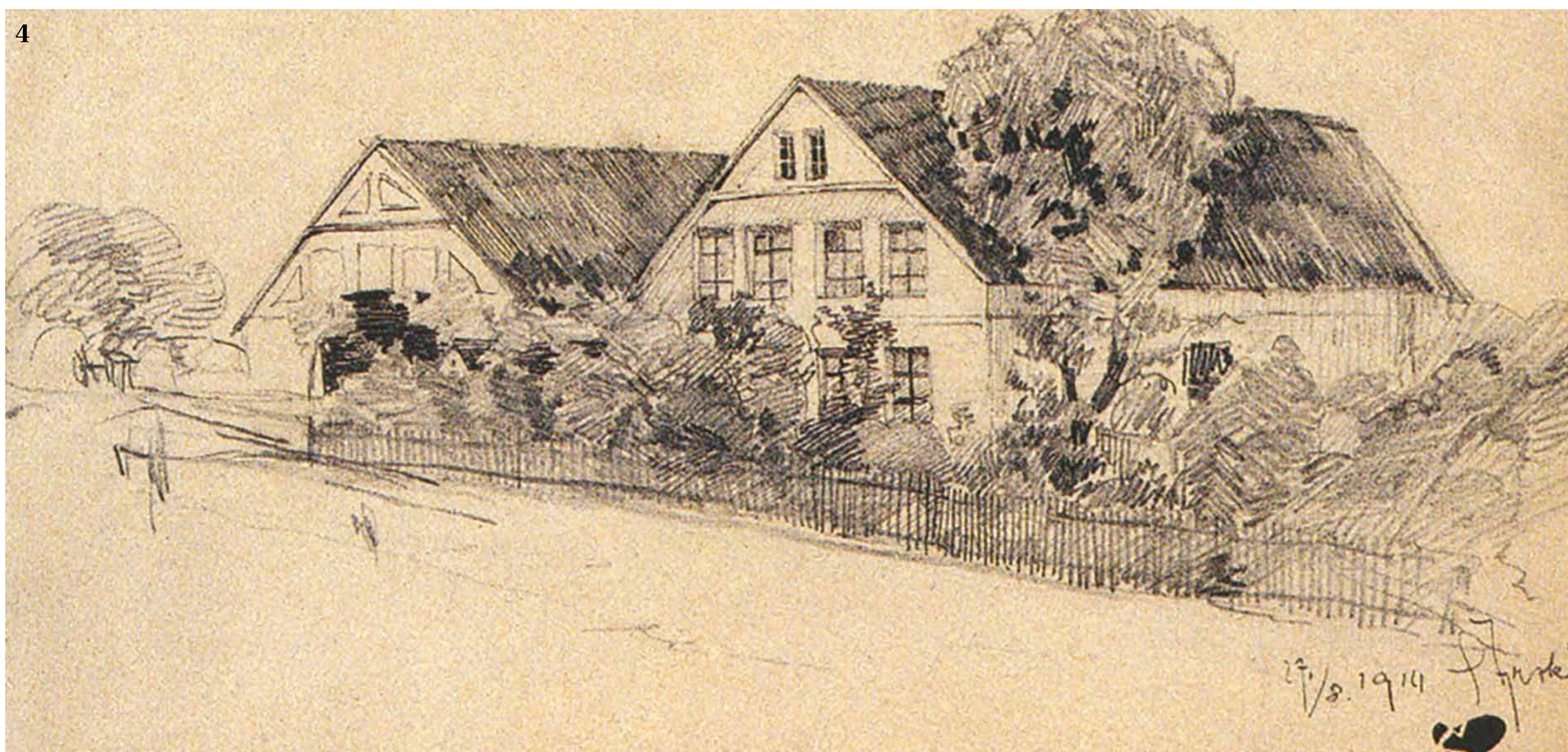
JINDŘICH ŠTYRSKÝ

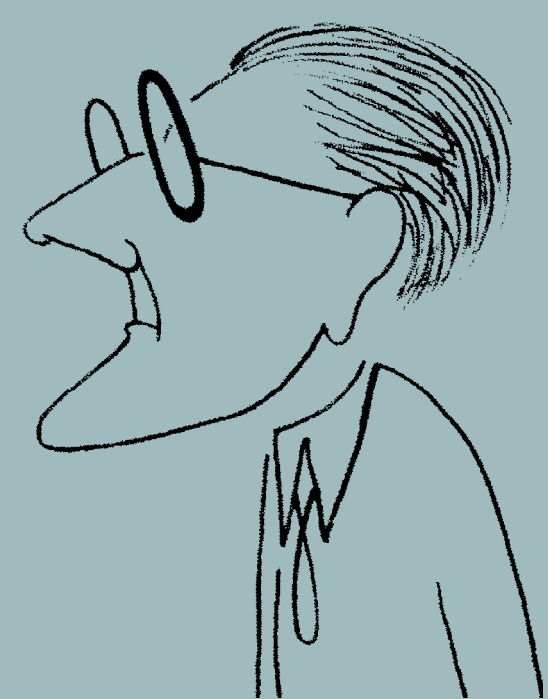
11. 8. 1899, Dolní Čermná – 21. 3. 1942, Praha

Malíř, grafik, fotograf, kolážista, knižní ilustrátor, scénograf, básník, esejista, teoretik umění, redaktor, vydavatel. Patřil k nejvýznamnějším umělcům meziválečného Československa.

1. Pohled na Dolní Čermnou
2. Školní fotografie z Čermné, uprostřed otec (učitel) Jindřicha Štyrského společně se synem, 1905
3. Rodný statek Jindřicha Štyrského
4. Kresba rodného statku v Čermné, 1914

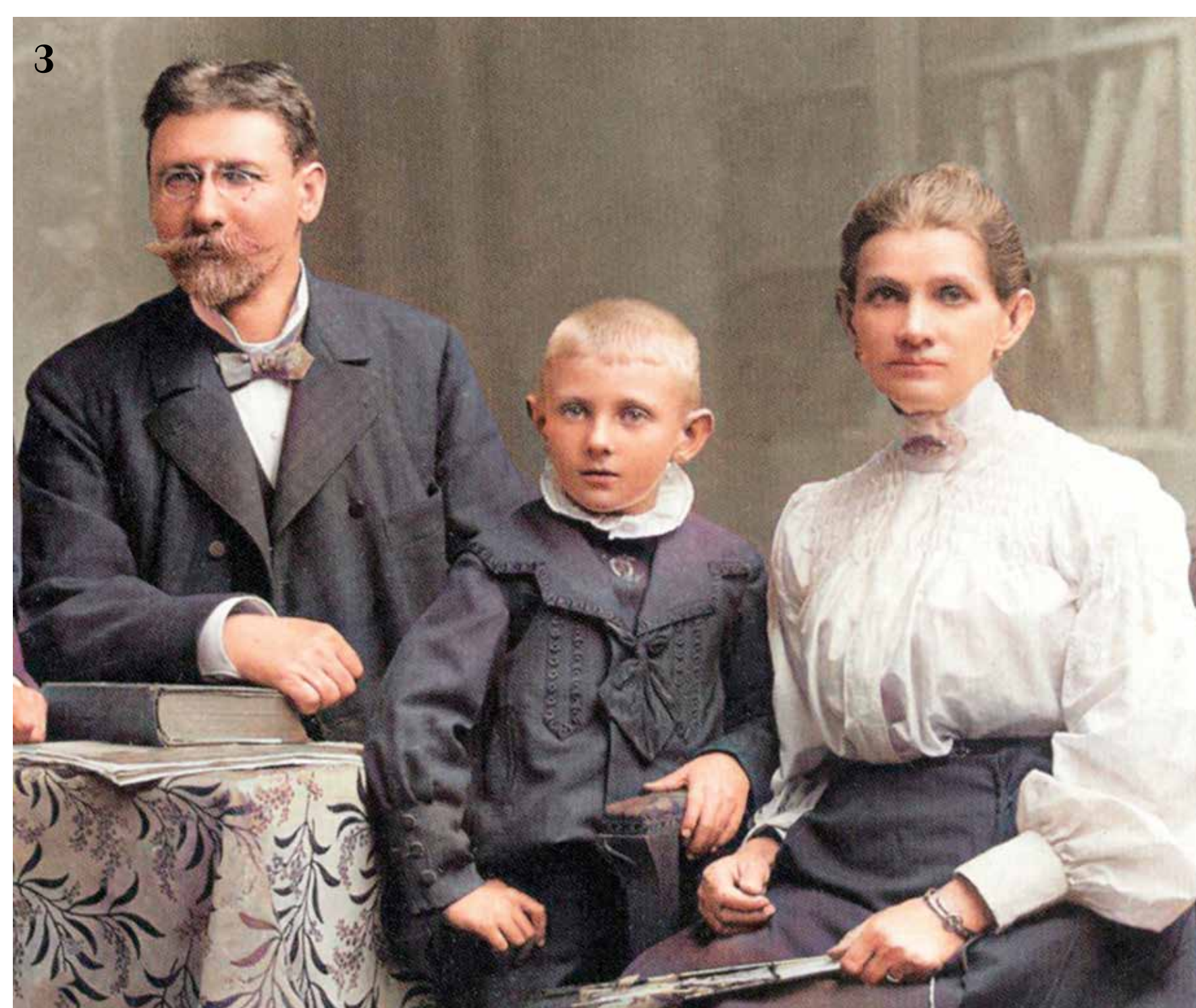

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Otec Jindřich Štyrský byl učitelem, matka Marie, rozená Marková (ovdovělá Křivohlávková), byla majitelkou velkého statku. Jindřich vyrůstal se svou nevlastní sestrou Marií, se kterou si byli velmi blízcí. Její úmrtí (v jednadvaceti letech) způsobilo malému Jindřichovi celoživotní trauma. Od čtvrté třídy navštěvoval školu v Hořicích v Podkrkonoší.

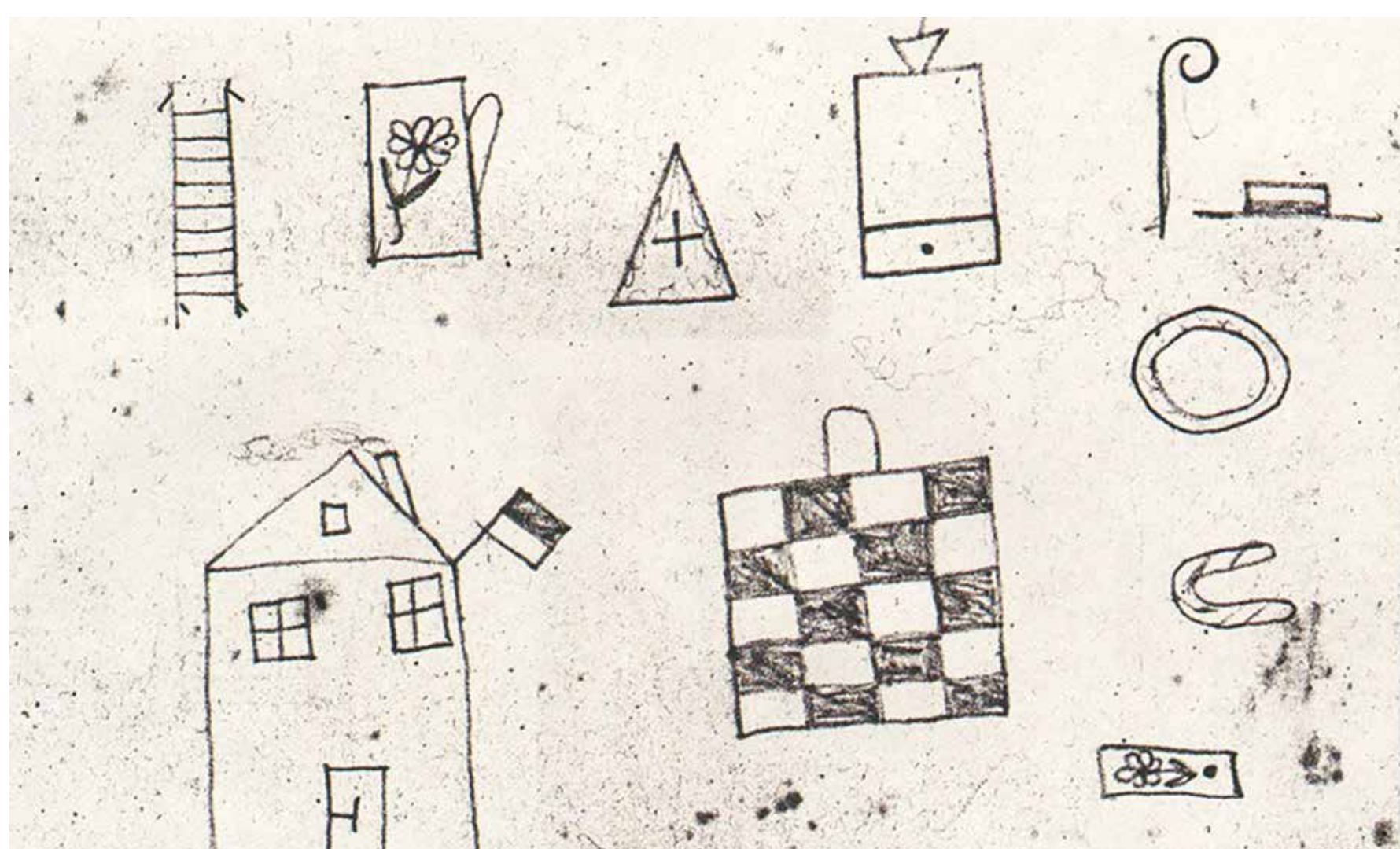

1. Jindřich Štyrský, kolem 1902
2. Jindřich Štyrský, kolem 1905
3. Jindřich Štyrský s rodiči, kolem 1904

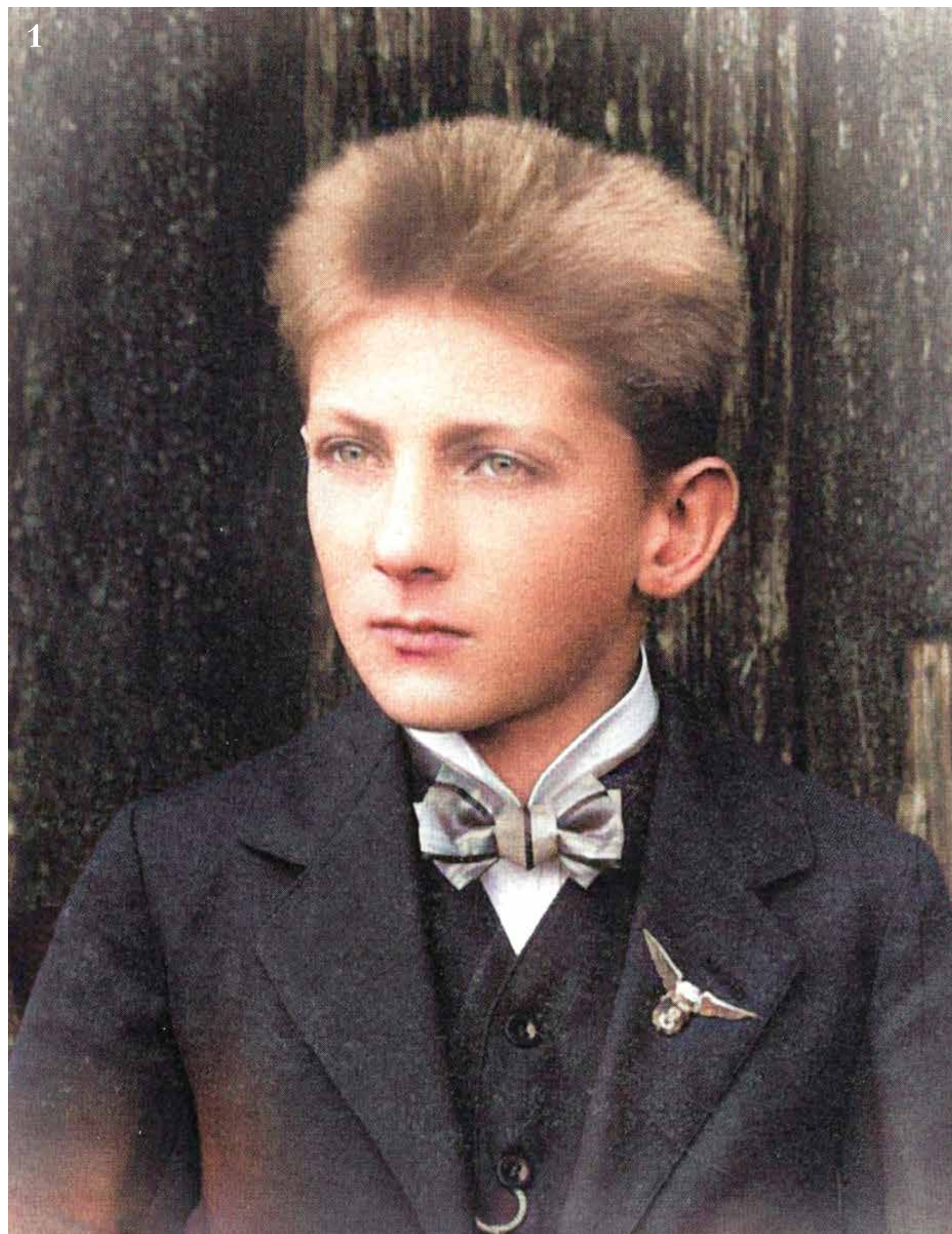

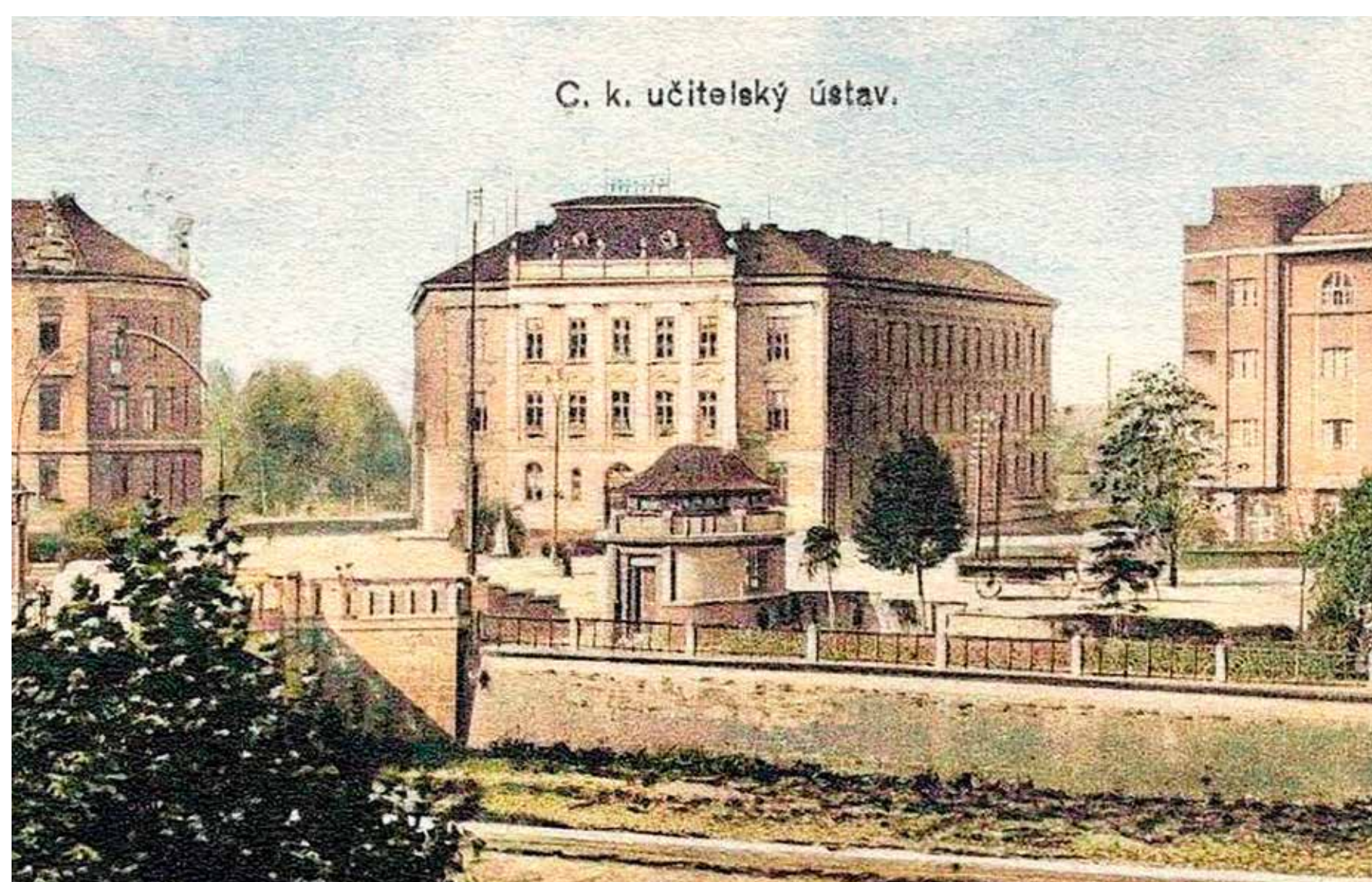
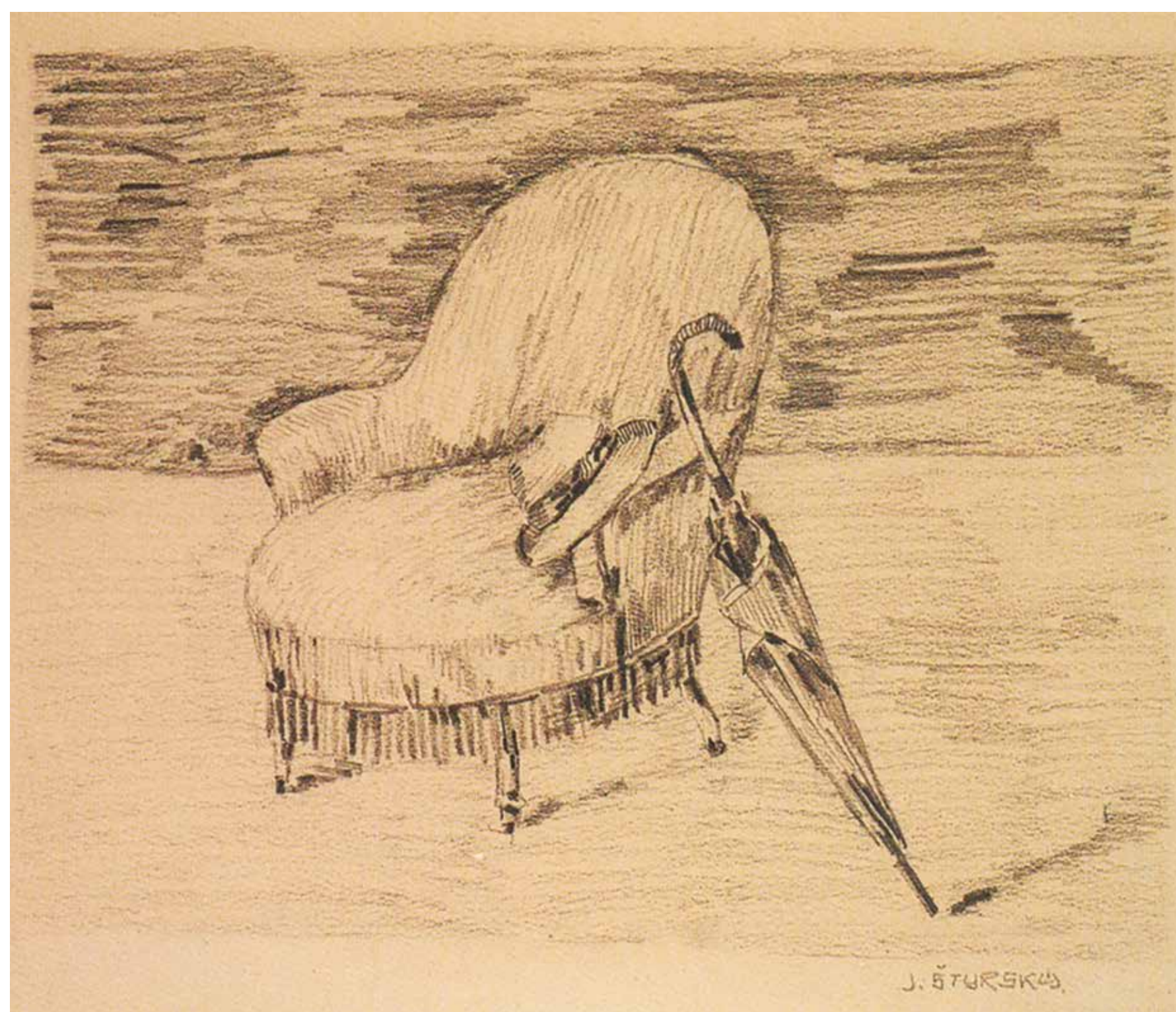
JINDŘICH ŠTYRSKÝ

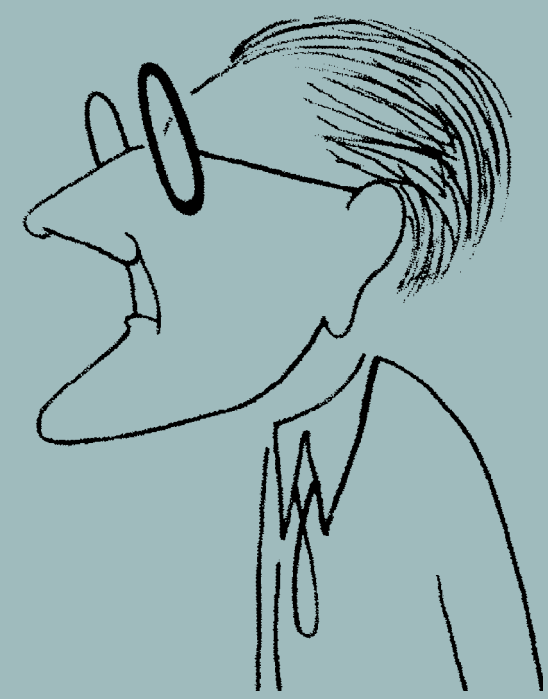

1. Jindřich Štyrský, kolem 1914
2. Jindřich Štyrský, 1917

Od mládí rád kreslil a zajímal se o poezii. Po absolutoriu na Učitelském ústavu v Hradci Králové (1917) a po vojenské službě se vrátil do rodné Čermné, kde se na otcovo přání stal načas učitelem (1918–1920).

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Po matčině smrti, která jej tragicky zasáhla, opustil své rodiště, otce a učitelskou práci, odešel do Prahy studovat na Akademii výtvarného umění (1920–1924) a brzy začal vystavovat.

Akademie výtvarných umění, 1920

(Příklad sebekritiky.) U Fromka začal vycházeti měsíčník literární, kurýr „Odeon“ redakcí J. Štyrského. V 1. čísle vedle znamenitých Nezvalových překladů Rimbauda a statí o něm upoutává vášnivá obžaloba nejmladších od – jednoho z nich, Jindřicha Štyrského. Tedy: konec konců sebeobžaloba. A to je právě na věci krásné. To, že se na ni nejmladší generace zmohla a že ji dovedla pronést s takovou krvavou opravdovostí a mravně obrazoboreckou nenávistí, jako se stalo v tomto případě J. Štyrským, mluví pro ni víc než celé archy pochvalných kritik. Neboť mnohé generace před ní, které k ní měly alespoň tolik, ne-li víc povinností i důvodů, se jí opatrně vyhnuly, libující si naopak ve farizejském přebarvování skutečnosti a v samolibé indolenci, ne-li dokonce v zcela neostyšné vzájemné podpoře z vulgárních motivů hmotných, jak to činila a činí tzv. generace pragmatická. Hněvná slova Štyrského se nesou mnohem, mnohem dál než do řad nejbližších: zasahují největší většinu všeho žijícího spisovatelstva i básnictva českého až na několik málo výjimek zcela řídkých... Pomlouvají se potají a navzájem, aniž ztrácejí k sobě úctu. Přes to, že shledávají svět velmi idylickým, vytvářejí v celku útvar mnohem složitější, než by se dalo předpokládati, neboť čím jsou prodejnější, tím menší porozumění pro kýč jeví, nebo lépe řečeno, čím jsou k sobě shovívavější, tím více kýčů vytvářejí. Mají výborný postřeh. Generace sní o koupací vaně. Pro skutečného básníka není dnes jiného místa než na pranýři.

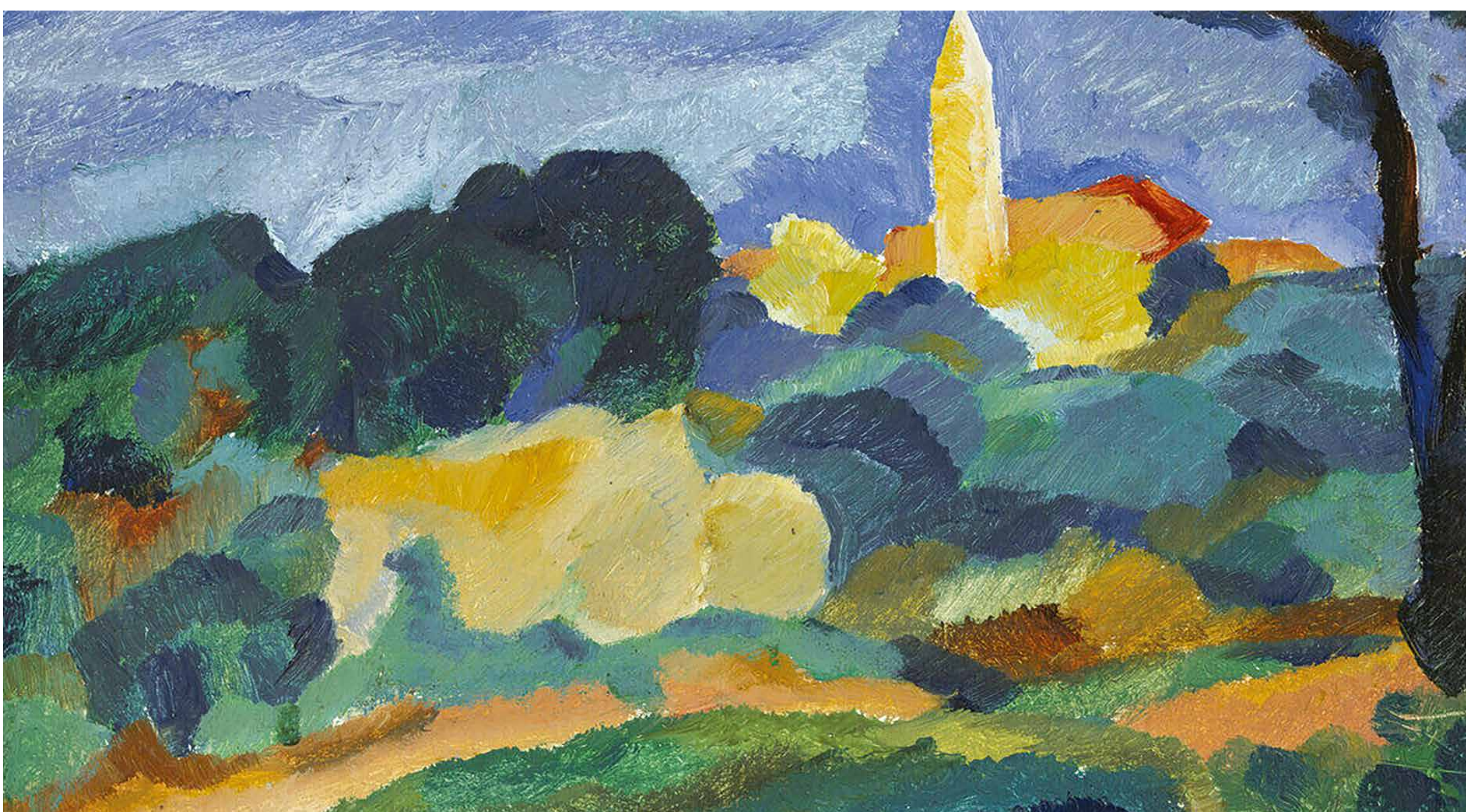

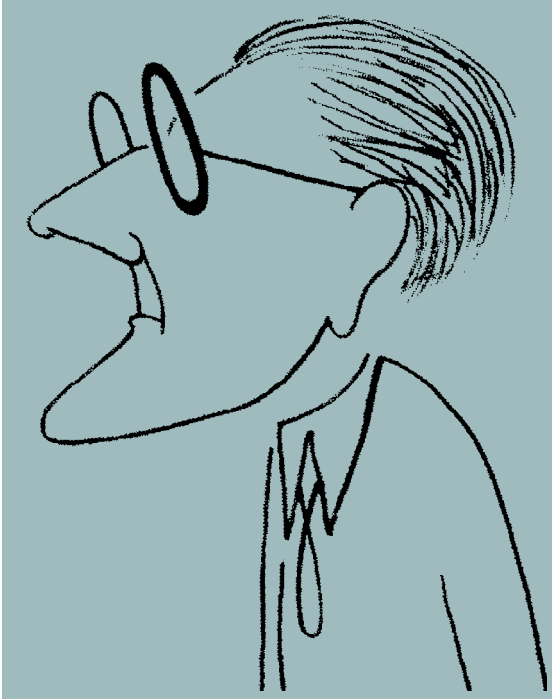
JINDŘICH ŠTYRSKÝ

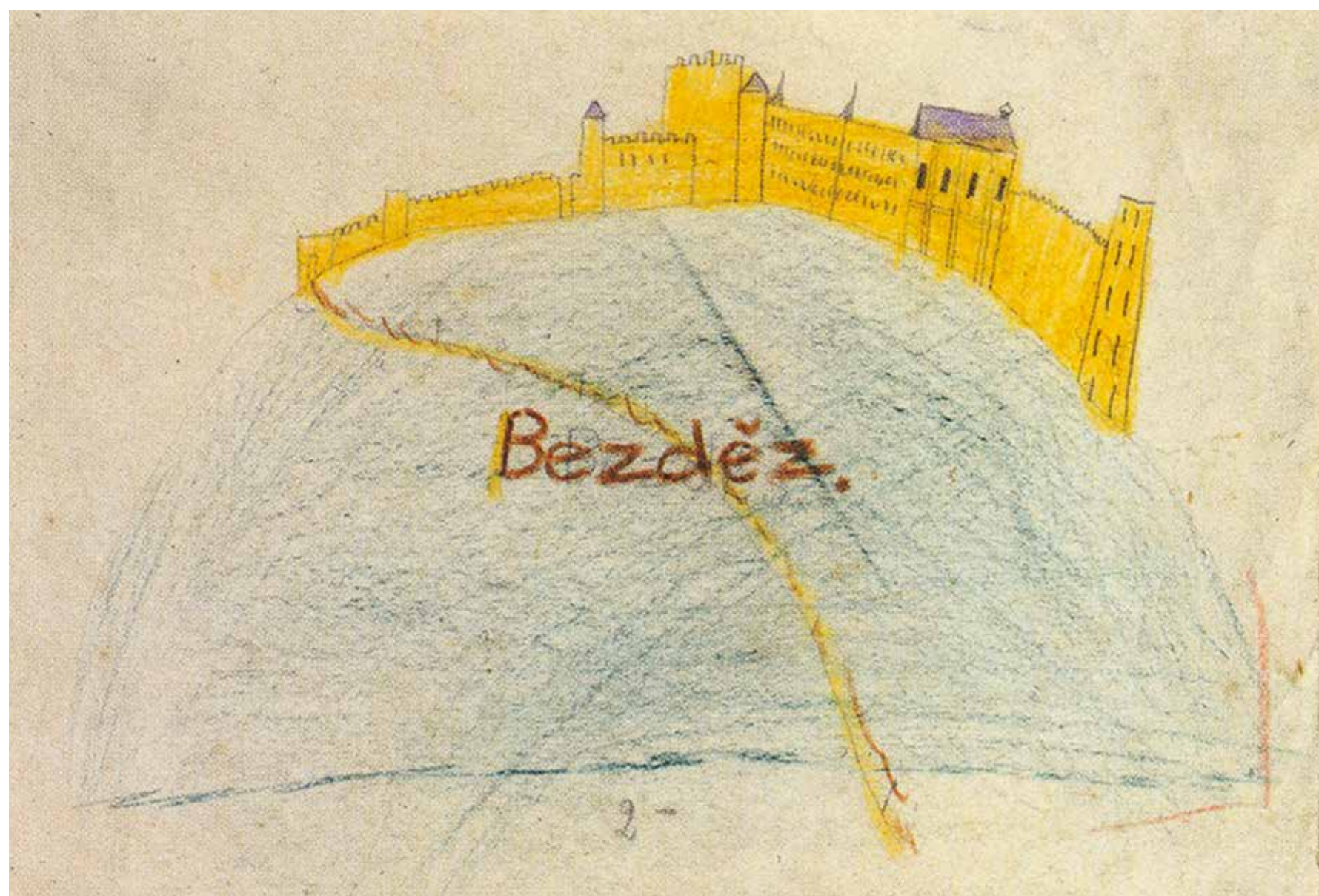
1. Jindřich Štyrský a Toyen v ochranných maskách při práci s barvami „Deka“, 1929
2. Pohled na přístav v Korčule, 1922

Seznámil se s prostředím umělecké avantgardy, které v pozdějších letech sám spoluvytvářel. Na prázdninové cestě (1922) na ostrově Korčula se spřátelil s malířkou Marií Čermínovou (později Toyen), se kterou umělecky působil do konce svého života.

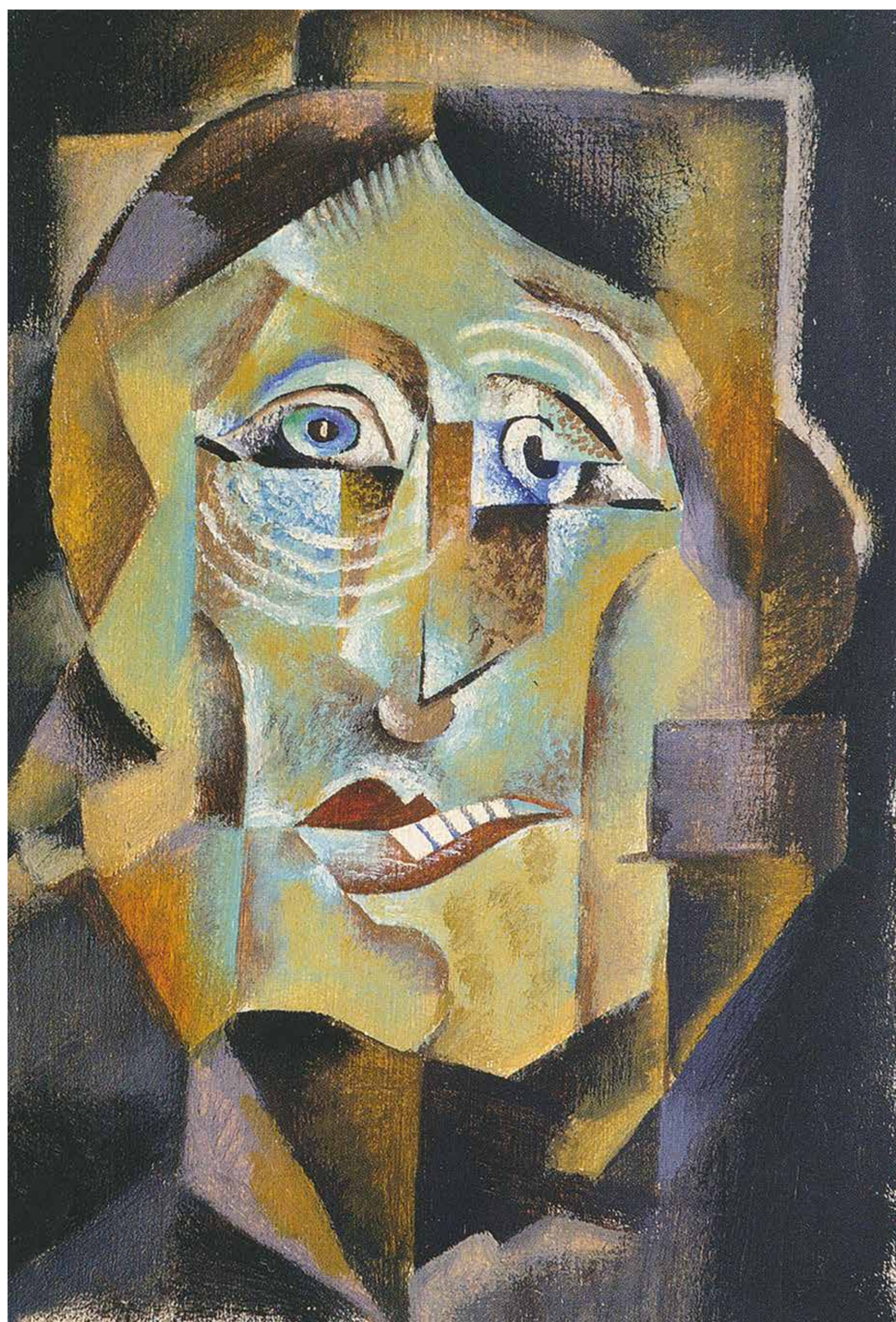
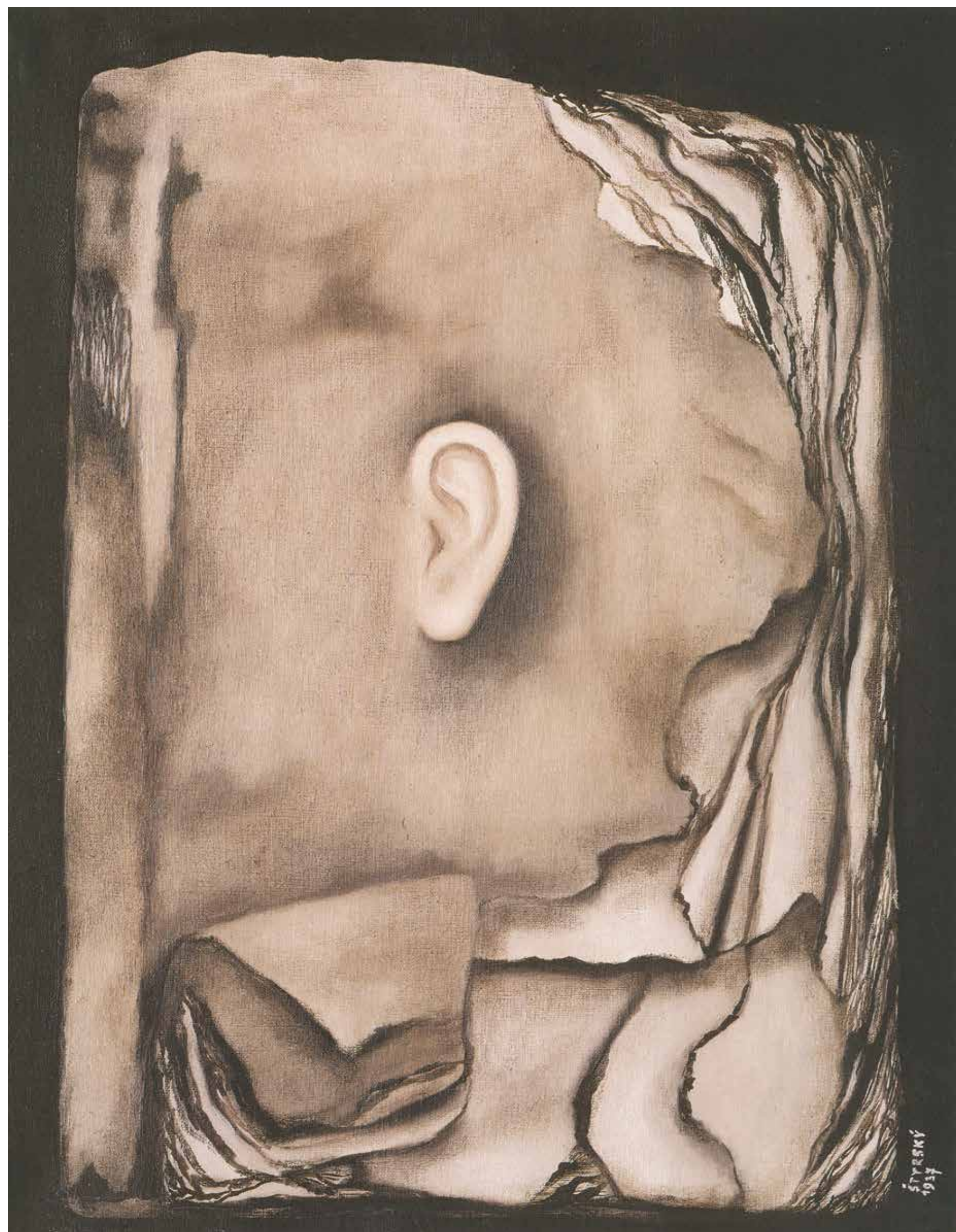

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Výtvarná díla Jindřicha Štyrského

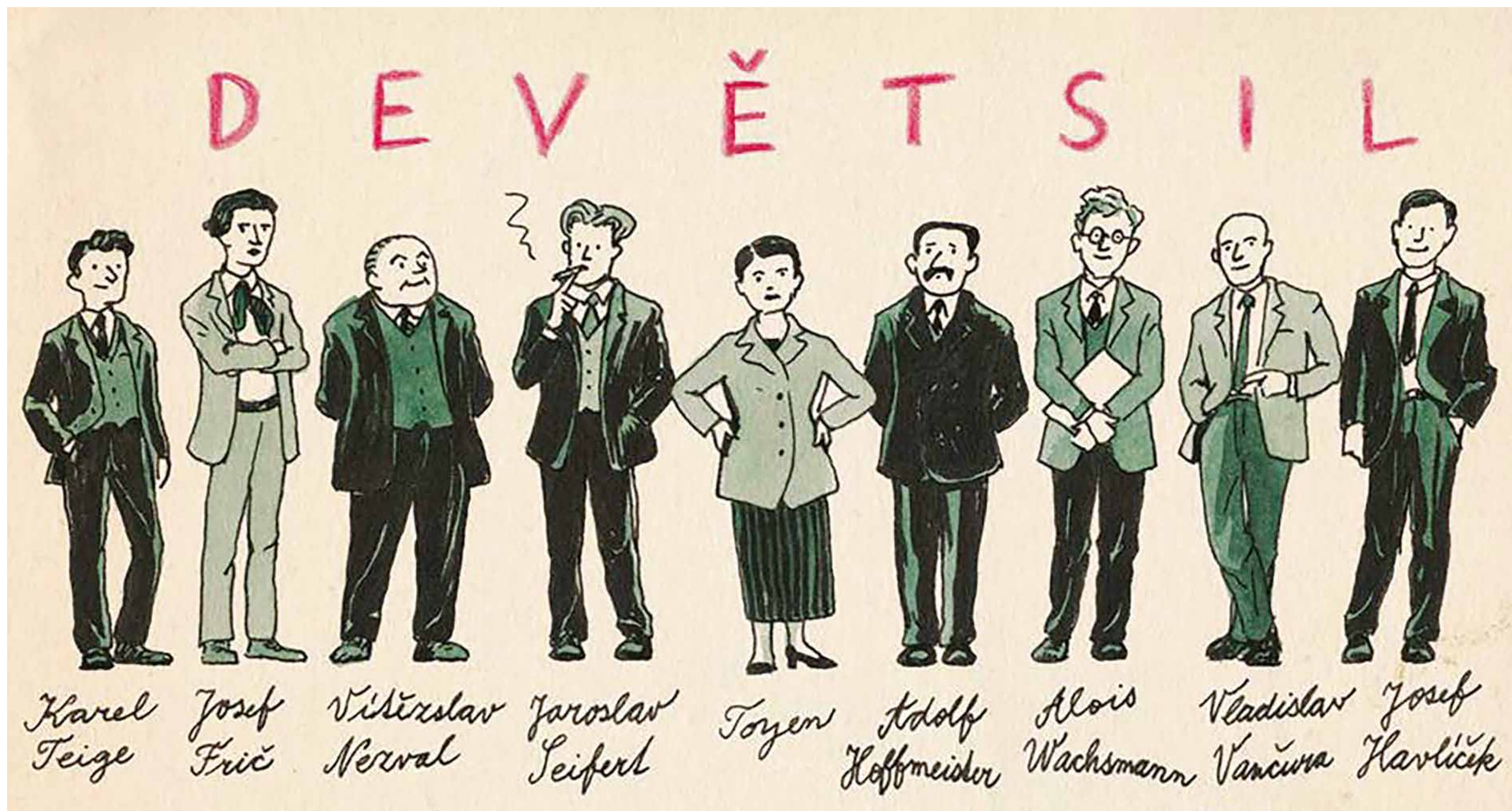

Spolu s Toyen byli přijati do uměleckého spolku Devětsil (1923). Spolupracovali a vystavovali v letech 1925–1928 v Paříži.

Ať žije Devětsil!

Tak se stalo, že později jednoho večera zamířil jsem, jako téměř každodenně, aspoň na chvíli do Národní kavárny. Našel jsem tam Teigeho a vzrušeného Nezvala. Ihned jsem zjistil příčinu Nezvalova setrvalého stavu. S malířem Jindřichem Štyrským seděla tam zajímavá, usměvavá dívka, kterou jsme neznali. To je malířka Manka, představil ji krátce Štyrský. Přišli, aby se přihlásili do Devětsilu. Nezval byl nadšený. Byla to Manka Čermínová. Když mi podala ruku, pár vteřin jsem nemohl vydechnout a díval jsem se udiveně. Byla to má známá z Husovy ulice. I po její čisté tváři přelétl úsměv překvapení. Ale oba jsme mlčeli. Štyrský jí soustavně říkal jen Manka. Své příjmení neměla prý ráda. Nevím proč. Místo nevzhledných střevíců měla na pěkných nohou lehké lodičky, ačkoliv na chodníku byla sněhová cáhota a marast. Měla prolamované hedvábné punčochy, které byly tenkrát v módě. Do mladého Devětsilu přibyli tedy dva noví mladí členové, malíři, zajímaví lidé. Oba celým srdcem vyznávali Picassa a Braqua a zdálo se, že mladá malířka maluje poněkud ve stínu svého staršího přítele. Jak se však záhy ukázalo, nebylo tomu tak docela.

Jaroslav Seifert – Všecky krásy světa

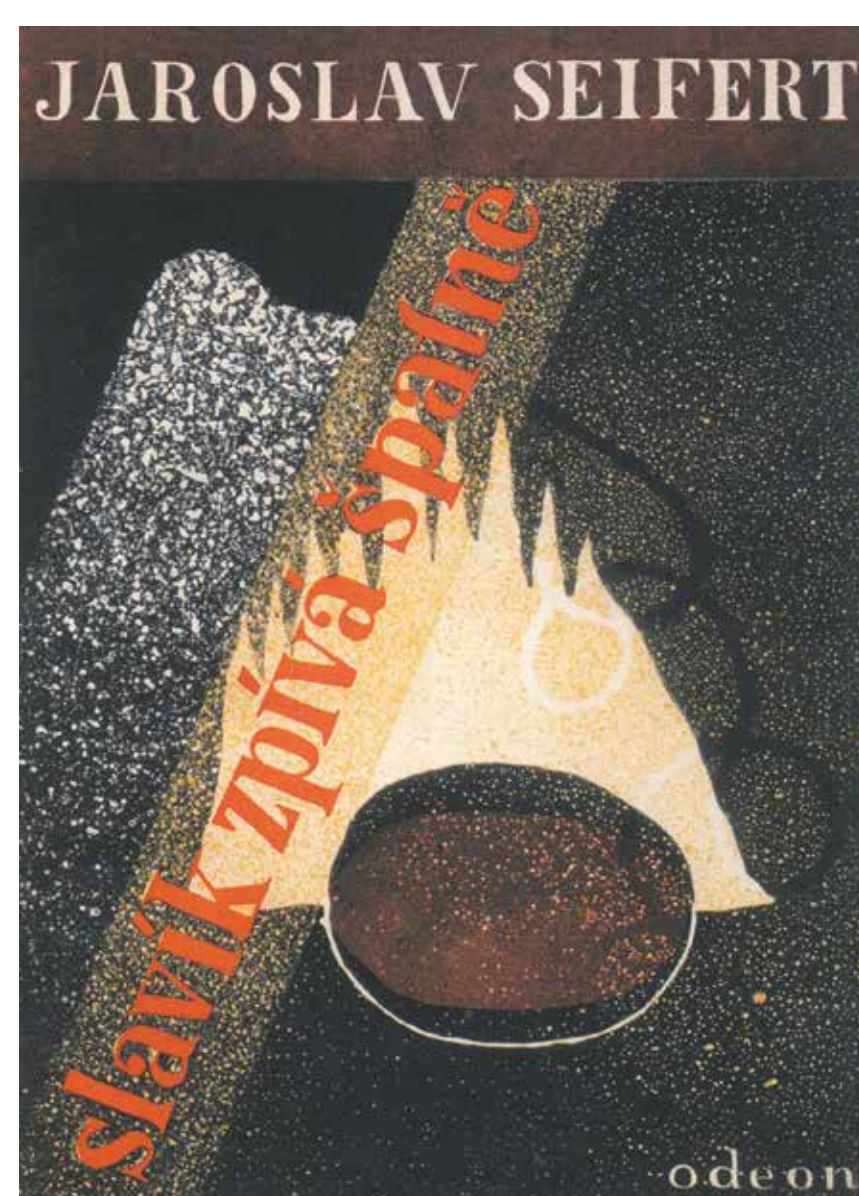
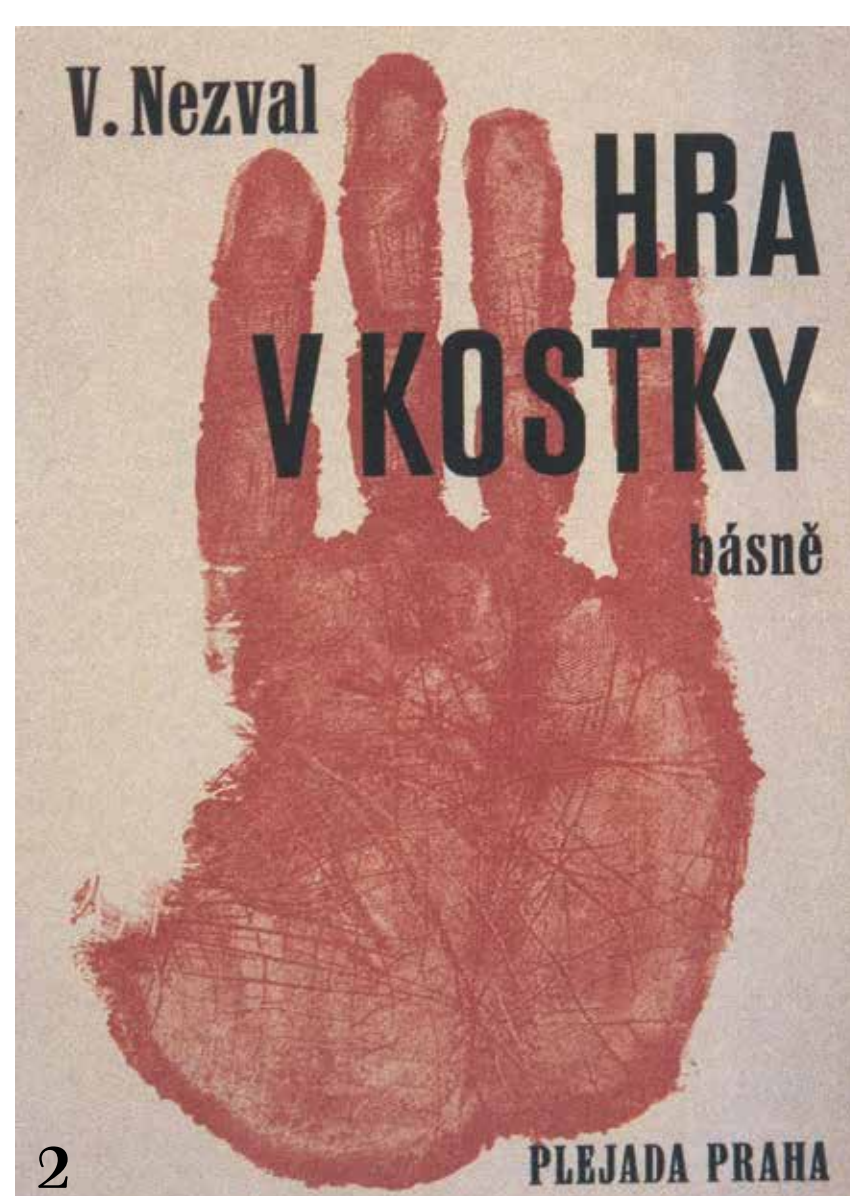
JINDŘICH ŠTYRSKÝ

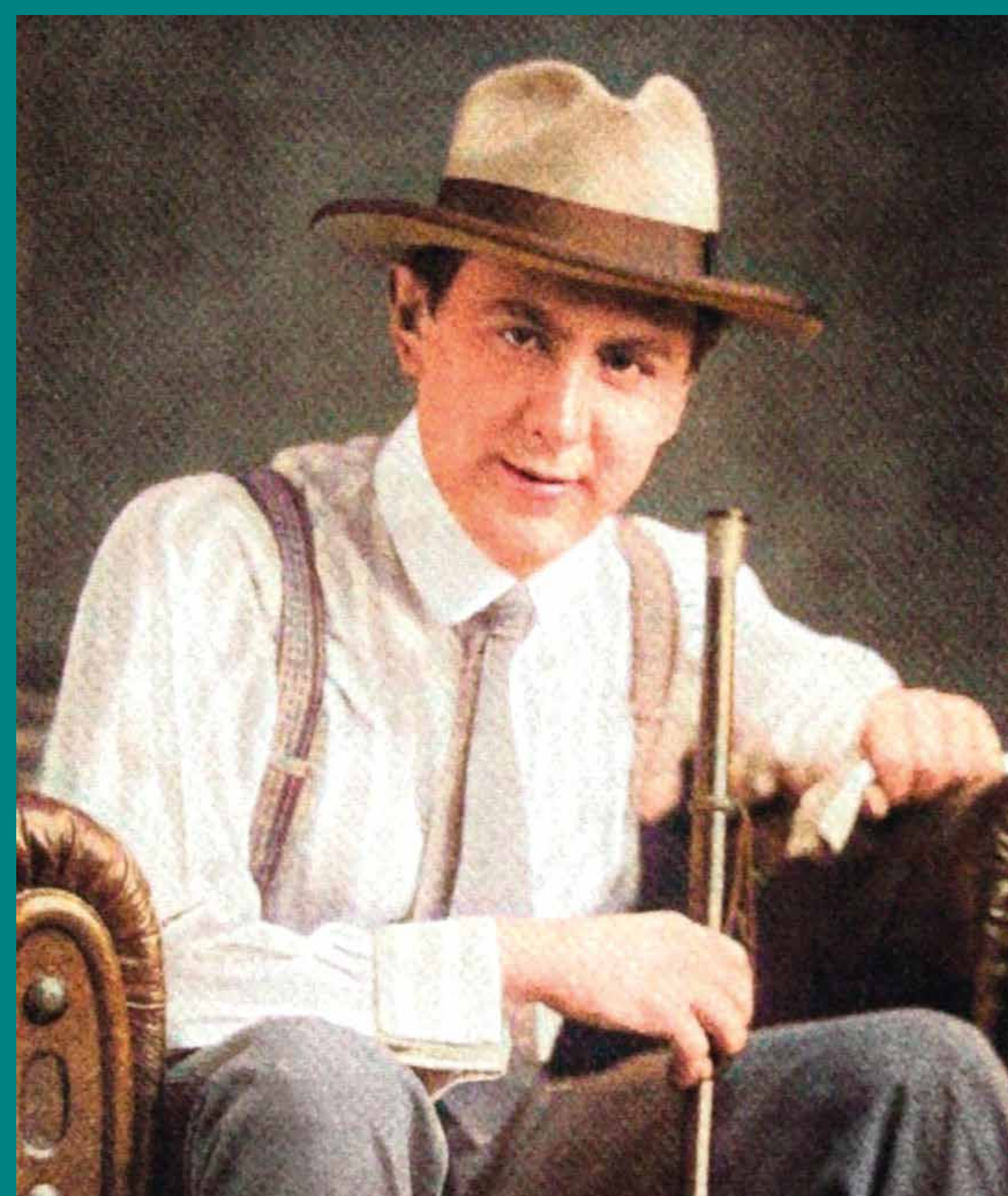
JAROSLAV SEIFERT

1901–1986

Básník, spisovatel, překladatel, redaktor. Jediný český nositel Nobelovy ceny za literaturu. Jeho báseň *Píseň o lásce* (sbírka *Jaro sbohem*) se řadí k těm nejkrásnějším milostným básním. Spoluzakladatel Uměleckého svazu Devětsil, byl dvakrát vyloučen z komunistické strany. V roce 1968 odsoudil okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Podepsal Chartu 77.

1. Jindřich Štyrský, Vítězslav Nezval a Toyen na terase kavárny Mánes v Praze, 1937
2. Návrhy obálek od Jindřicha Štyrského

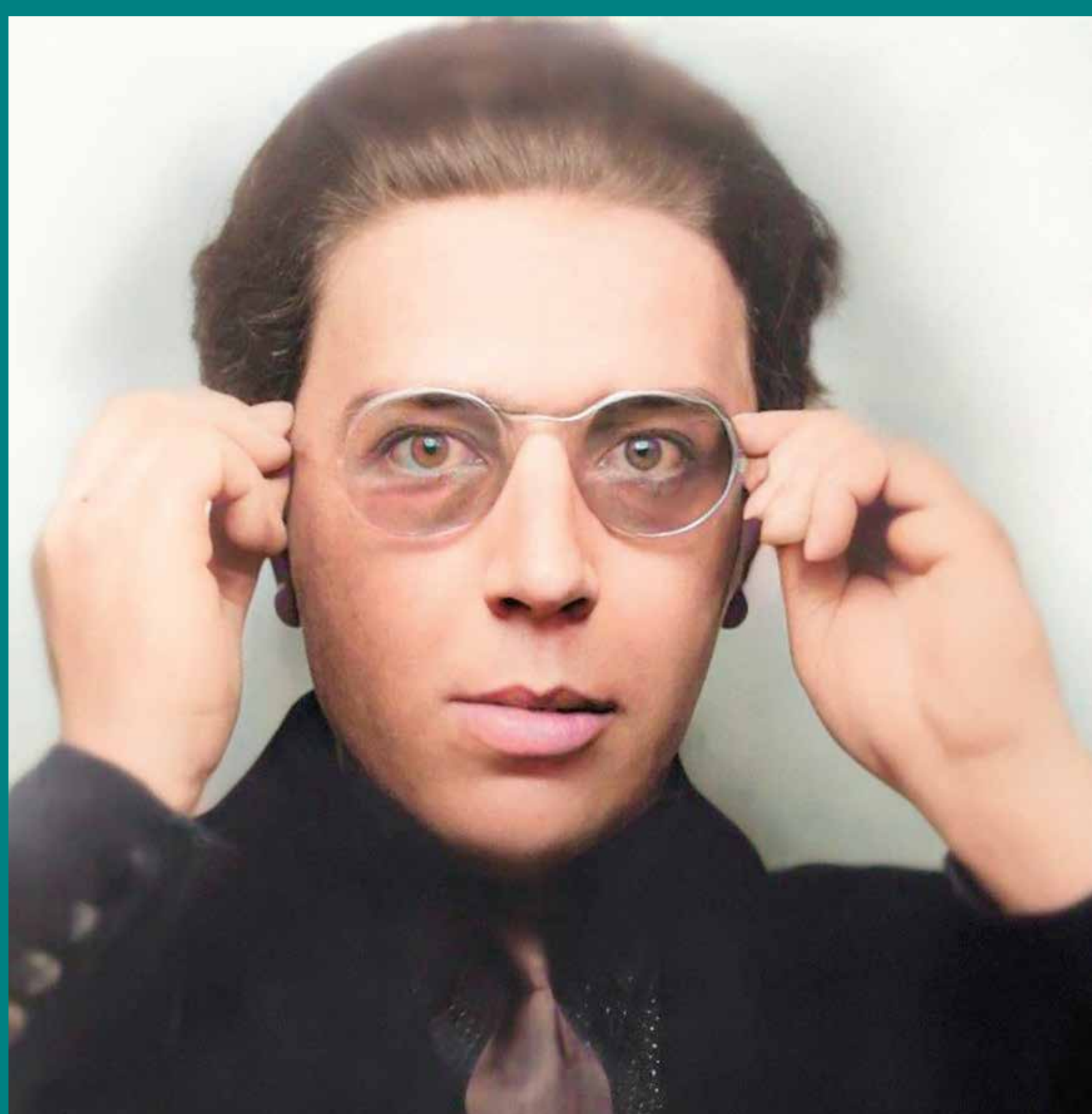
VÍTĚZSLAV NEZVAL

1900–1958

Významný básník, spisovatel, překladatel, výtvarník a dramaturg. Člen levicového Uměleckého svazu Devětsil se přátelil a spolupracoval s Jindřichem Štyrským i Toyen. Představitel poetismu, v letech 1928–1929 dramaturg Osvobozeného divadla. V roce 1934 založil Surrealistickou skupinu, roku 1938 ji rozpustil, ale skupina po jeho odchodu působila dále.

Ve Francii se seznámili s André Bretonem, Paulem Éluardem a dalšími surrealistickými umělci.

ANDRÉ BRETON 1896–1966

PAUL ÉLUARD 1895–1952

Člověk, který už není mlád...

Člověk, který už není mlád, odsunuje ze svého života mnohé zbytečné věci, zbavuje se přítěže. Jednoho dne se zamyslí nad svou knihovnou. Odhazuje bez milosti knihy, které mu jsou lhostejné a o kterých ví, že je nebude už nikdy čísti. Tak například já: vyřadil jsem ze své knihovny celé dílo jednoho básníka, jehož jméno nemíním uveřejnit. Zato čtu a vracím se často k Vítězslavu Nezvalovi, zejména k Básním noci (Podivuhodný kouzelník), k Ženě v množném čísle, k Židovskému hřbitovu a k Absolutnímu hrobaři. Také se vracím k Františku Halasovi. Jeho nezapomenutelný Hořec, Krásné neštěstí mne budou vždy okouzlovati. Mám rád Jaroslava Seiferta. Za jeho nejkrásnější sbírku básní pokládám Na vlnách TSF. Obdivuji Paní z námoří J. Hořejšího, Kolury a Sen V. Holana. Ze starších básníků mám rád Noci chiméry V. Dyka, Můj očištec J. Demla a K. Hlaváčka. Za nejmodernější českou báseň považuji K. H. Máchy Máj. – Člověk, který už není mlád, miluje mládí. Četl jsem skoro všechny sbírky básní mladých básníků, ale nenašel jsem nic jiného než konvenci, hudbu slov a slazení sacharinem. Tito mladí se považují za bojovníky, ale nikdo jim neřekne, že bojují za něco, co naše generace již dávno vybojovala a také opustila. Dnes mi ostatně literární kritika připadá jako bláznivý geometr, který na svém měřičském nástroji umístil „náš kolouvat“. Znáám jen jediného mladého básníka, Jindřicha Heislera, znám jeho básně a texty (vydal u Alberta Skiry v Paříži doprovod ke kresbám Toyen Les Spectres du désert), který jediný odolal v dnešní době vůči tiskařské černi. – Z cizích básníků mám nejraději P. Éluarda, A. Bretona a B. Péreta. Za největšího moderního básníka VŮBEC považuji Lautréamonta (Zpěvy Maldororovy).“

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

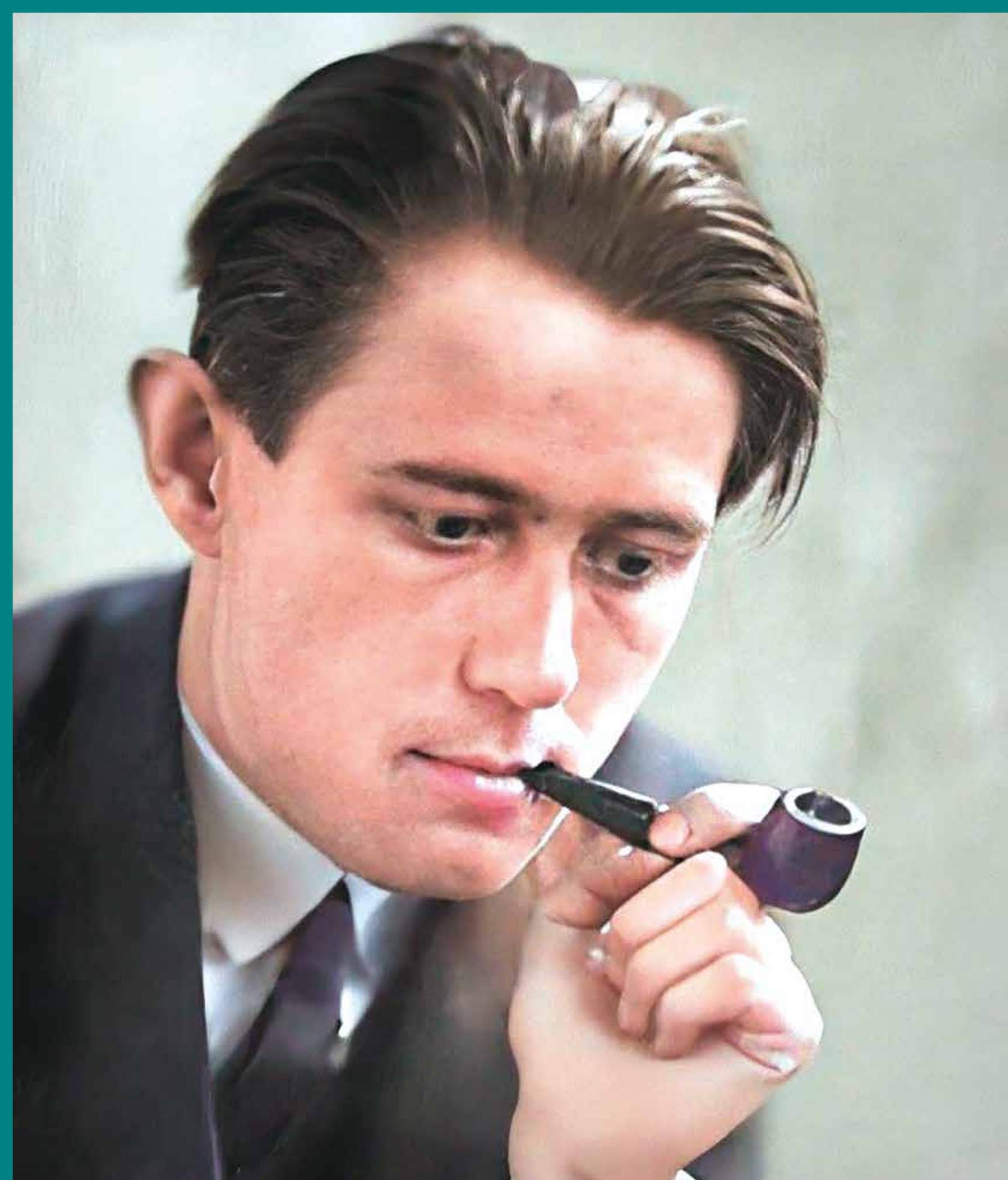
S Toyen rovněž vytvořil nový umělecký směr blízký surrealismu – artificielismus. Zabýval se psychoanalýzou, která mu pomáhala překonávat dětská traumata, a od časů svého pařížského působení si zapisoval své sny a výtvarně je zpracovával (1925–1941).

Jindřich Štyrský a Toyen, 1928

Ke konci několik slov o mých obrazech, o obrazech malířky Toyen a o artificielismu. Artificielismus ztotožnil malíře a básníka. Moderní malíř musí být zároveň básníkem. Tato identifikace je nedělitelná, vnitřní a současná, proto artificielismus není splynutím malby a poezie, jako tomu bylo v takzvané obrazové poezii, kde fúze byla nesoučasná a kde obě složky mohly existovati odděleně jedna bez druhé. Označení artificielismus je nám lhostejné. Použili jsme je z potřeby odlišiti a odděliti se od celé takzvané moderní malby.

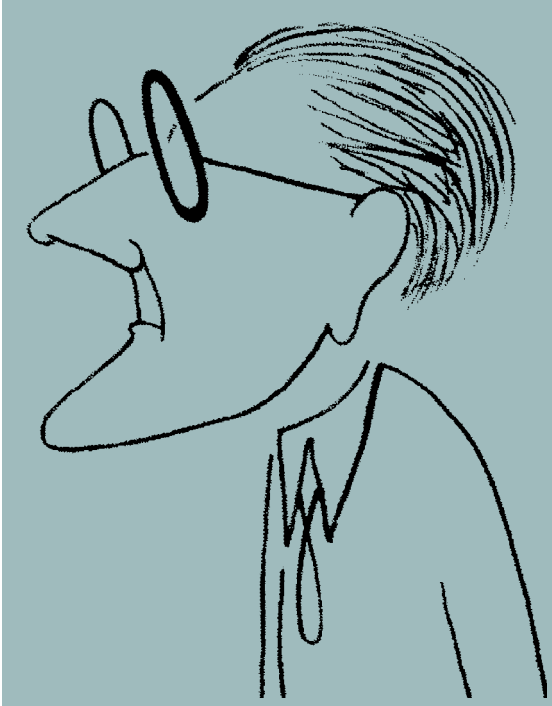
Jindřich Štyrský – Z přednášky na večeru Surrealistické skupiny v Praze, 1934

KAREL TEIGE
1900–1951

Světově proslulý výtvarný umělec, novinář, architekt, fotograf, výtvarný teoretik a filmový kritik. Významná osobnost meziválečné avantgardy. Spolu s Nezvalem přijal do Devětsilu jako přidruženou sekci divadlo, které pojmenovali Osvobozeným. Spolu s básníkem Jaroslavem Seifertem připravil k vydání Revoluční sborník Devětsil (1922). Přednášel na vysoké škole Bauhausu v Dessau.

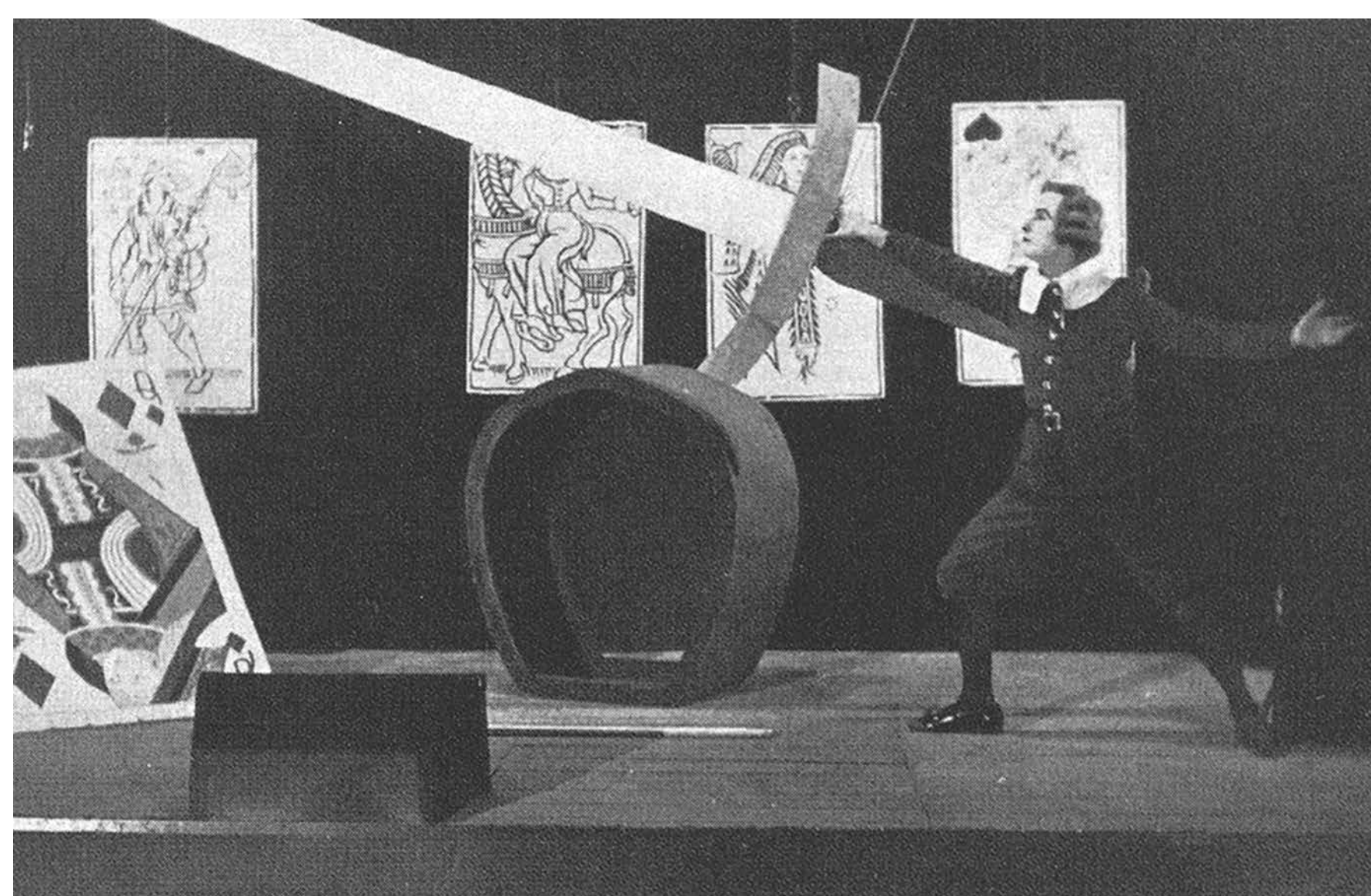
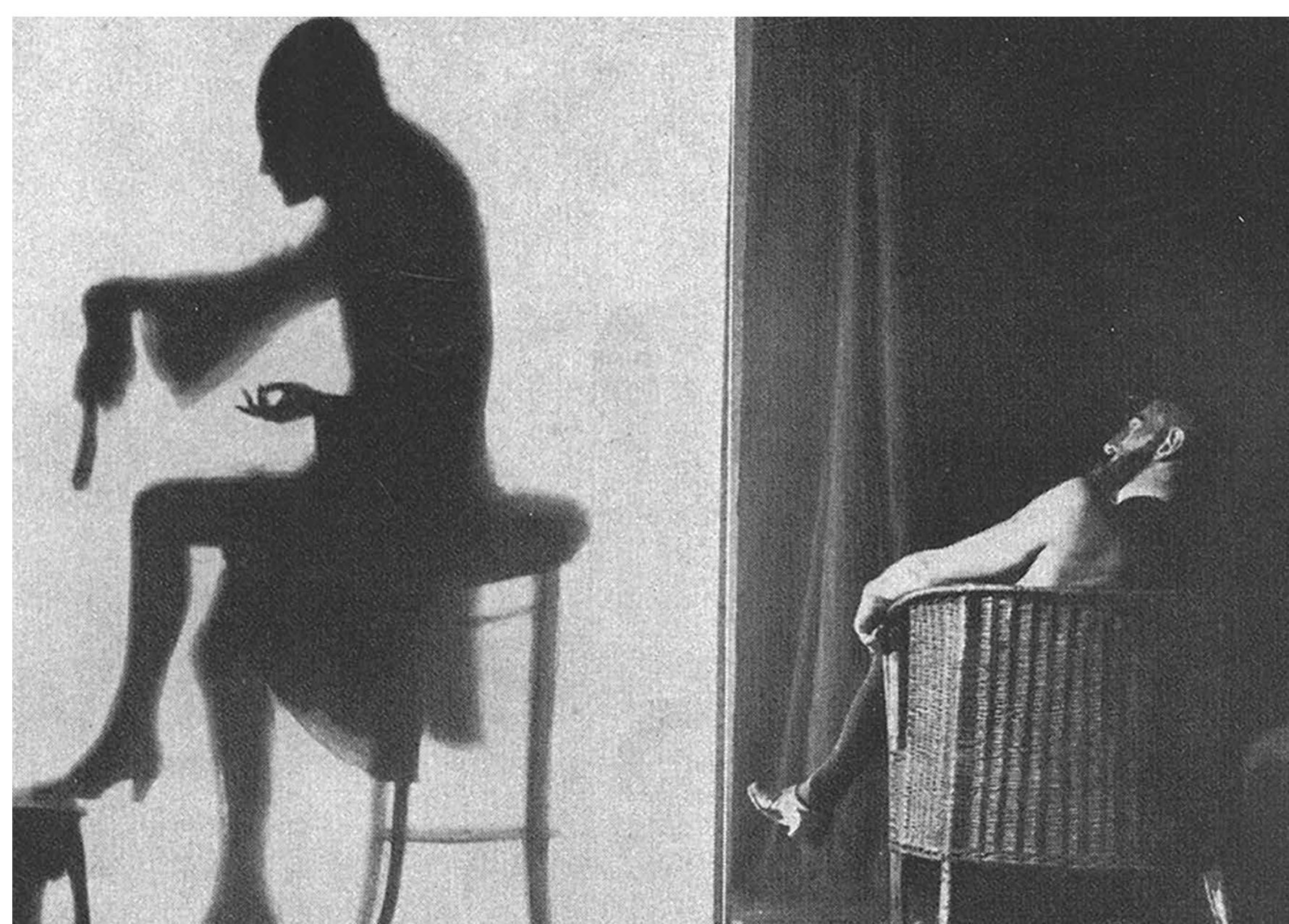
JINDŘICH ŠTYRŠKÝ

Surrealistická fotografie

Fotografuji asi patnáct let a v té době podařilo se mi hodně obrázků fotograficky naprosto dokonalých, s nimiž by byli spokojeni a nadšeni dnešní oficiální fotoamatéři, jichž šablonovité obrázky zaplavují výstavy na celém světě. Ale to všechno mě dnes už vůbec neláká, ba nudí. Jediné, co mne dnes na fotografii přímo fanaticky láká a co mne zajímá, je hledání nadreality utajené v předmětech skutečného života.

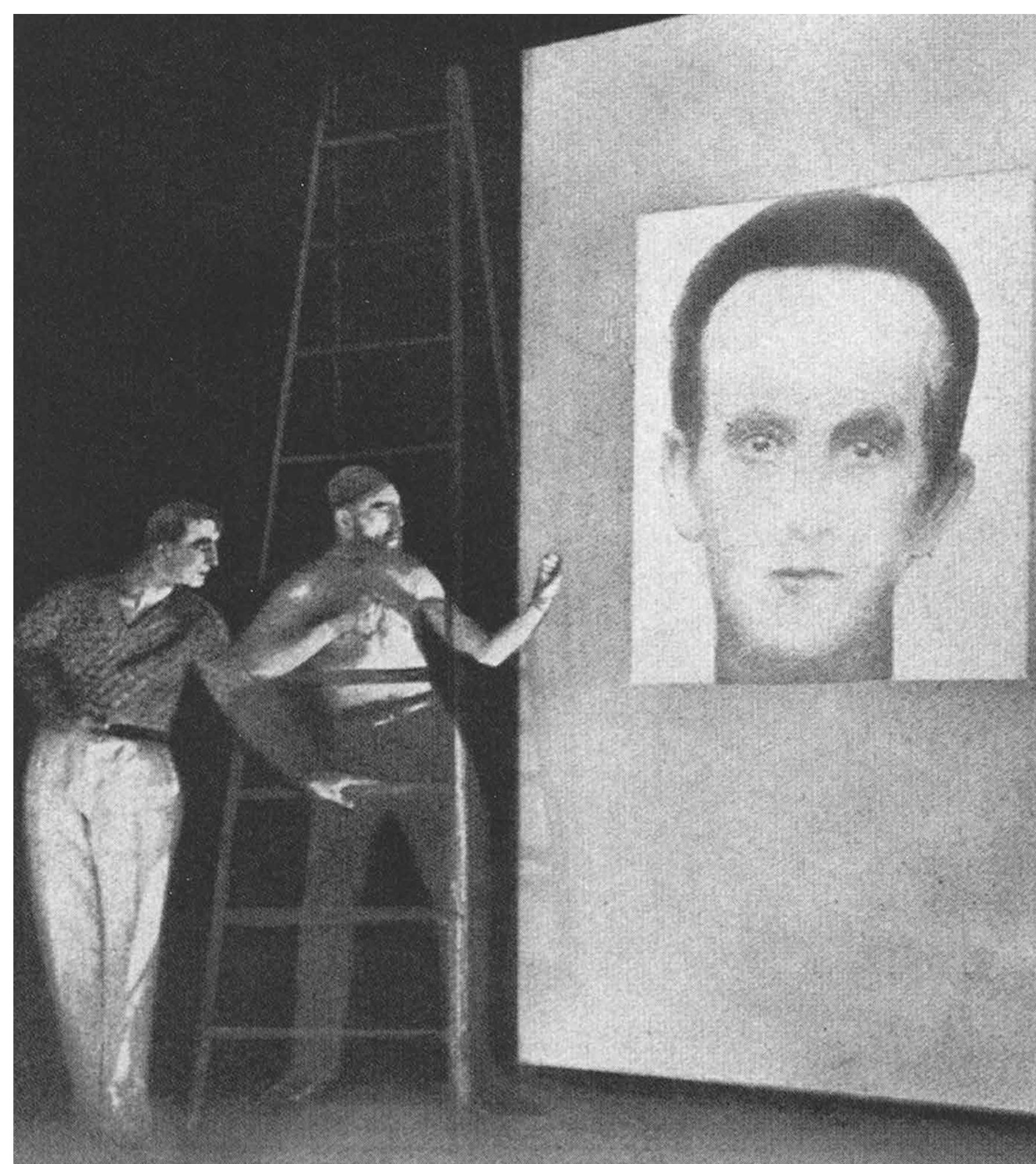
Jindřich Štyrský – Z přednášky na večeru Surrealistické skupiny v Praze, 1934

Kontinuální přechod k surrealismu se stal logickou etapou v jeho tvorbě. Vydával umělecká prohlášení a manifesty. Scénograficky spolupracoval s Osvobozeným divadlem, kde se stal po jednu divadelní sezonu ředitelem výpravy (podzim 1928).

Surrealismus objevil znovu pro malířství realitu a její emocionálnitu, která leží v jejím psychickém smyslu.

Jindřich Štyrský – Z přednášky na večeru Surrealistické skupiny v Praze, 1934

Osvobozené divadlo, 1928

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Surrealistické obrazy jsou, jak výstižně napsal K. Teige, „Záblesky ohně imaginace: imaginace, která kdysi zplodila sfingy, dryády, kentaury, delfíny, harpyje, dábly a anděle, tvoří dnes monstra údivnější, než byla ženská torza s rybím ocasem, nové sirény vzdálené obrazu ženy i ryby.“ Surrealismus, toť znovuožití romantismu.

*Jindřich Štyrský – Z přednášky na večeru
Surrealistické skupiny v Praze, 1934*

KAREL HONZÍK

1900–1966

Architekt, prozaik, teoretik architektury. Člen Devětsilu, Klubu architektů, Levé fronty. Společně s Josefem Havlíčkem projektoval Všeobecný penzijní ústav na pražském Žižkově.

Byl členem SVU Mánes (1932) a spoluzakladatelem Surrealistické skupiny (1934).

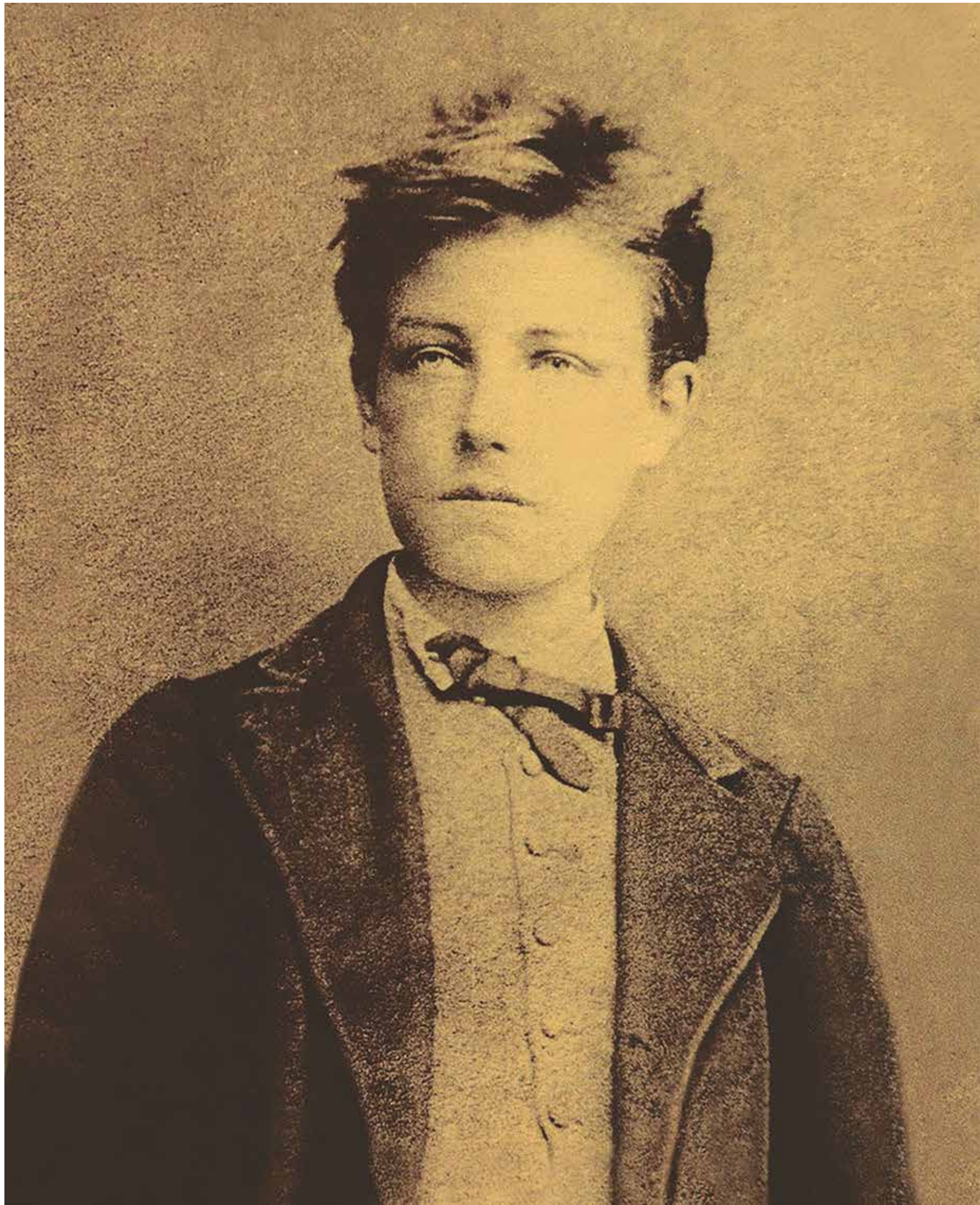

1. Soubor děl Jindřicha Štyrského z výstavy Poezie 1932, Mánes
2. Čeští a francouzští surrealisté na výletě v Mariánských Lázních, 1935. Zleva: Toyen, Bohuslav Brouk, Jacqueline Bretonová, André Breton, Vítězslav Nezval, Vincenc Makovský, Paul Éluard, Karel Teige a sedící Jindřich Štyrský

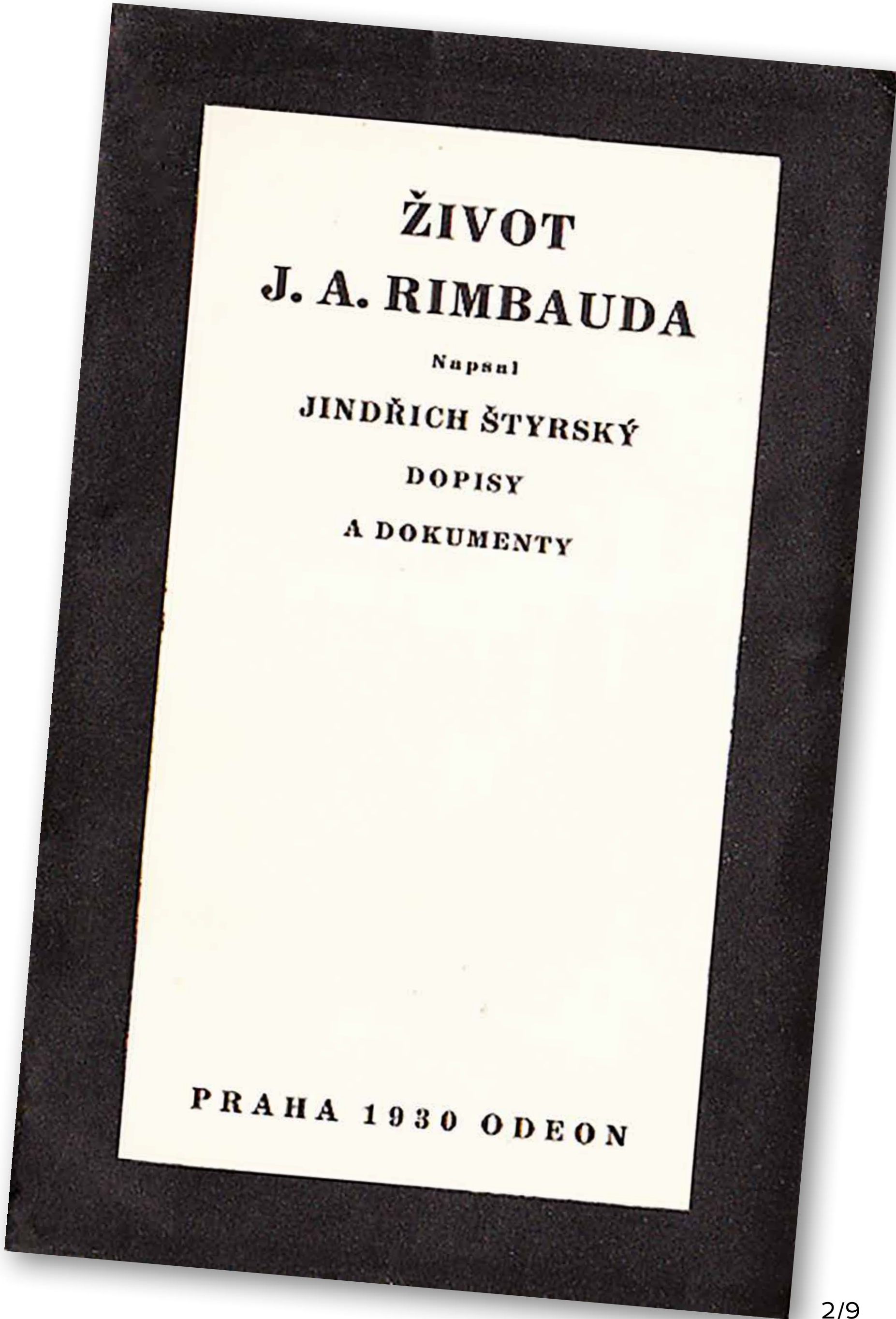
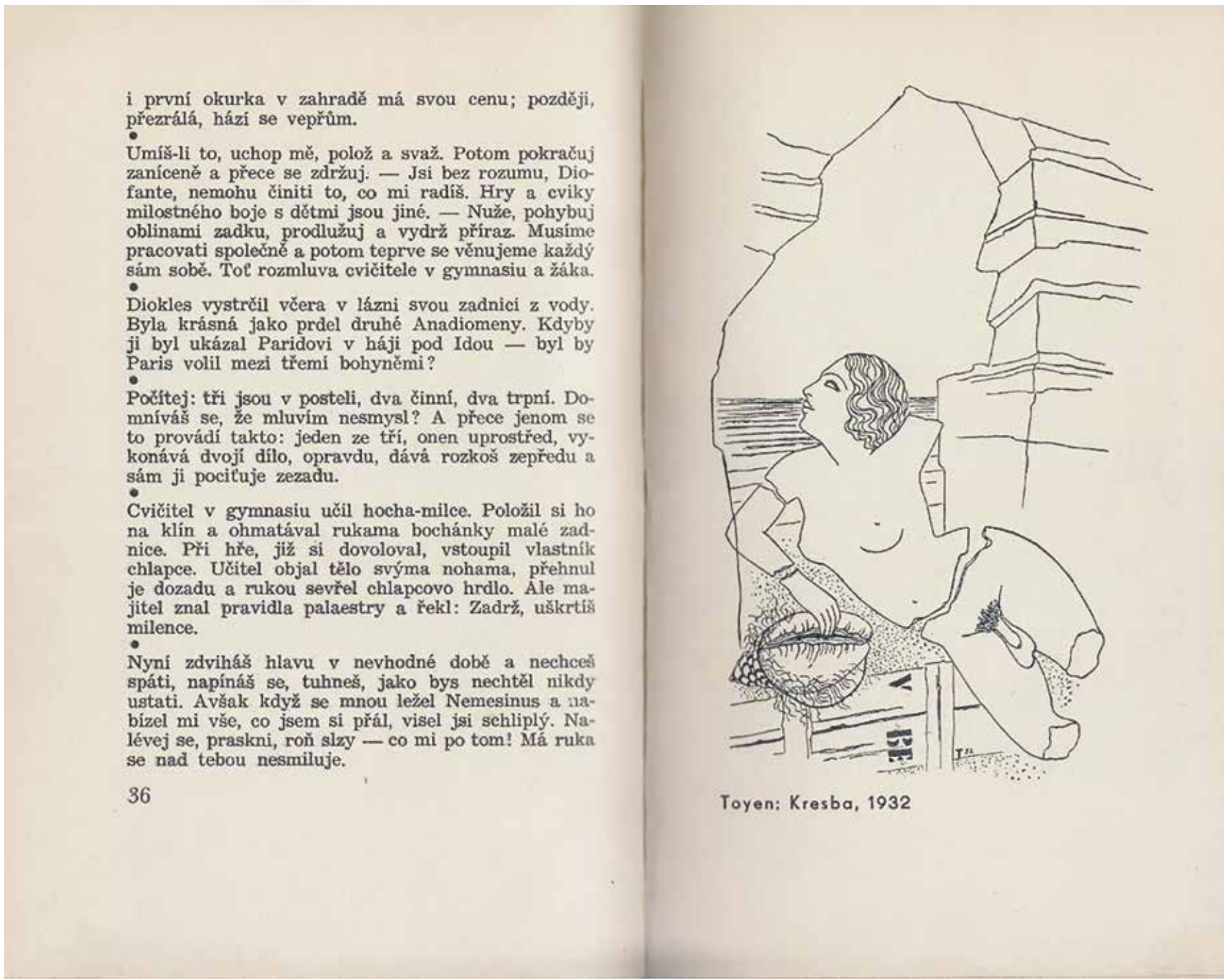
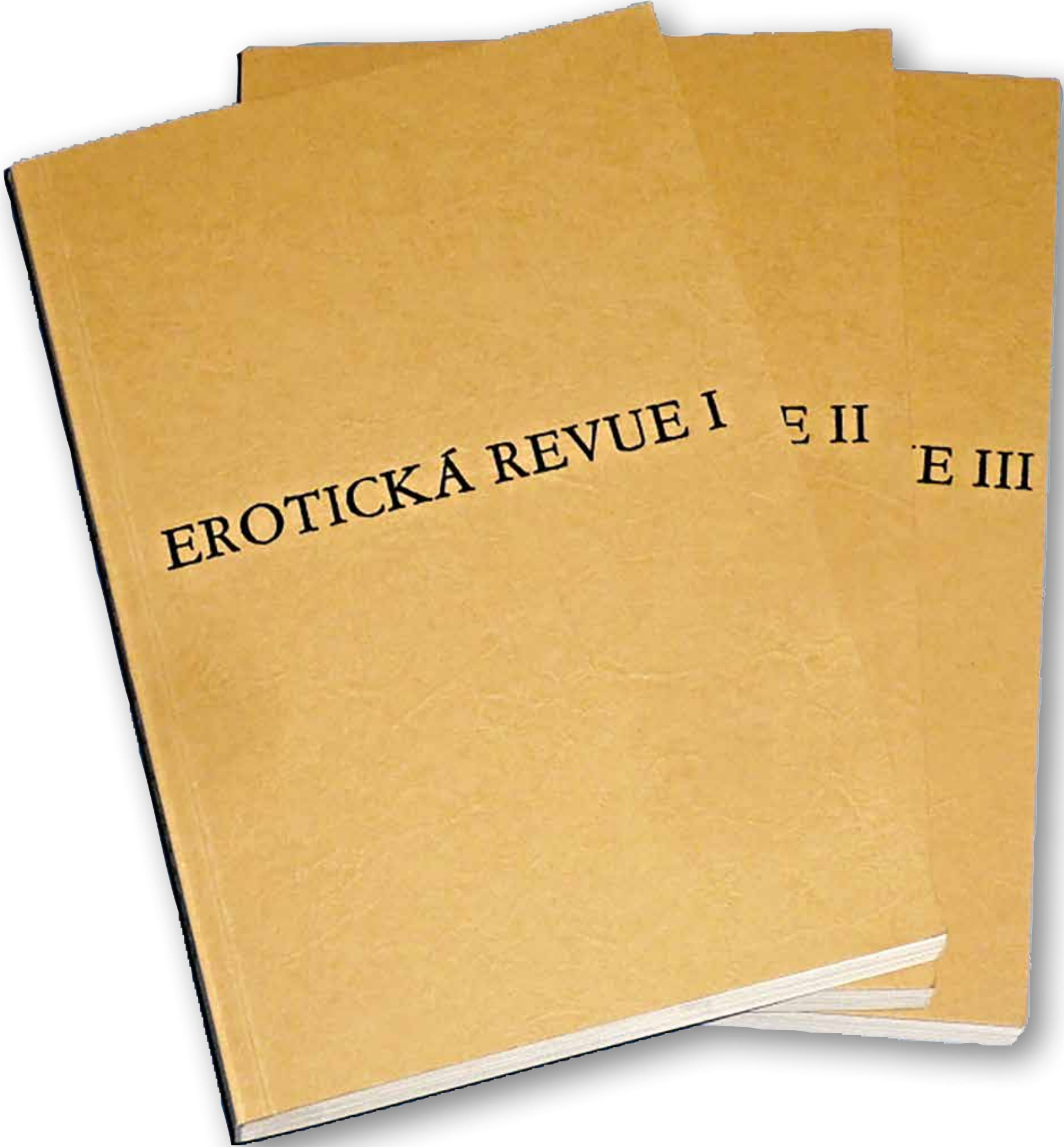

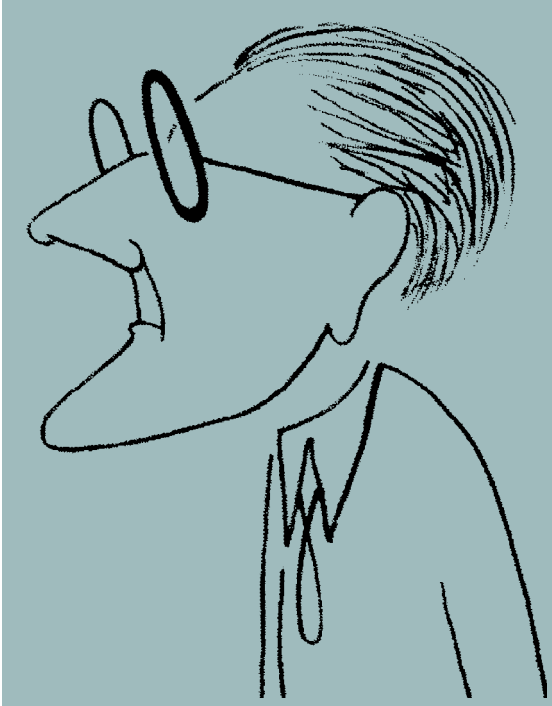

Vydával časopis Erotická revue (1930–1933). V roce 1930 vydal v pražském nakladatelství Odeon monografii Život J. A. Rimbauda, kterou připravoval tři roky. Slavný erotický text s kolážemi Emilie přichází ke mně ve snu (1933) vydal pro úzký okruh čtenářů v Edici 69.

J. A. Rimbaud

Markýz de Sade

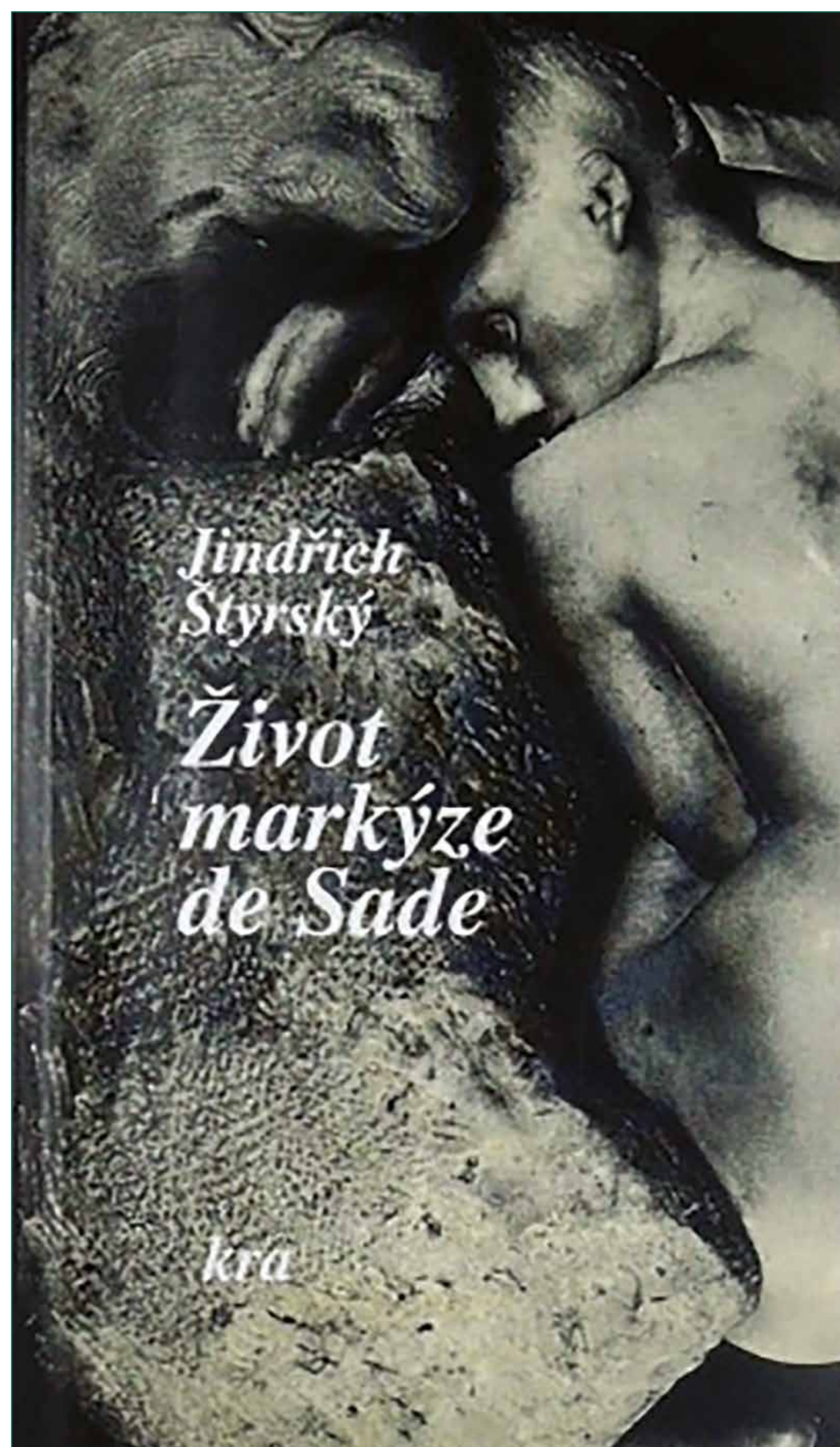
V časopise nakladatelství Aventina Rozpravy Aventina vydal v roce 1933 esej o životě Markýze de Sade.

potají a navzájem, aniž ztrácejí k sobě úctu. Přesto, že shledávají svět velmi idylickým, vytvářejí v celku útvar mnohem složitější, než by se dalo předpokládati, neboť čím jsou prodejnější, tím menší porozumění pro kýč jeví, nebo lépe řečeno, čím jsou k sobě shovívavější, tím více kýčů vytvářejí. Mají výborný postřeh. Generace sní o koupací vaně. Pro skutečného básníka není dnes jiného místa než na pranýři. Naše generace mluvila mnoho o dobrodružstvích a výstřednostech, uprawdě nebylo však stáda pokojnějšího. Domnívala se, že obsáhla celý svět, nedovedla však zjistit ani svůj objem. Její dráha byla spjata již od počátku se zánikem cizích radostí, na nichž se pásla. Každému pokusu o rozšíření obzoru padl za oběť jeden beránek. Mnohým z nich staví již národ pomníky. Jsou zpodobeni usedě a jejich mládí dostává patinu. Jest zajisté prospěšnějším milovati iluze, protože není možno do nich uniknout, než věriti v ně, protože v nich žijeme...

Koutek generace I., Odeon, Literární kurýr, 1929

Koutek generace (I)

Naše generace dozrála: ztotožňuje lunu s žárovkou, lásku s postelí, poezii s portmonkou, měří mírou úspěchů a života dobývá pučováním. Mnozí zestárli, sešli a čas změnil nepatrná a mikroskopická znaménka duševní chudoby ve veliké vředy bídy. Jiní učinili zadost své zbabělosti. Povznegli svou ubohost, aby beztrestně mohli býti považováni za podřadné darmošlapy. Kdesi za větrem, v ústraní těší se jidášským penízem. Směšnost jejich života tkví v tom, že jejich skutečná hodnota nedosahuje jejich pověsti. Někdy zrcadlí ještě zdání pohybu jako sítiny na rybníce. Pomlouvají se

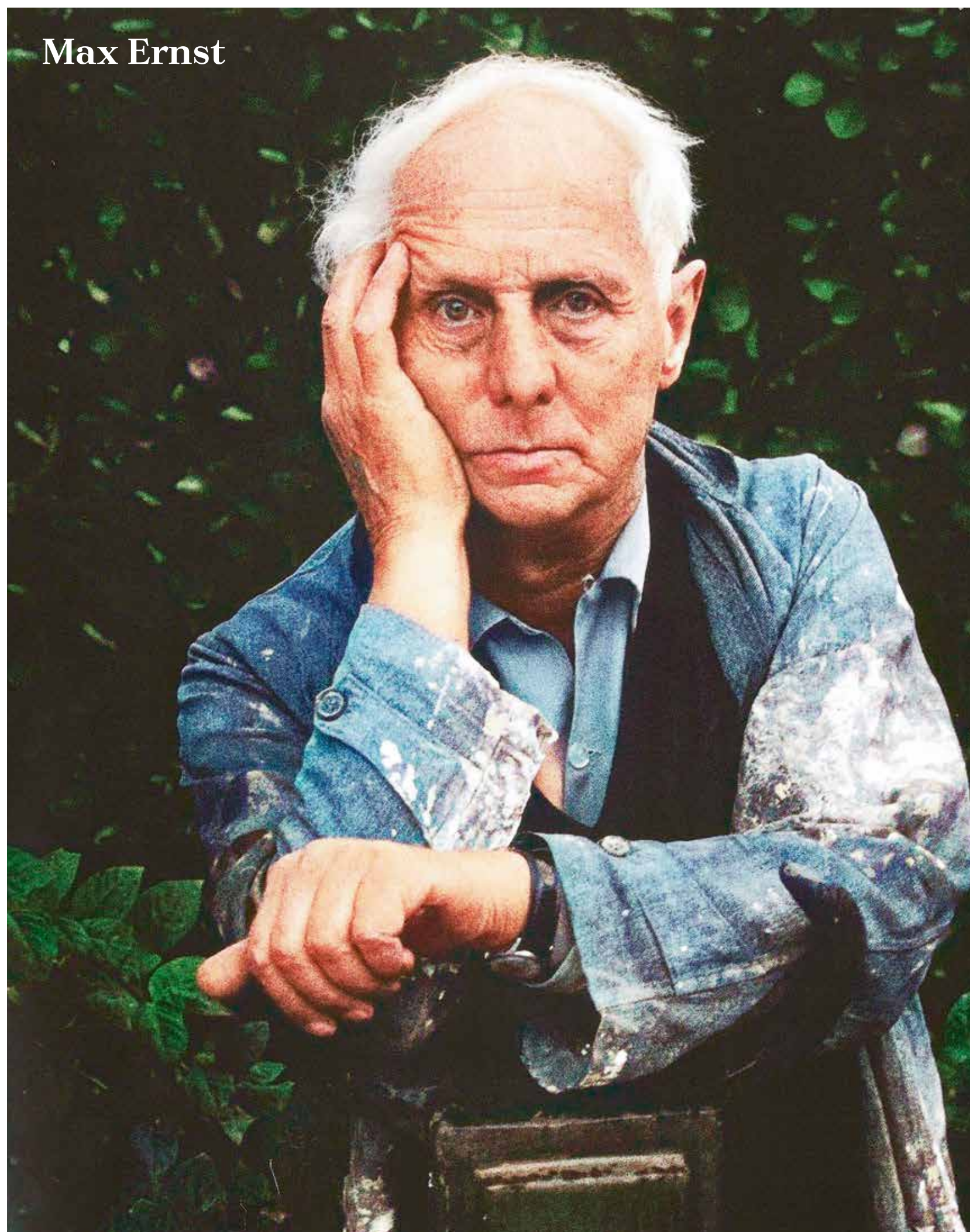
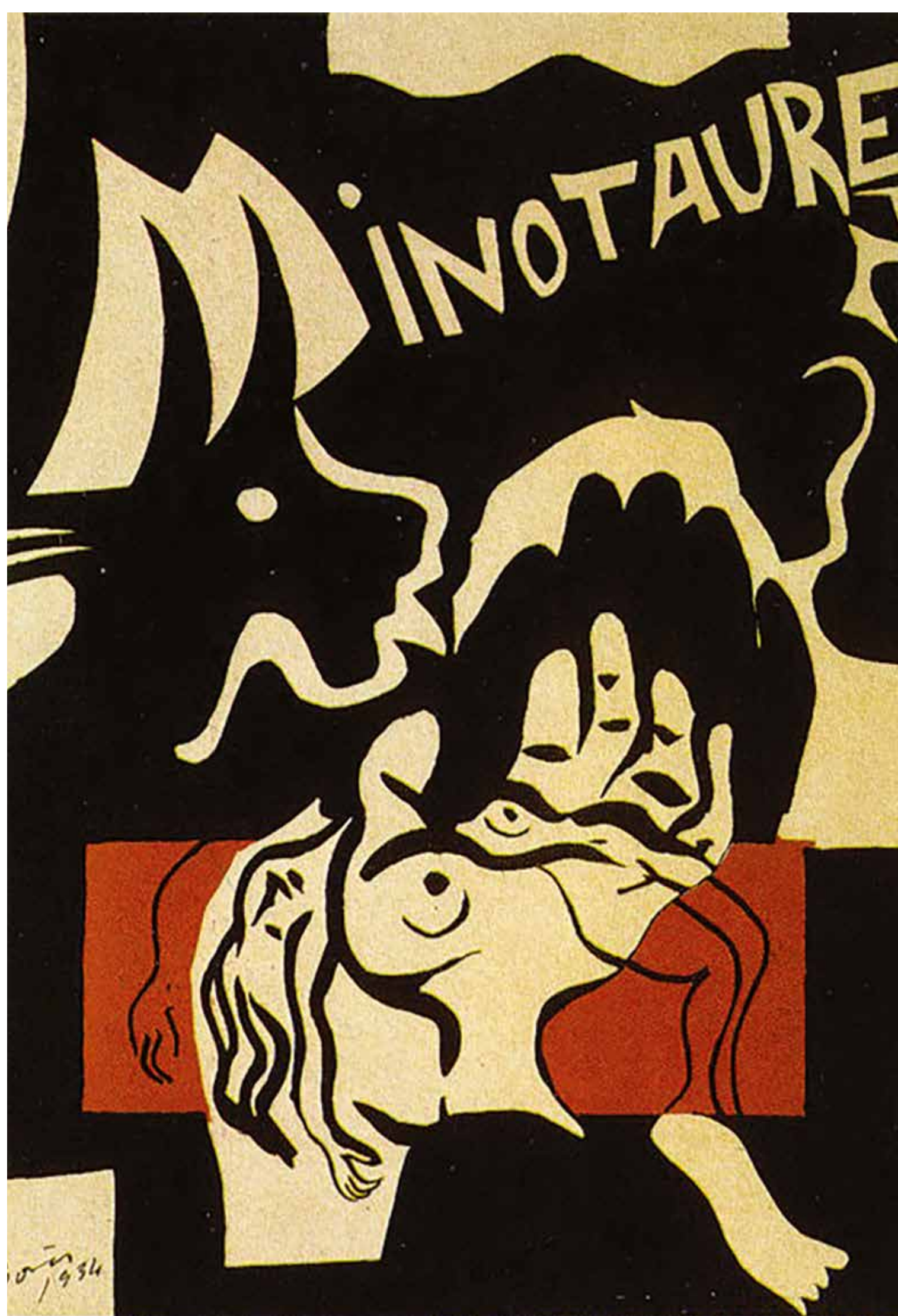

V roce 1934 vychází ve francouzském časopise Minotaure Štyrského fotografie Maxe Ernsta jako doprovod k Ernstově textu.

Koutek generace (I)

...Zdá se, že ještě dlouho budeme pohrdati cizím mládím, které se bude proplétati odcházejícími a přicházejícími skupinkami, aby za všeobecného vývoje a pokroku kráčelo tiše nazpět, aby tak udržovalo věčnou rovnováhu žití. Každá generace má býti vyhnána zbraní, jakou zaslouží. Zdá se, že naše generace nezaslouží řeznické širočiny ani rapíru, ale spíše špetku strychninu. Dnešní člověk, aneb jeho zkratka nebo náznak, upadá v omyl, neboť chce čichem přesvědčiti o křehkosti růží, jichž obraz skrývá v podvědomí, které je v neustálém pohybu, jejž nemůže sledovat! Žádné oko, a proto nemůže míti nikdo o růžích pravděpodobnou představu. Bude to vždycky jen růže, která bude vyvolávat! hrůzu. I kdyby jediný stroj zastal v budoucnosti statisíce lidských rukou, přece ho nakonec člověk rozdrtí, neboť jeho ruce nebudou mít ničeho jiného na práci. Budoucnost poezie neleží v chytrosti, s jakou postupují generace. Žádná generace neměla více potišťeného papíru, více kadidla, parazitů, šašků, narcisů, štěstí a elberfeldských koní než naše, a přece žádná generace neměla méně básníků. Chytrost vymstila se

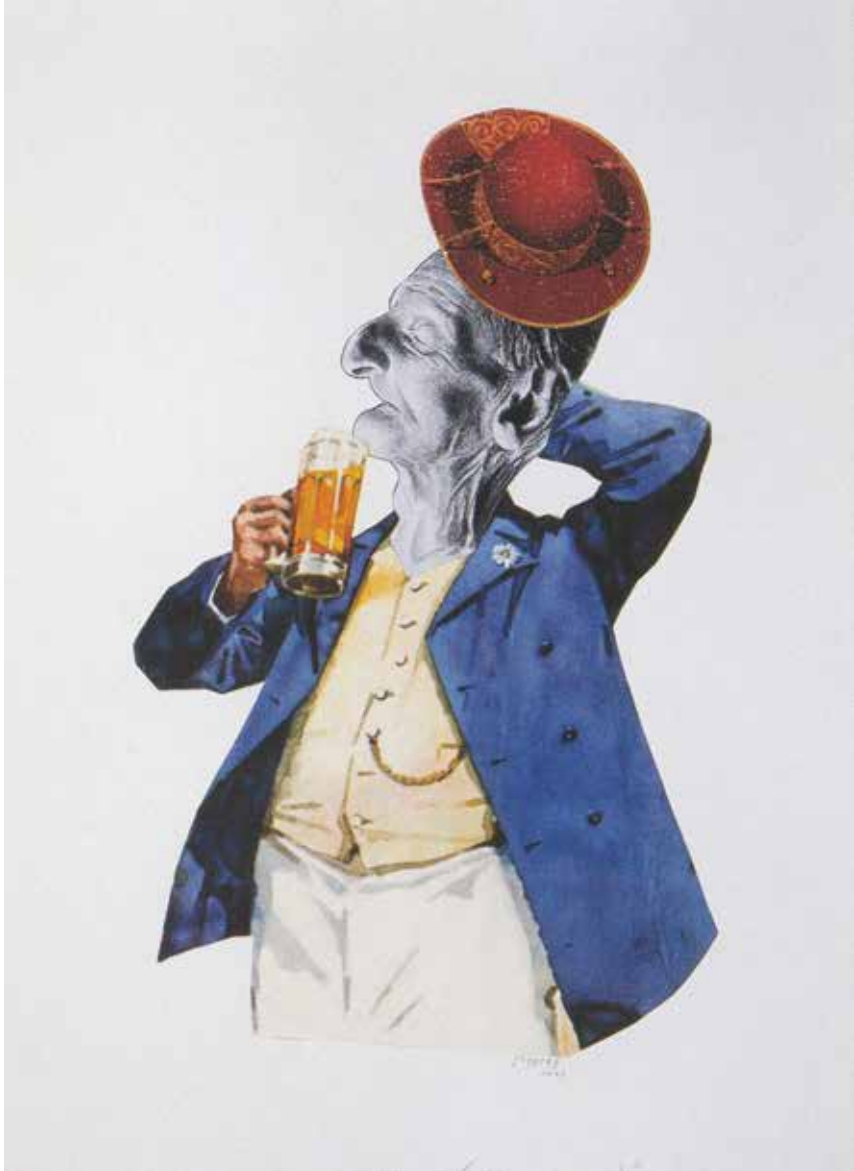
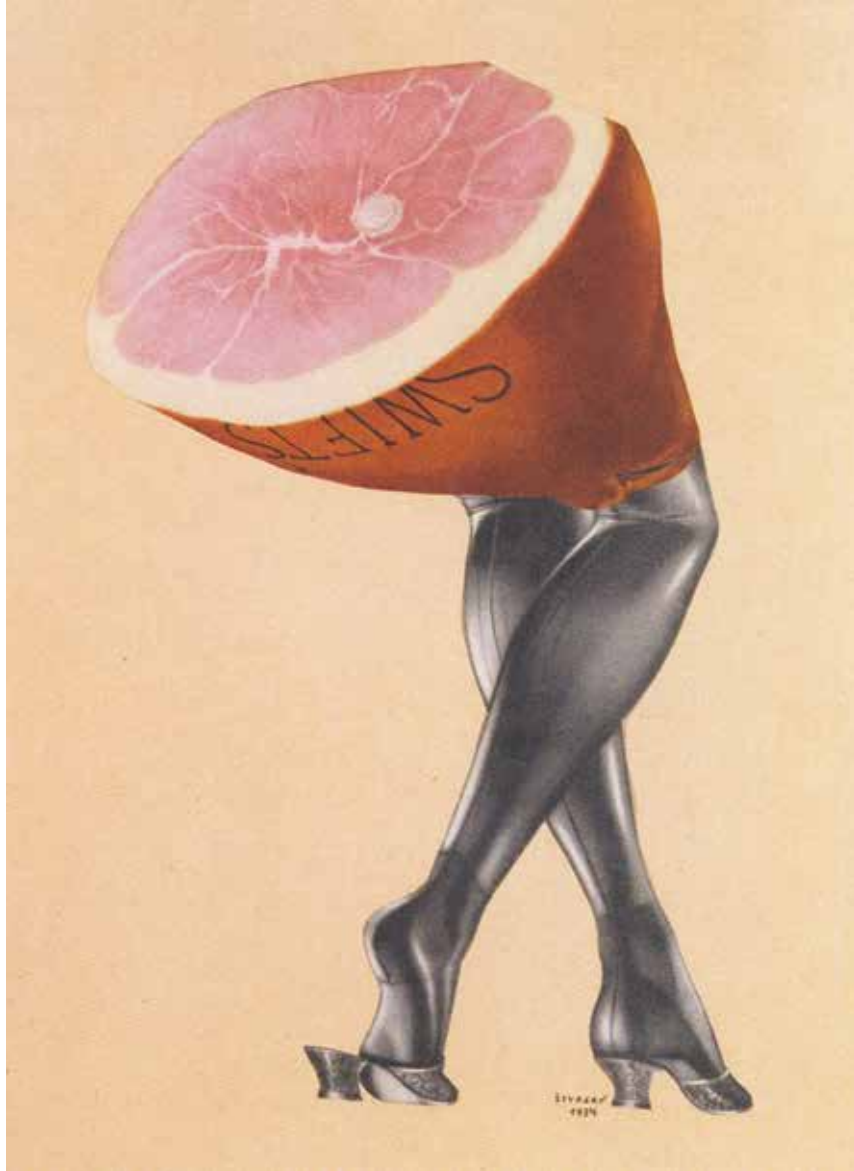
na ní samé. Každý blbec, který se narodil v jisté době, pokládá se za jejího příslušníka. Je třeba učiniti konec pověře o generaci, aby se blbci, kteří si v ní připravili útulné bydlo, nerušenost a klid, mohli radovati po období konfetů také z požitků duchovních, to jest ze své neviditelnosti. A aby se ti, kdož se prostitují, alespoň jednou a naposled mohli ještě zardít. Seděti na dvou židlích je takovou nestydatostí jako chovati tajné přání ležeti ve dvou hrobech. Naše generace se rozpadává. Několik básníků žije stále svým způsobem. Země je jim těžkou a dálka lehkou. Nebo naopak.

Koutek generace I., Odeon, Literární kurýr, 1929

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

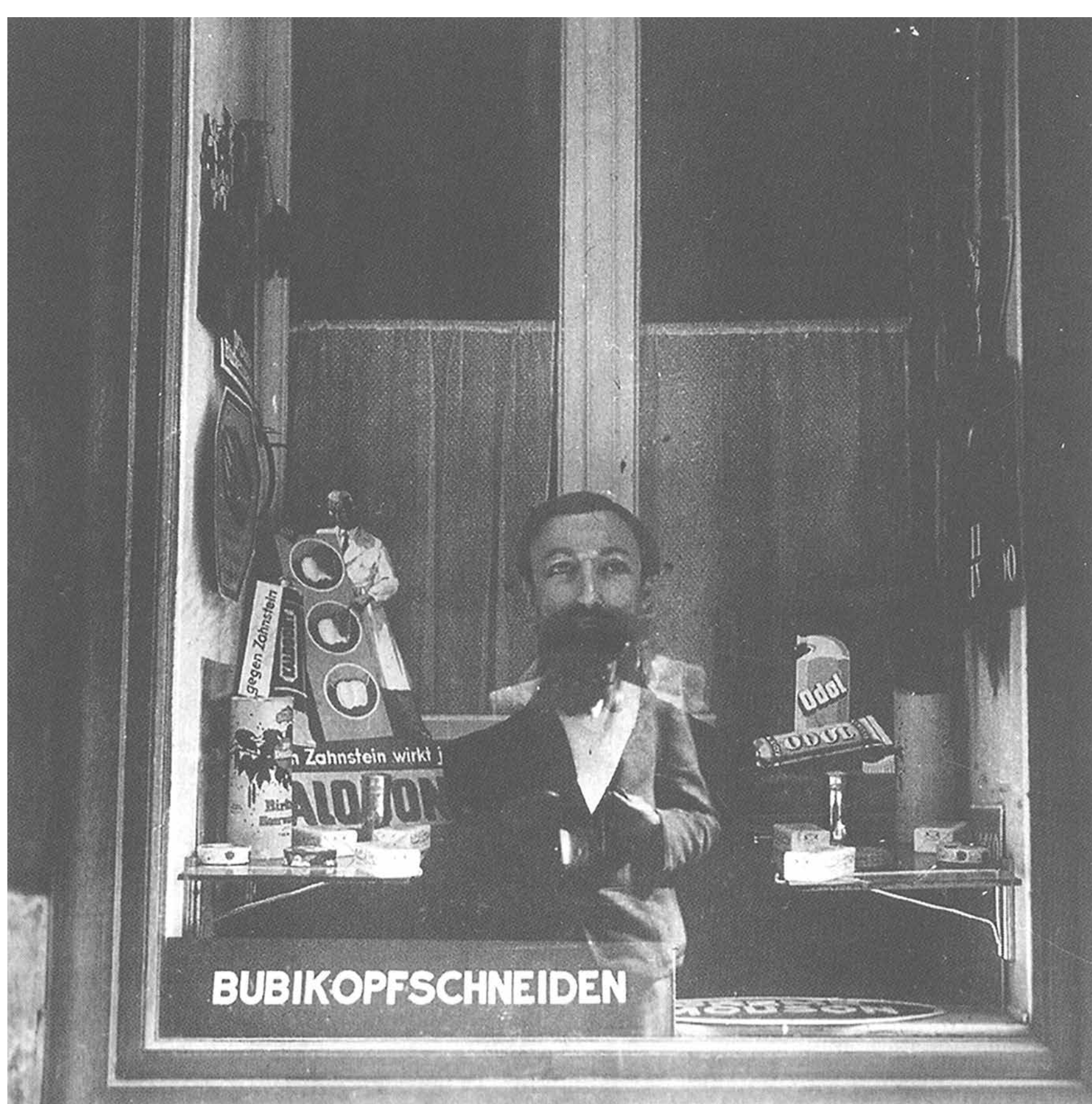
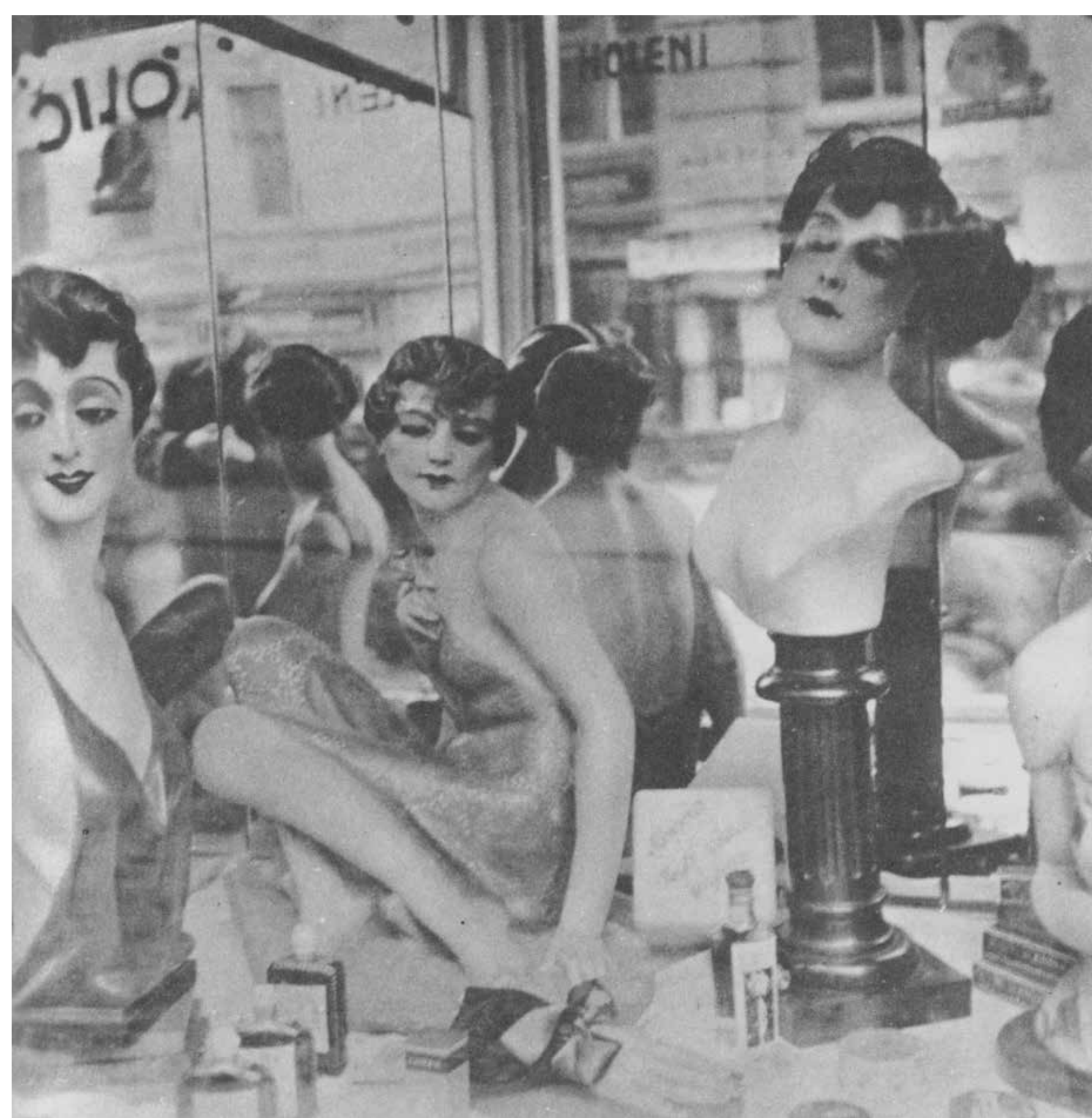
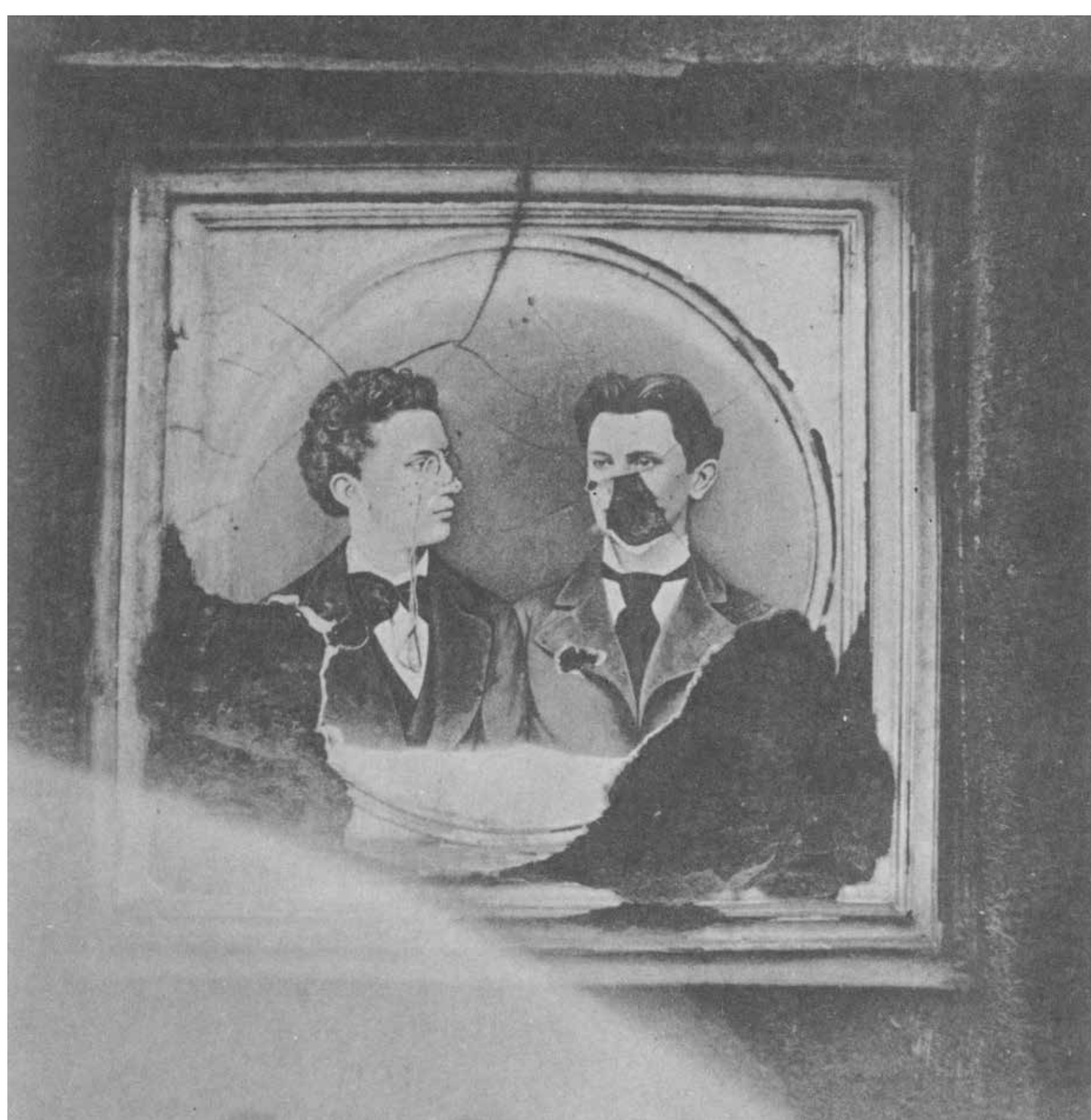
Výtvarná díla Jindřicha Štyrského

JINDŘICH ŠTYŘSKÝ

V letech 1934–1935 připravil fotografické surrealistické cykly z Prahy a Paříže Žabí muž a Muž s klapkami na očích, které s úspěchem představil na výstavě Skupiny surrealistů v ČSR (1935), Pařížské odpoledne nedokončil. V Paříži těžce onemocněl.

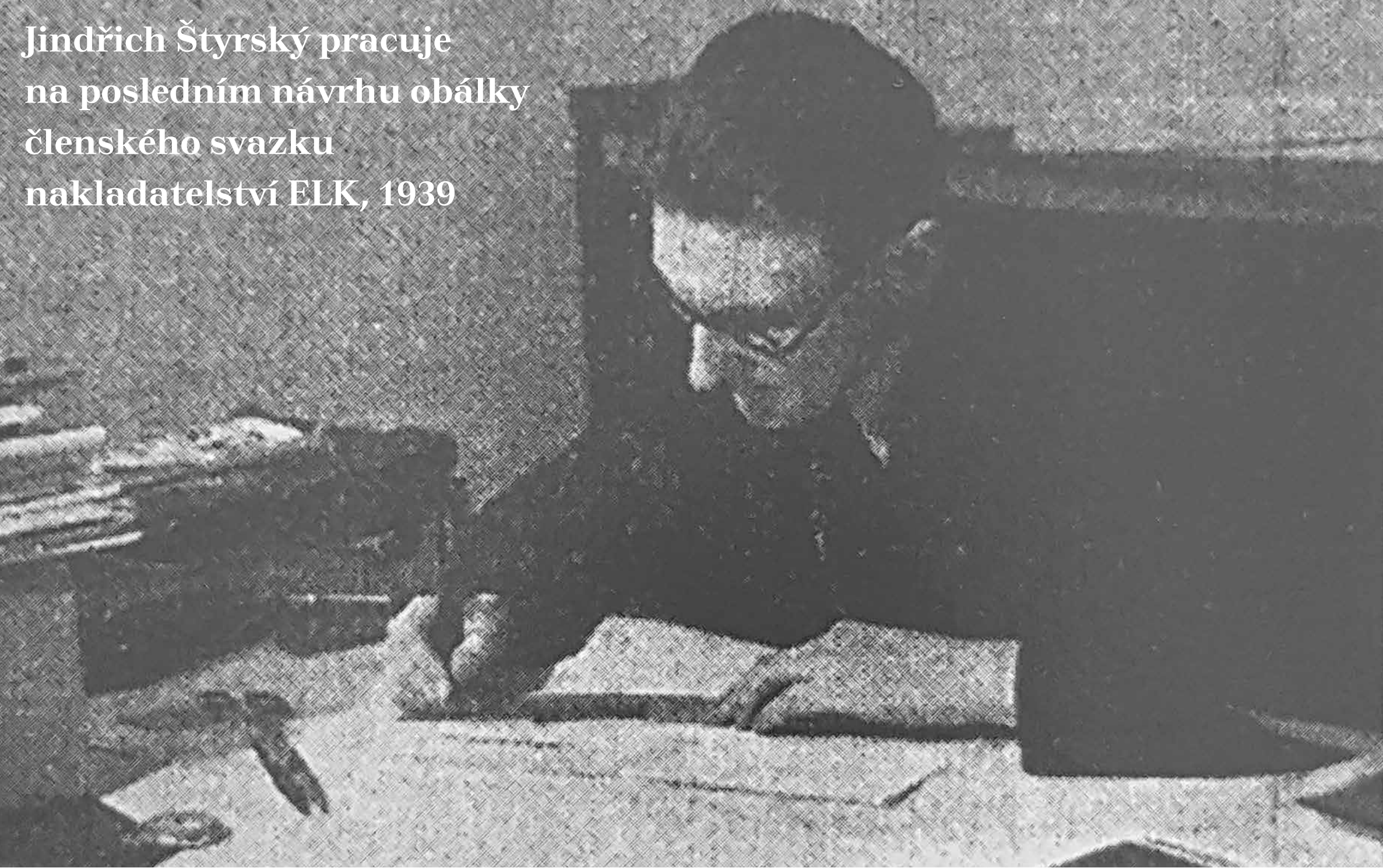

Krátce před německou okupací Čech a Moravy stačil s Toyen vystavit své obrazy v Topičově salonu v Praze (1938).

JINDŘICH ŠTYRSKÝ (oleje z r. 1937, kresby z let 1936 a 37)		
1. Hald Karlů Marnost (olej)	6.200.— Kč	
2. In memoriam Federica Garcia Lorca (olej)	6.200.— Kč	
3. Dítě (olej)	3.700.— Kč	
4. Věry na cestách (olej)	4.900.— Kč	
5. Melancholie (olej)	6.800.— Kč	
6. Panna v červeném svitku (olej)	3.600.— Kč	
7. Věrná prostitutka (olej)	3.200.— Kč	
8. Mlýnská věž (olej)	8.800.— Kč	
9. Mordobápní (olej) soukromý majetek	3.200.— Kč	
10. Průhled (olej)	1.900.— Kč	
11. Věrná dostavníčka (olej)		
12. Věrná prostitutka (olej) soukromý majetek		
13. Věrná prostitutka (olej) soukromý majetek		
14.—15. Věrná prostitutka (olej) soukromý majetek	660.— Kč	
16.—18. Věrná prostitutka (olej) soukromý majetek	600.— Kč	
19.—21. Věrná prostitutka (olej) soukromý majetek	600.— Kč	
22. Věrná prostitutka (olej) soukromý majetek	450.— Kč	
23.—24. K. H. Máchy: Máj (kresby)	300.— Kč	
25.—26. K. H. Máchy: Máj (kresby)	450.— Kč	
27.—30. Někdy (kresby)		
31. Někdy (kresba) soukromý majetek	500.— Kč	
32.—34. Kresby		
TOYEN (oleje a kresby z roku 1937)		
35. Sen (olej) soukromý majetek	6.200.— Kč	
36. Samotář (olej)	6.200.— Kč	
37. Spící (olej)	3.500.— Kč	
38. Obláčky večera (olej)		
39. Osmička Joseph (olej) soukromý majetek	3.500.— Kč	
40. Ošlepy (olej)	11.500.— Kč	
41. Ranní setkání (olej)	3.700.— Kč	
42. Obláčky večera (olej)	3.500.— Kč	
43. Klamná krajina (olej)	3.500.— Kč	
44. Obláčky večera (olej)	3.700.— Kč	
45. Obláčky večera (olej)	4.000.— Kč	
46. Obláčky večera (olej)	6.200.— Kč	
47.—49. Příznaky pouště (kresby)	450.— Kč	
50.—51. Příznaky pouště (kresby)	500.— Kč	

Ceny rozmnějí se bez náma.

TOPIČŮV SALON

3. výstava

ŠTYRSKÝ a TOYEN

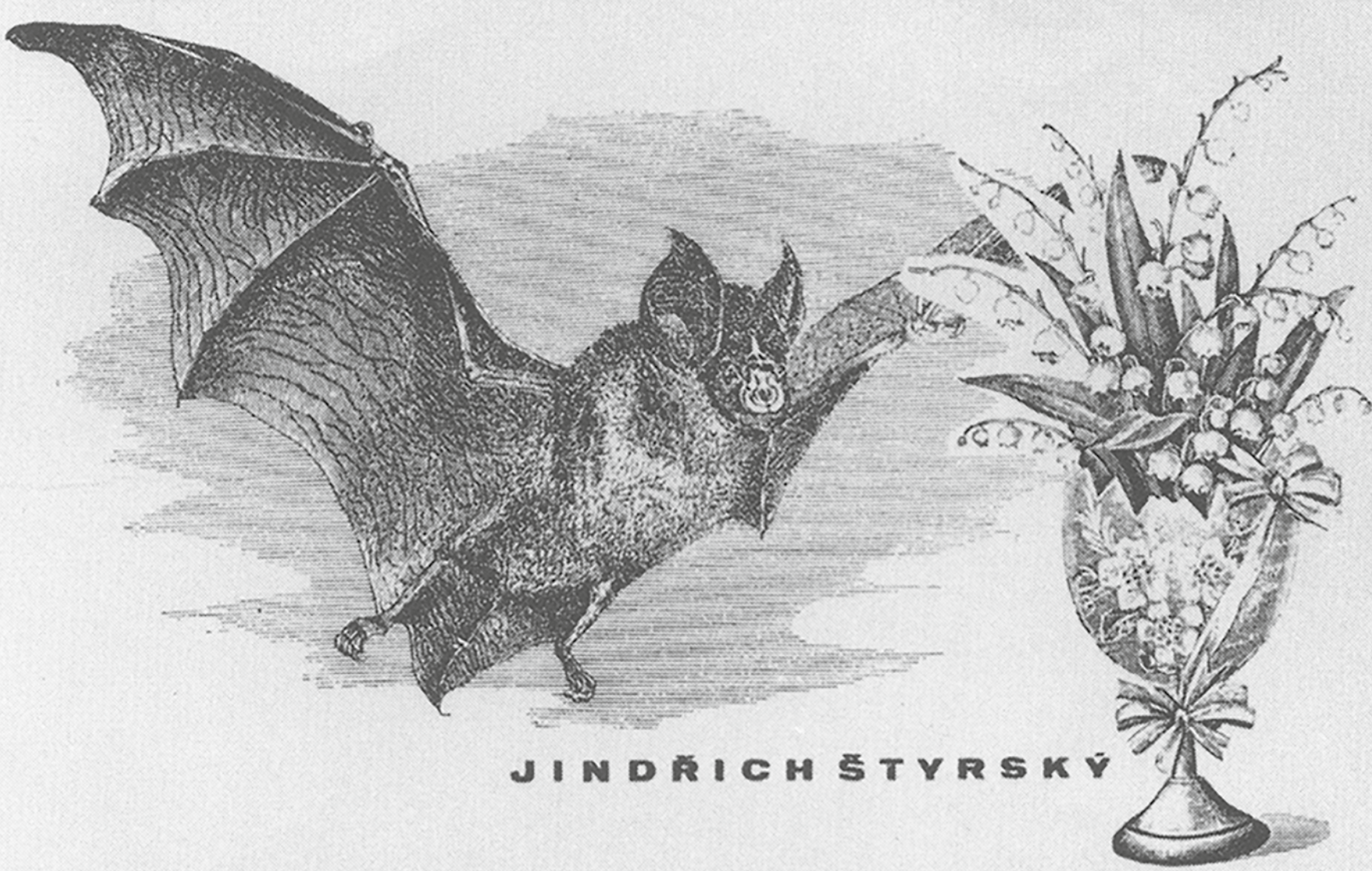
Sezona, kdy je uspořádána výstava nových obrazů a kreseb Štyrského a Toyen, je obdobím, které do krajnosti vystupňovalo trvalý konflikt avantgardní tvorby s oficiální ideologií. Fašismus a mezinárodní kulturní reakce snaží se všemi prostředky, propagandistickým slovem a úředním zásahem, hrozbou i nařízením, korupcí i persekucí, kritikou i censurou vyhladit z veřejného života ono umění, které „urází svou bezuzdnou subjektivností a vzbuzuje odpor fantastickými deformacemi“, umění, které má „zvrácený poměr k objektivní skutečnosti“, zkrátka takové umění, které bylo ústy vůdce Třetí říše neodvolatelně odsouzeno jako *umění zvrhlé*. V kritickém tažení, které bylo proti nezávislému umění, proti mezinárodní avantgardě vyhlášeno současně v Berlíně i v Moskvě, v době, kdy je v Mnichově s vrchovatým technickým povykem a s úspěchem, který byl sto zneklidnit pořadatele, uspořádána výstava „Die entartete Kunst“, kdy důkladná čistka vyhazuje díla autorů levé fronty ruského umění z Tretjakovské galerie v Moskvě, a kdy bezohledností kulturní reakce padá za oběť nejvýznamnější ohnisko scénické poezie, divadlo Vsevoloda Meiercholda, — není divu, že vlna teroru, namířeného proti té tvorbě, které se zve v Německu „zvrhlým uměním“ a v Sovětském svazu „zvrhlým formalismem“, vzbuzuje i v prostředí, kde kulturní život se až dosud opatrně rozvíjel v jakémsi příměří a pohyboval se bázlivě oportunistickým středoceťm, v hlavách stoupenců staroslavných ideálů akademismu naděje dosti podezřelá. V této situaci domnívají se umělci, že umělecká konservativní reakce, že zase nadešla jejich chvíle, že přichází den, kdy „perverzní a patologické ismy“, zejména fiktivní obluda „formalismu“ a ten „produkt kavárenské ssedliny a hysterie“, jímž je surrealismus, budou přibity na pranyř. „Dny formalistického blouznění nepotrvaí už asi dlouho. Jsme nedočkavi přelomu, který učiní konec teroru skupiny, nejméně oprávněné diktovat veřejnosti svou subjektivní, více méně úpadkovou zvrhlou, a ukáže mladým cestu k novému a plodnému poměru k objektivní skutečnosti. Přelom je nedaleký. V Sovětském svazu je otázka kladného poměru k objektivní skutečnosti vyřízena radikálně... U nás jsou také známky obratu“. Slova, která tu citujeme, mají charakteristický přízvuk, jaký známe z kulturních rubrik stříbrných tiskovin, z henleinovské „Die Zeit“ a z „Völkischer Beobachter“, a shodují se svým tónem i obsahem s podobnými úsudky kritických kampaní sovětských žurnálů; okolnost, že tato citovaná slova jsou vyňata z principiální studie, kterou o moderním malířství otiskl v prosinci 1937, St. K. Neumann v „Tvorbě“, snad dnes už nikoho nepřekvapí. Připomínáme-li v katalogu výstavy Štyrského a Toyen tento teoretický tak úpěnlivý Neumannův článek, který papouškuje Goebbelsovy a Keržencevovy polemiky proti umělecké avantgardě, činíme tak proto, že právě takové obrazy, jako „žalostná blasfemie, malba s Marxovou hlavou, nabodnutá k jeho počtu na kus patologického inventáře surrealistického“, a jiná plátna Štyrského a Toyen, „malby bez umělec-

V místech, kde hledám své mládí, nacházím pečlivě uschované zlaté kudrny vlasů. Život je nepřetržité zabíjení času. Smrt denně hlodá na tom, čemu říkáme život, a život neustále pohlcuje naši touhu po nicotě. Představa polibků umírá dříve, než se rty sobě přiblíží, a každá podobizna vybledne, než ji prohlédneme.

Emilie přichází ke mně ve snu, Praha, 1933

Nutkáním k tvorbě hnaný umělec předčasně podlehl srdečnímu onemocnění 21. března 1942 v Praze. Svou pozůstalost odkázal Toyen, jež ji odvezla v roce 1947 do Francie.

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

V sobotu, dne 21. března 1942 skonal tiše a klidně po kruté nemoci ve věku 42 let náš dobrý přítel, malíř

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Pohřeb bude ve středu 25. března o 16. hodině v krematoriu města Prahy. Všichni, kdož jste zesnulého znali a kdož jste jej ctili jako člověka a jako umělce, nezapomenete nikdy!

Za přátele:
Toyen, J. Honzl, K. Teige

Praha, 23. března 1942.

Od koho tedy ještě očekáváš útechy? Emilie je příliš rozervána, její obraz v útržcích roznese vítr v místa, jež neznáš, a nemůžeš si ji proto nyní vyvoliti za nástroj, jenž by ti přinášel klid, a také proto, že ses již dávno odnaučil oplakávati okamžiky loučení.

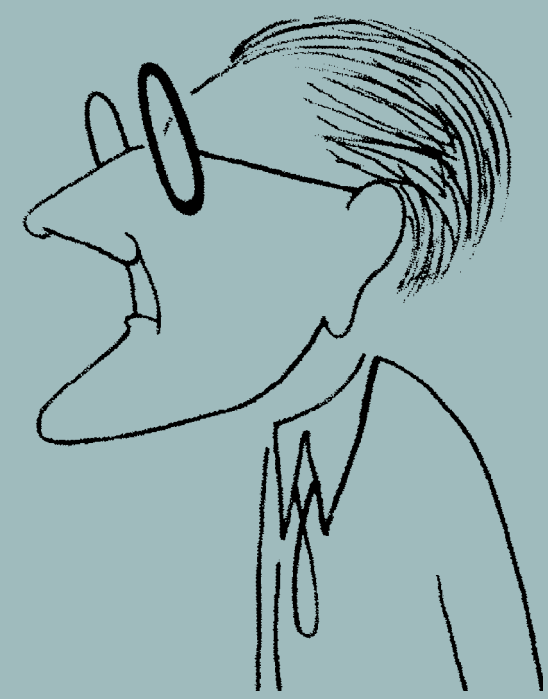
Emilie přichází ke mně ve snu, Praha, 1933

1. Posmrtná maska Jindřicha Štyrského

2. Foto z jeho pohřbu

3. Náhrobek Jindřicha Štyrského u strašnického krematoria

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Toyen opustila s přítelem malířem a básníkem Jindřichem Heislerem (1914–1953) Československo. Štyrského posmrtná výstava v pražském Mánesu (1946) byla na celá desetiletí poslední.

Chudák Štyrský! Poslední svá mladistvá léta prostonal. Zemřel mlád za války uprostřed svého výjimečného výtvarného díla. Život si ukrátil nesmírným pitím. Byl to osud jeho rodu. Otec byl alkoholik a zemřel strašlivým způsobem. V opilosti upadl na rozžhavená kamna a doslova se upálil. Štyrský o tom sám vyprávěl. Manka věrně sedávala u jeho postele. Zbytečně však předbíhám. Štyrského i Manku přijali jsme mezi sebe radostně a přátelsky. Jejich obrazům jsme se upřímně obdivovali. Byly opravdu zajímavé. K jejich dvojici přibyl později již méně jako malíř šťastný, protože méně nadaný Jiří Jelínek z Berouna. Byl to však dobrý kamarád. Na jeho obrazy si již téměř nepamatuji. Nebylo jich mnoho. Za války byl pro obětavou ilegální činnost popraven.

Jaroslav Seifert – Všecky krásy světa

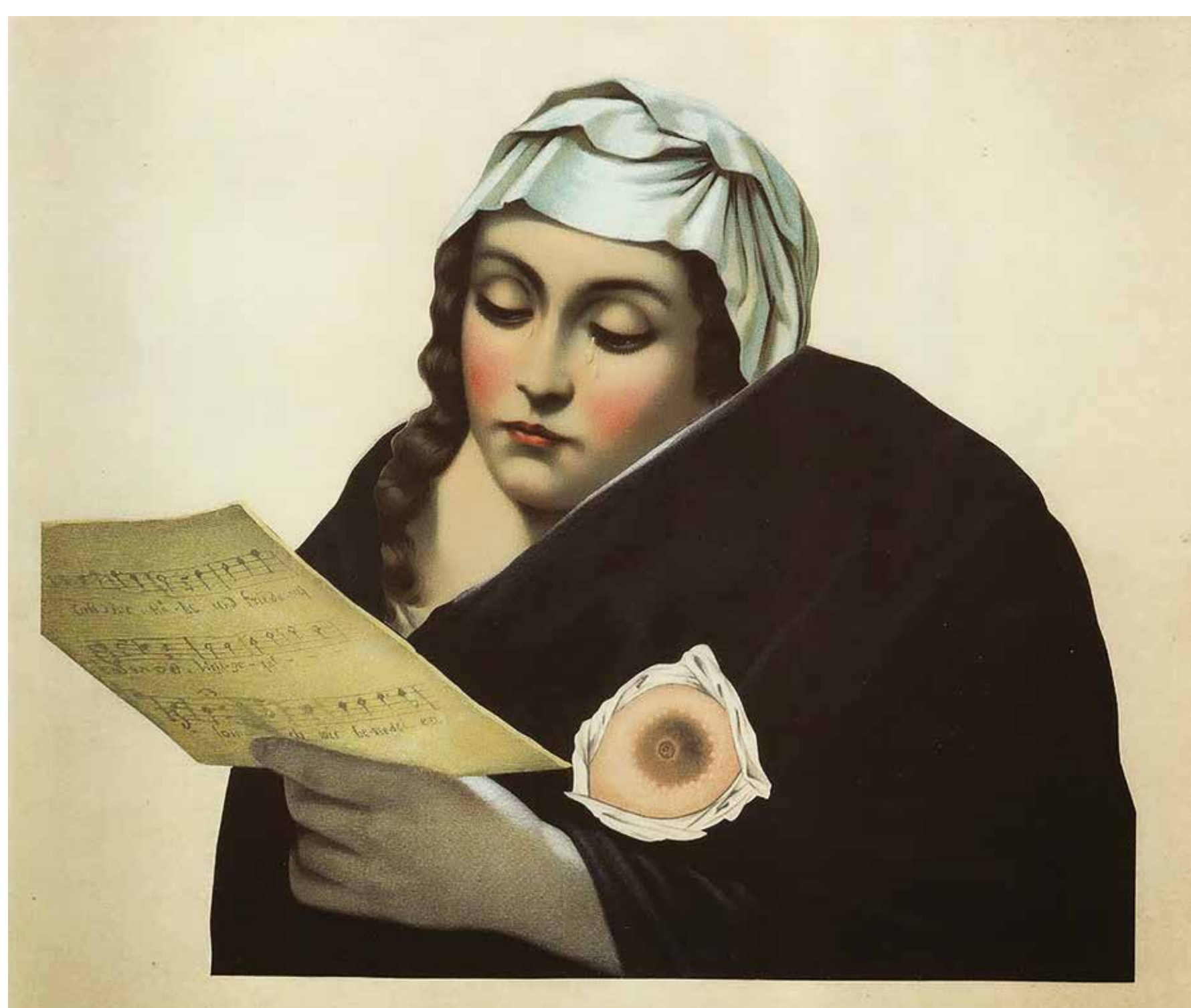

Jindřich Štyrský, Jindřich Heisler a Karel Teige, 1940

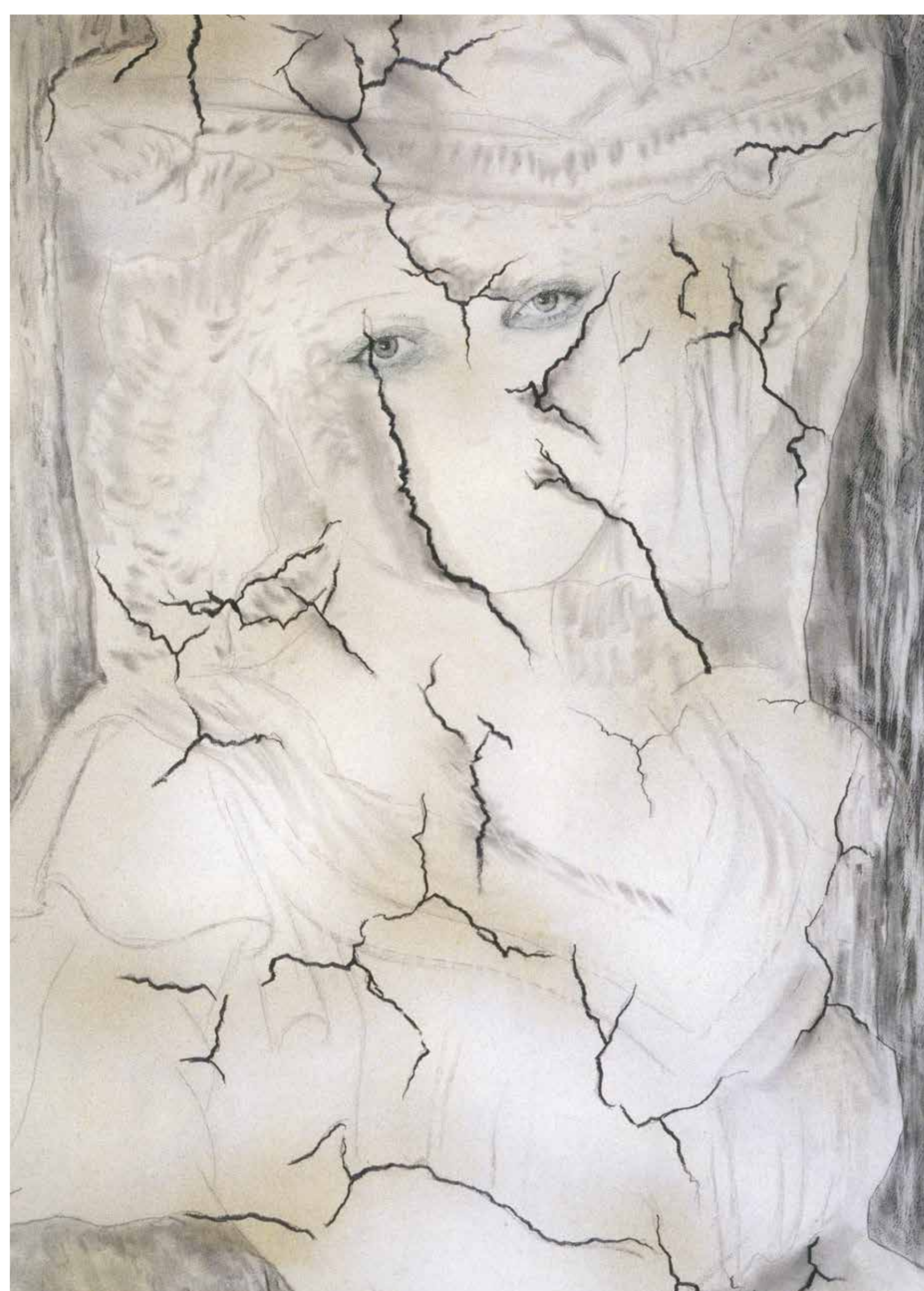
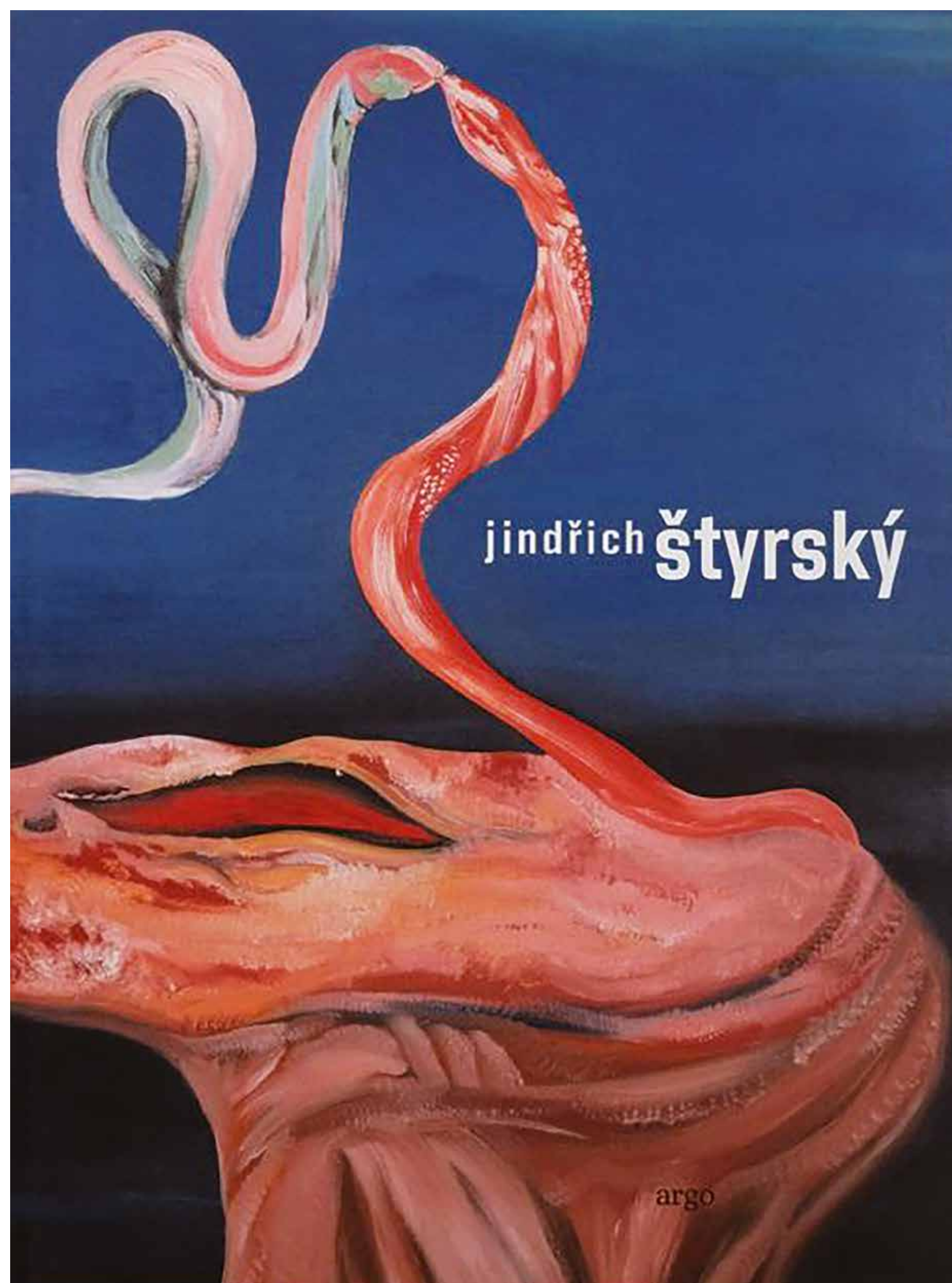

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

V roce 2007 připravili kurátoři Karel Srp a Lenka Bydžovská v pražské galerii U Kamenného zvonu rozsáhlou retrospektivní výstavu, jež obsahovala zápůjčky z celého světa.

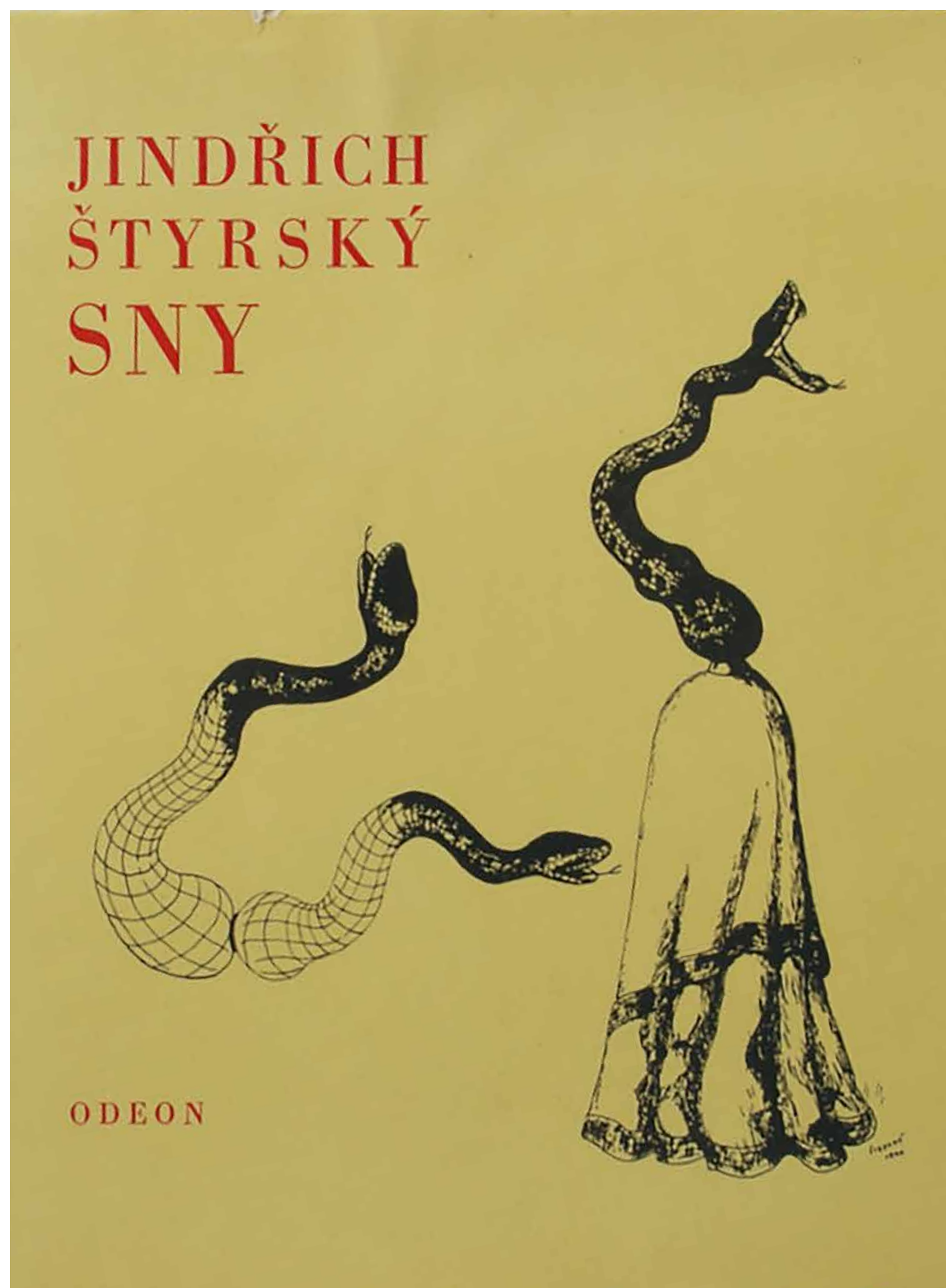
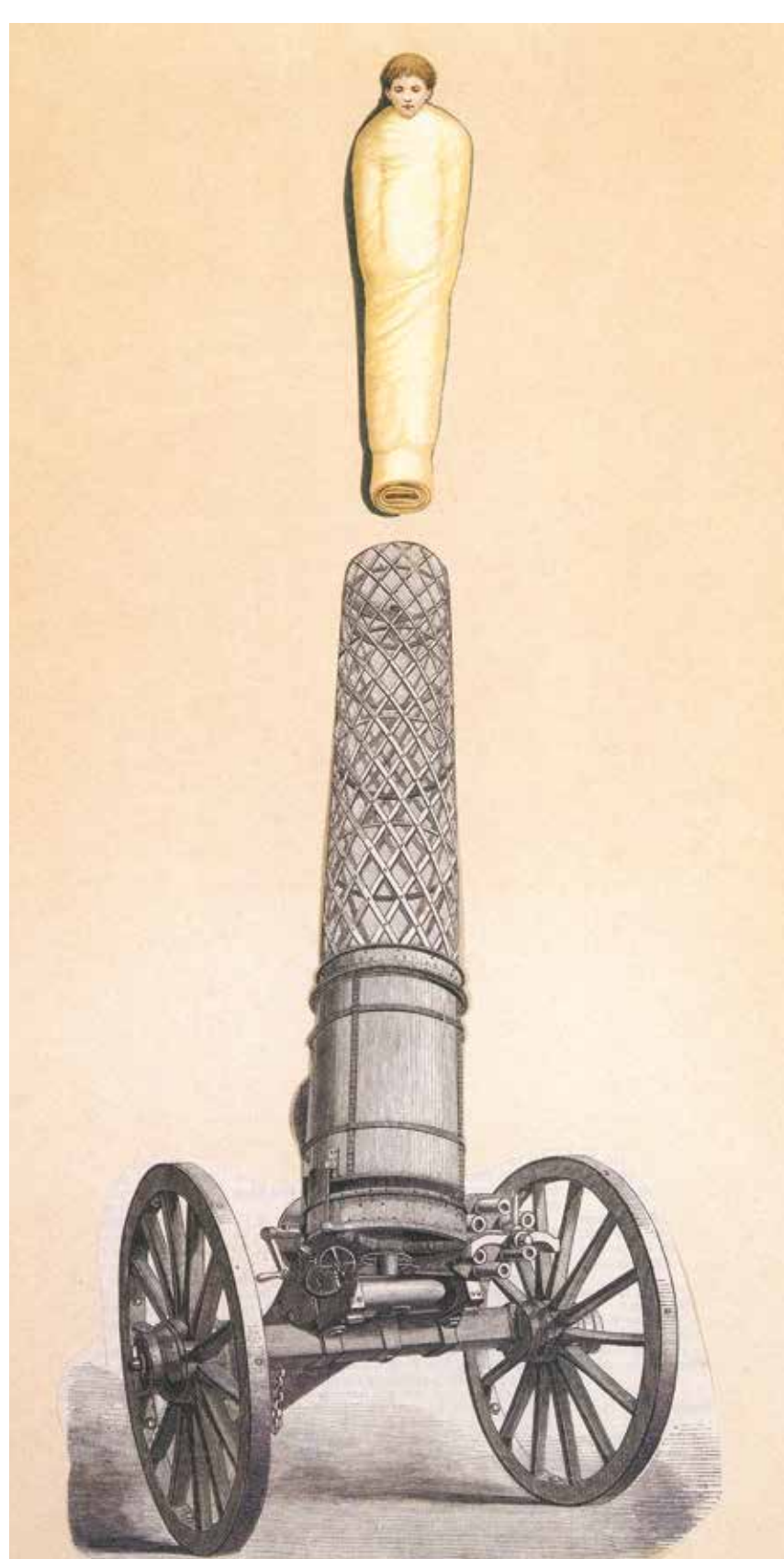
Výtvarná díla Jindřicha Štyrského

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Jindřich Štyrský propojil poezii s výtvarným uměním. Patří dosud k nejvýznamnějším českým umělcům doma i v zahraničí.

Výtvarná díla Jindřicha Štyrského

Toyen (vlastním jménem Marie Čermínová)

1902, Praha – 1980, Paříž

Malířka, grafička, knižní ilustrátorka, kolážistka.

Vyrostla v Praze na Smíchově, v šestnácti letech se odstěhovala ke starší sestře Zdeňce. Studovala na pražské Uměleckoprůmyslové škole figurální tvorbu u profesora Emanuela Dítěte ml. (1919–1922).

Profesor Emanuel Dítě ml.

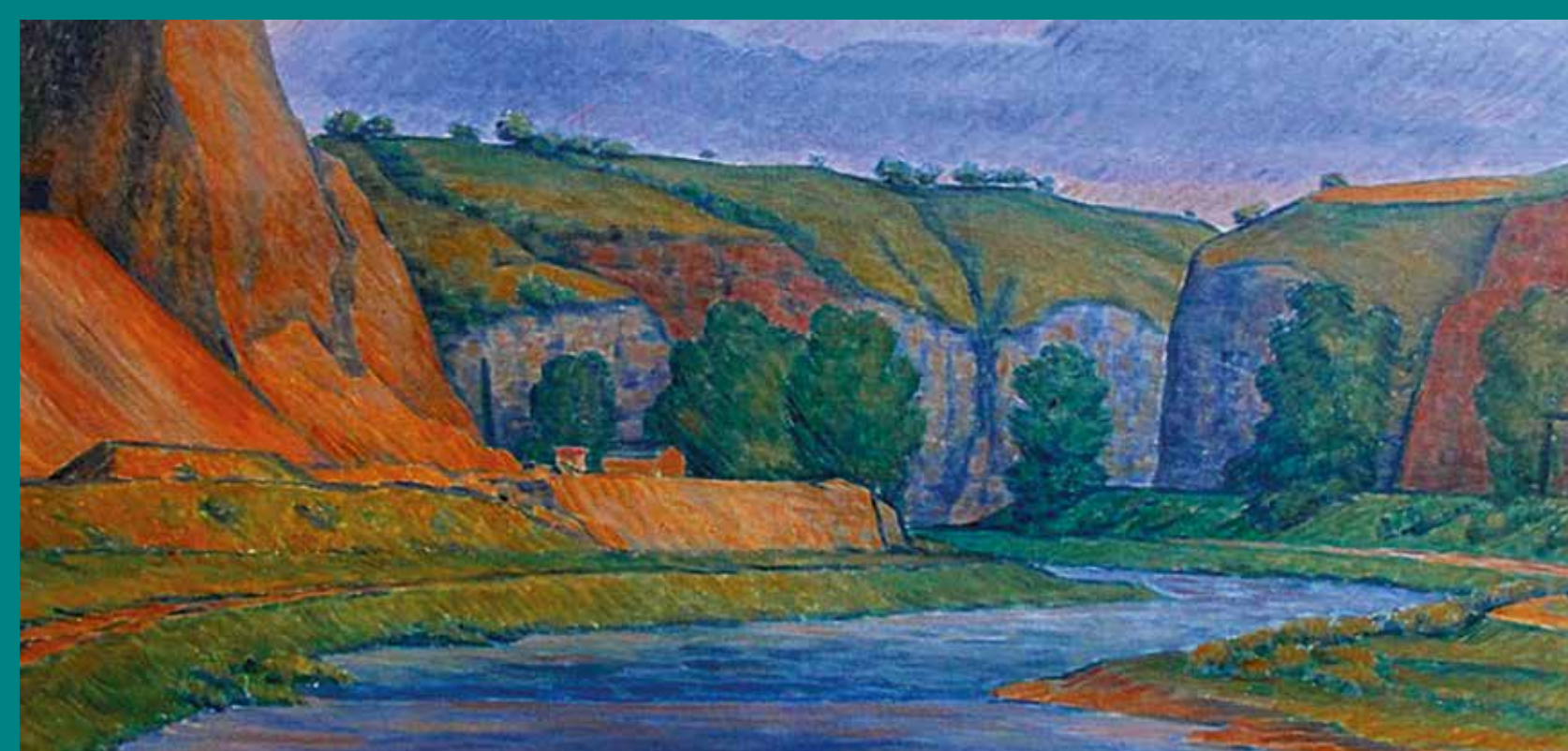
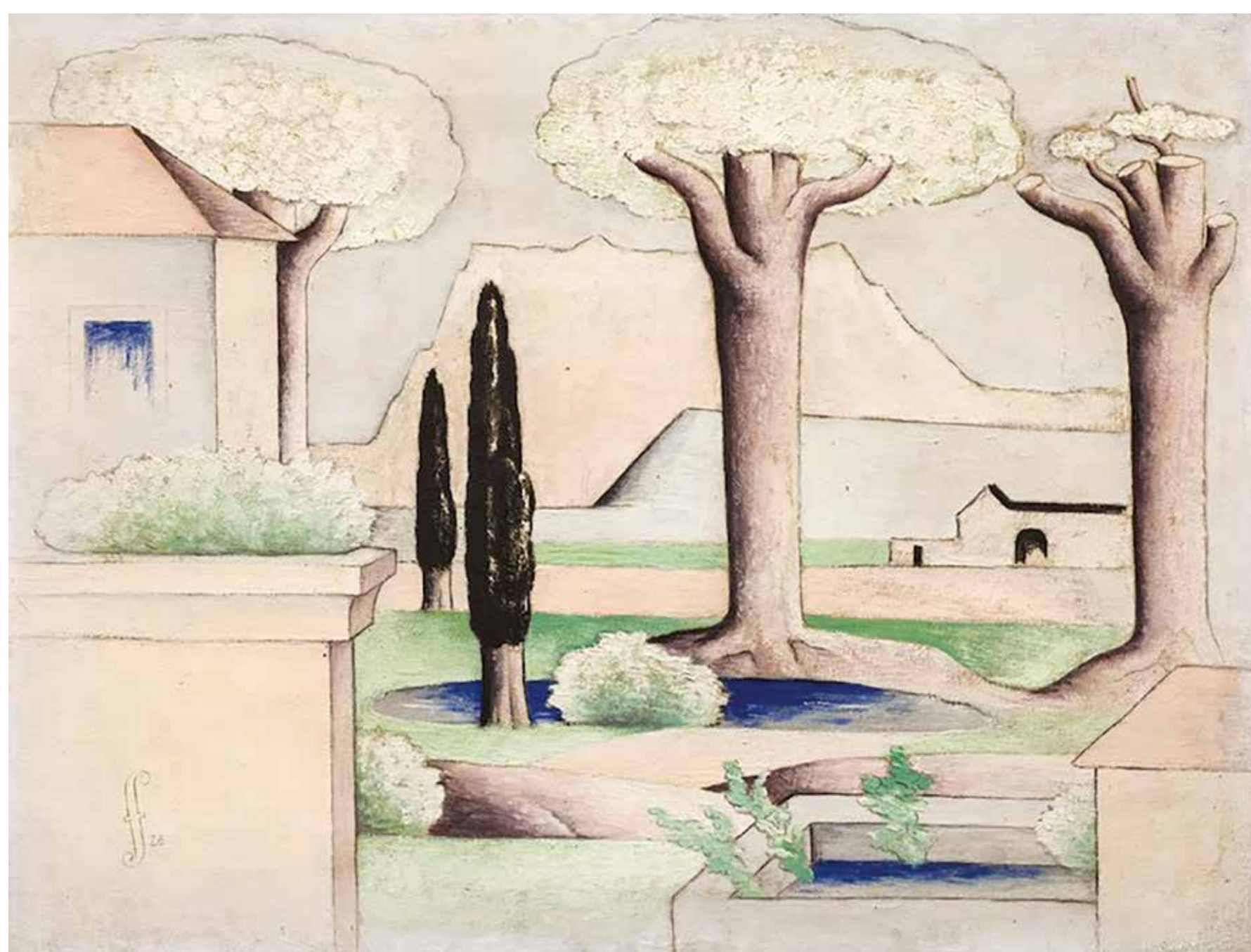

Toyen

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

V roce 1922 se na ostrově Korčula seznámila s malíři Jiřím Jelínkem, pseudonym Remo nepoužíval dlouho (1901–1941), a Jindřichem Štyrským, se kterým po návratu do Prahy vytvořila nejvýznamnější umělecký tandem meziválečné české avantgardy.

JIŘÍ JELÍNEK (REMO)

1901–1941

Malíř, grafik, knižní ilustrátor. Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze. Na jadranské Korčule se spřátelil s Toyen a Jindřichem Štyrským (1922). Již jako člen Devětsilu vystavoval na skupinové výstavě Bazar moderního umění v Domě umělců v Praze v roce 1923. V letech 1928–1930 byl na stipendijní cestě v Paříži. Spoluzaložil skupinu Kvart (1935). Byl členem umělecké skupiny Abstraction-Création. Za svou odbojovou činnost byl zatčen a odvečen do koncentračního tábora Mauthausen, kde byl v roce 1941 zavražděn.

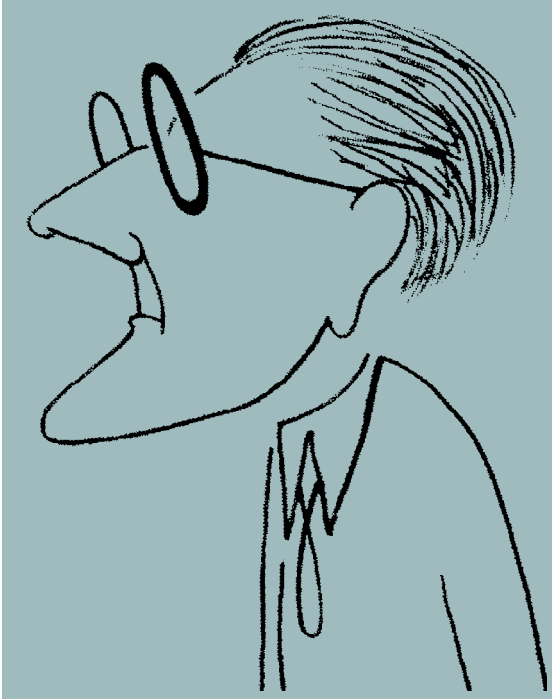
JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Ke své rodině ani pohlaví se Marie Čermínová nehlásila a v roce 1923 přijala pseudonym Toyen. Společně s Jindřichem Štyrským vystavovali v Praze a odjeli žít a pracovat do Paříže (1925–1928), města nabitého energií explodujících uměleckých -ismů.

1. Toyen s Karlem Teigem
2. Toyen v Centre Pompidou

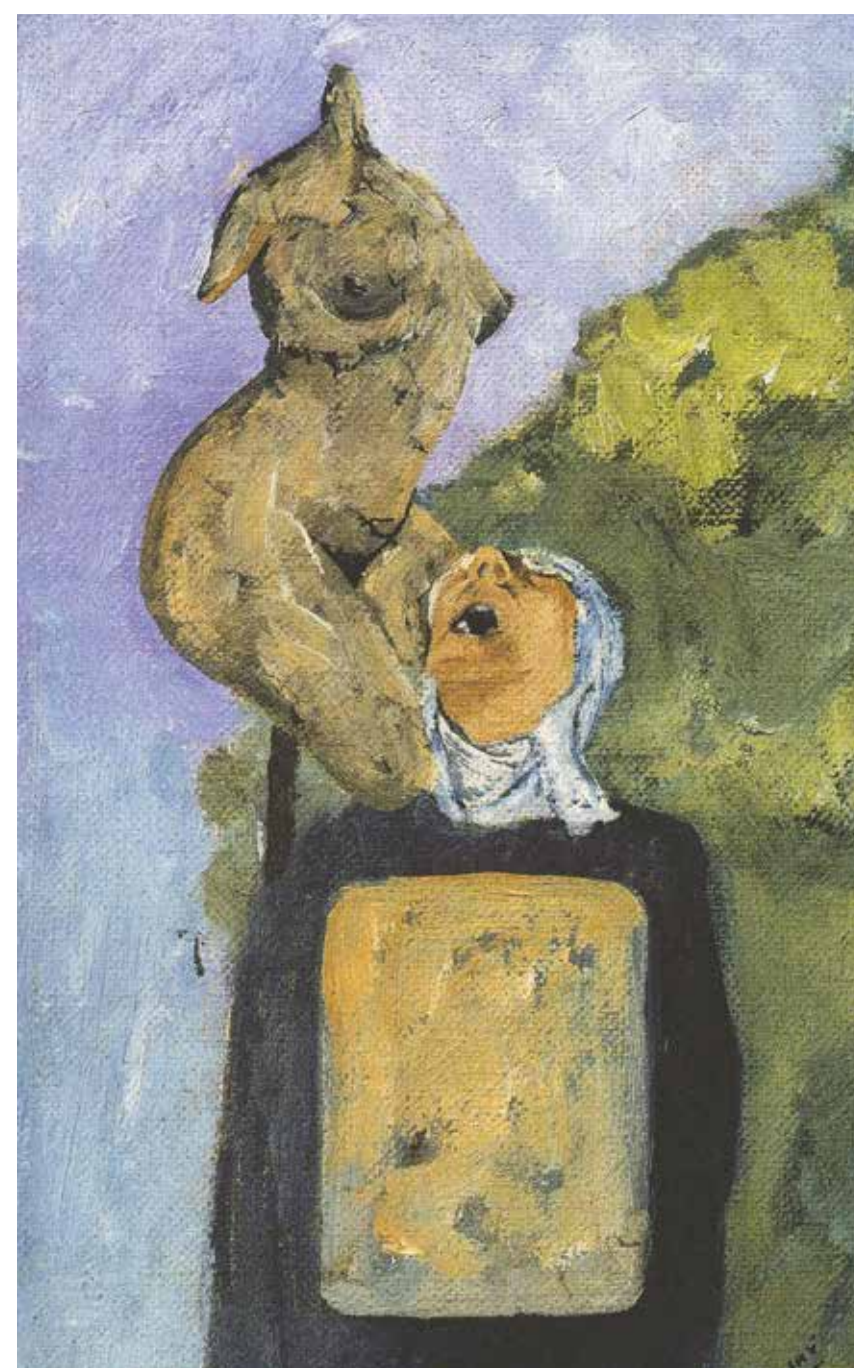
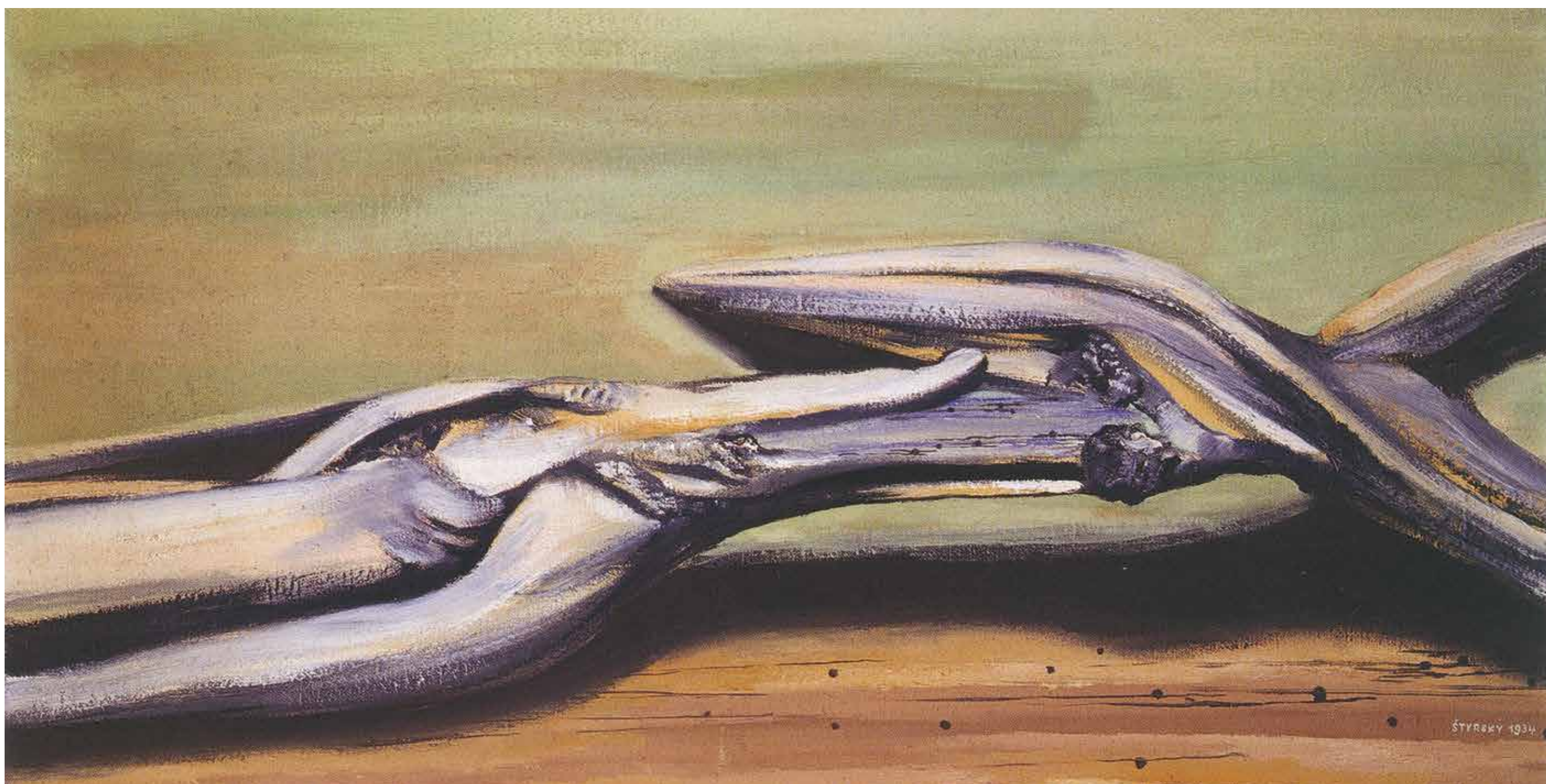
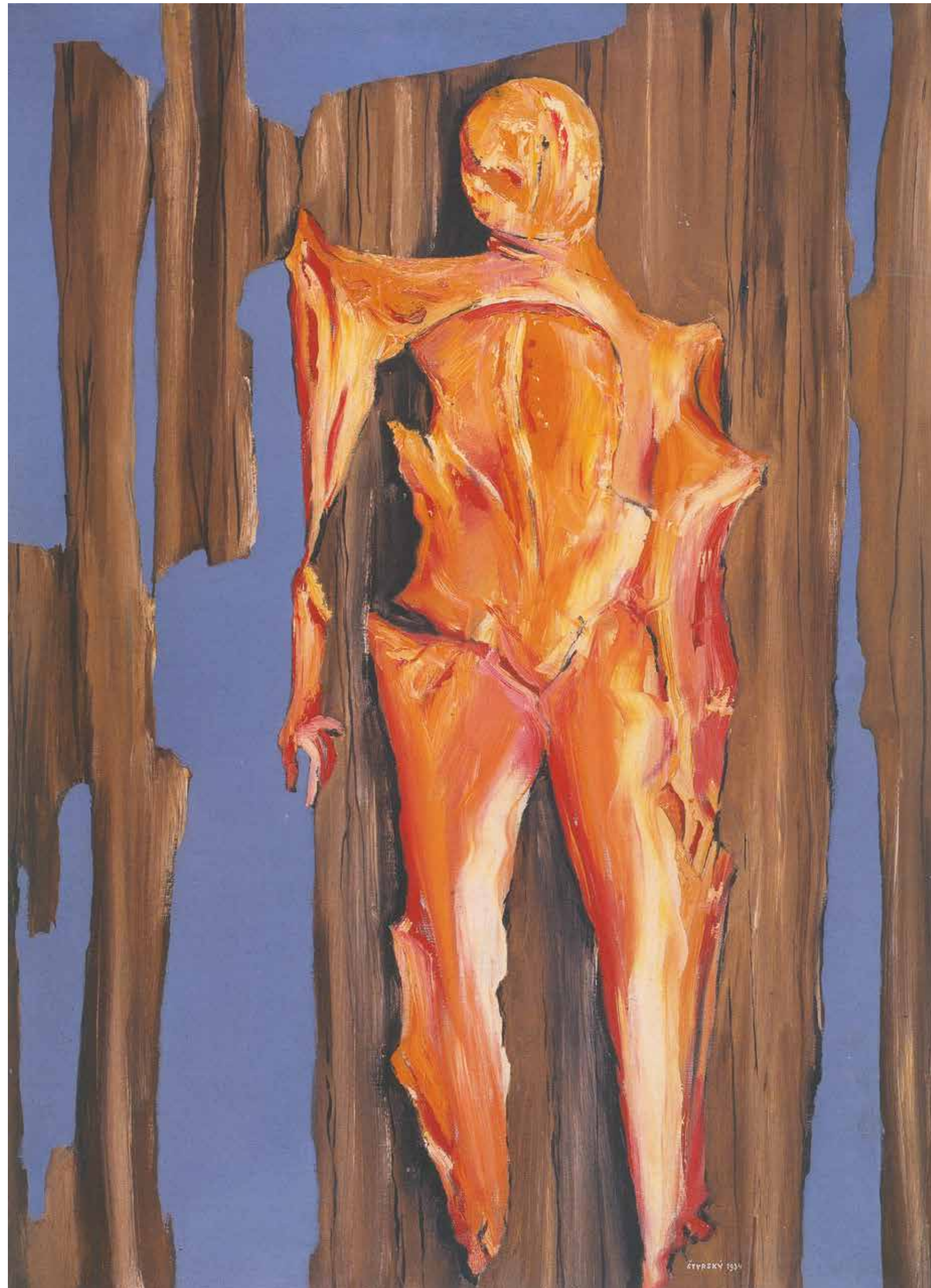

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Výtvarná díla Jindřicha Štyrského

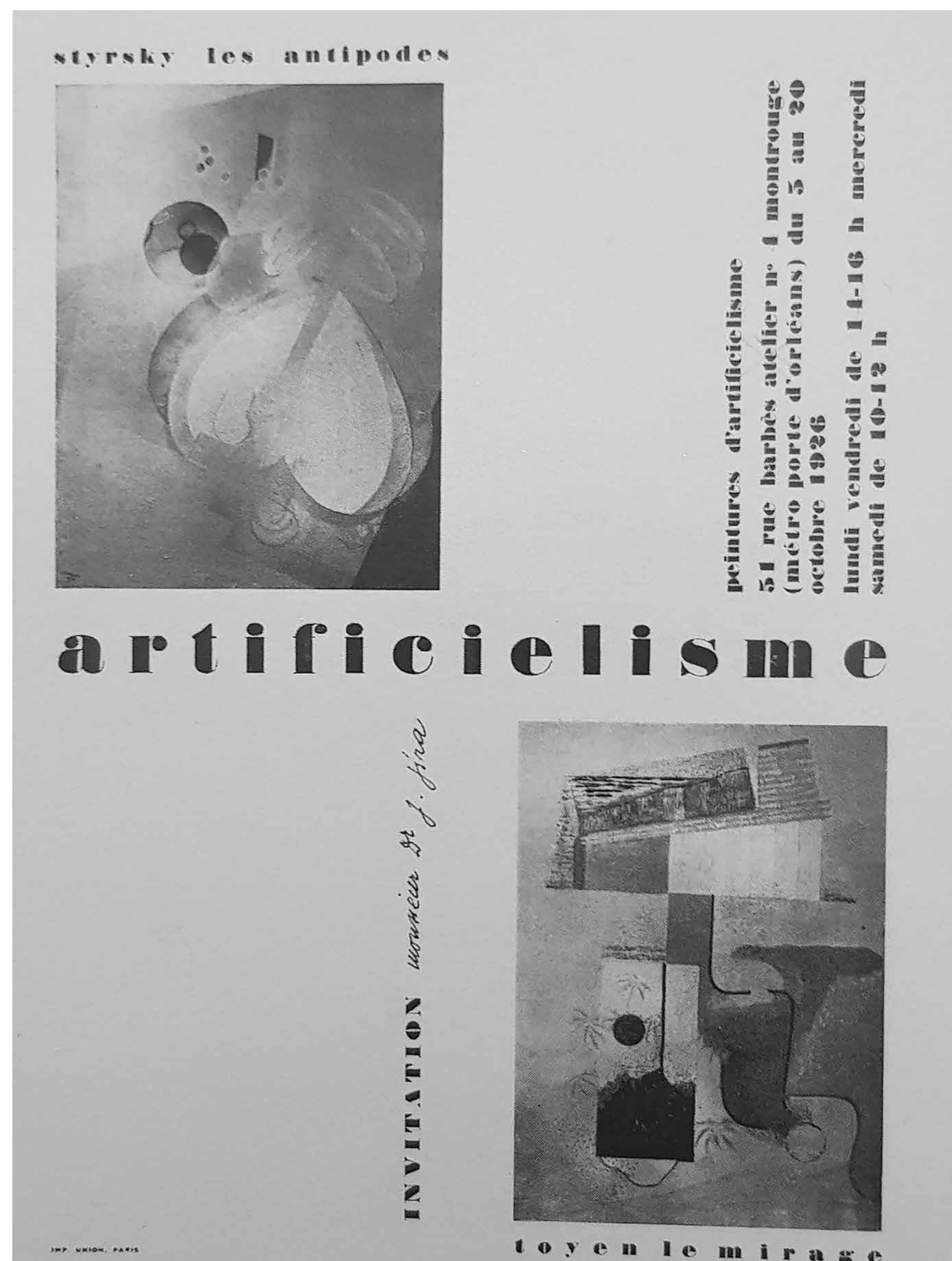

Byť již inspirovaná surrealismem, vytvořila Toyen se Štyrským nový poeticko-výtvarný směr, který nazvali artificialismus. Zúčastnili se výstavy L'Art d'aujourd'hui, následovaly výstavy ve společném ateliéru v Montrouge.

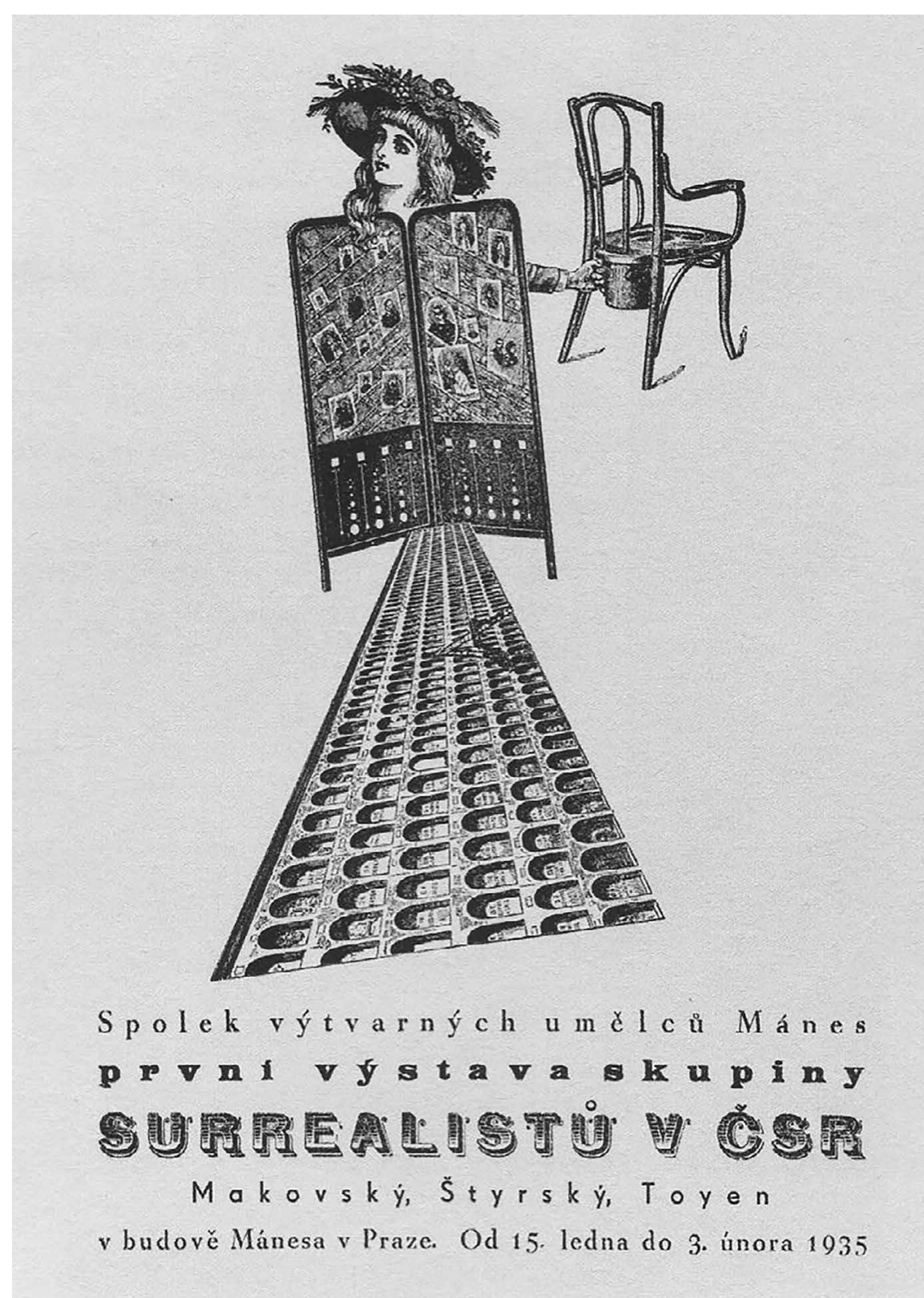
Záhy poté, co mezi nás oba malíři přišli, jejich kubistické obrazy zlyřičtěly, zřejmě pod jistým vlivem poetismu, který jsme s Teigem a Nezvaletm dost překotně vymýšleli a propagovali. A když o několik let později otevřel André Breton do světa okna surrealismu, Nezval, Teige i oba malíři ochotně přijali bohaté možnosti jeho fantastického a nepřeborného světa. A to už dávno se projevil zcela osobitý a ženský talent Manky Čermínové.

Jaroslav Seifert - Všecky krásy světa

Soubor děl Toyen z výstavy Poezie 1932, Mánes

Stýkali se s malířem Josefem Šímou, ale i s básníky André Bretonem a Benjaminem Péretem. V Praze vstoupila Toyen do výtvarné sekce sdružení avantgardních umělců Devětsil (1923). Přátelila se s básníky Jaroslavem Seifertem, Vítězslavem Nezvaletm a Konstantinem Bieblem. Přispívala do Erotické revue. Byla přijata do Spolku výtvarných umělců Mánes (1933). Spoluzakládala Skupinu surrealistů (1934).

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Toyen má vzácný dar vyvolávat v citlivém diváku zapadlé vzpomínky. Dobře vypočítanou linií, bodem, světýlkem v oku, nejprostšími prostředky dosáhne rozechvění nejsložitějších stavů. Jindřich Štyrský

V polovině třicátých let se do Paříže krátce vrátila, aby vystavila své již surrealistické obrazy. Setkala se se Salvadorem Dalím, Maxem Ernstem a dalšími významnými surrealisty.

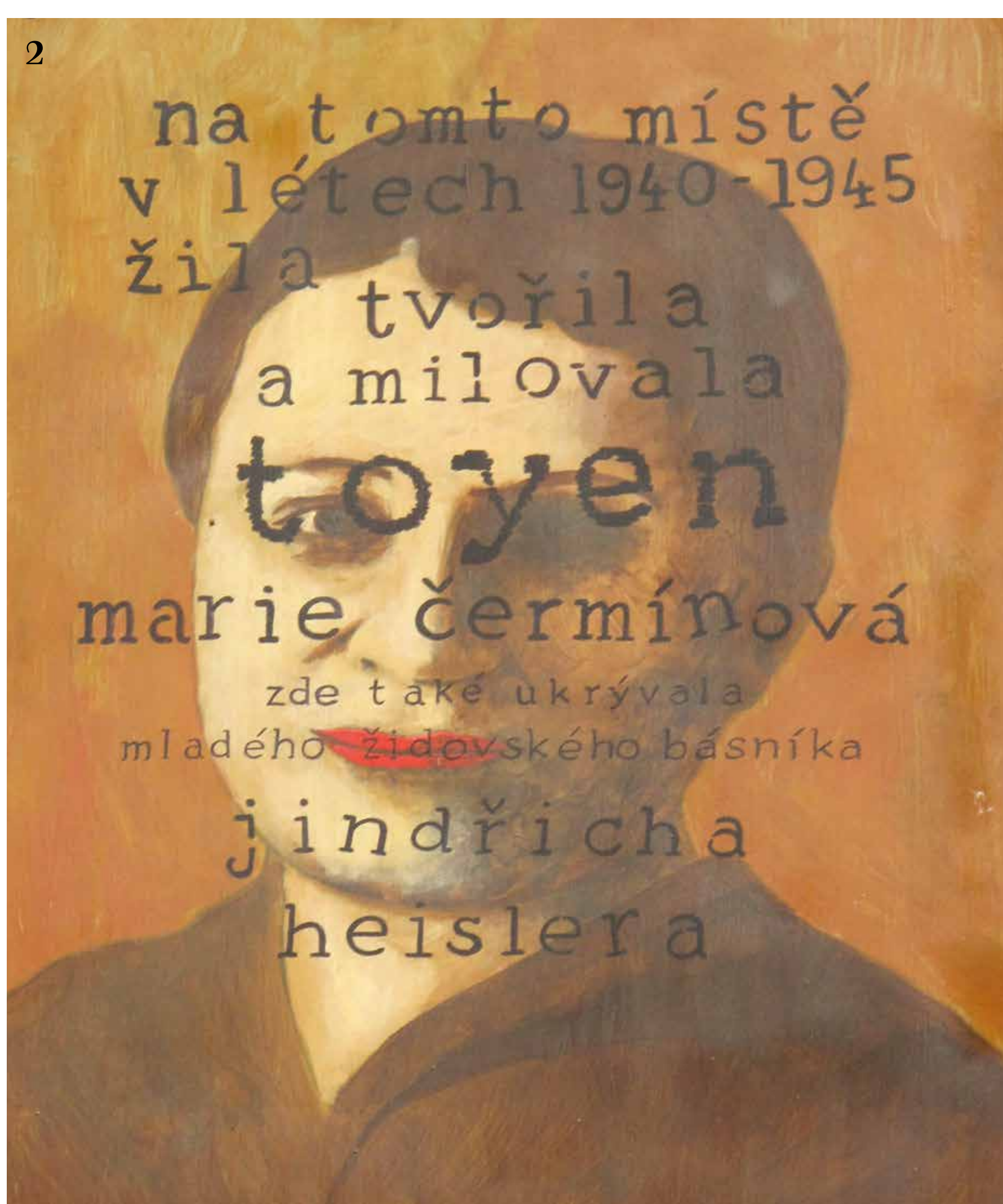
1. Salvador Dalí
2. Spodní řada zleva: Jaroslav Ježek, Toyen, Staša Jílovská
horní řada zleva: František Tichý, Otakar Švec, Emil Filla a Adolf Hoffmeister
3. André Breton, Jacqueline Bretonová, Vítězslav Nezval, Jindřich Štyrský, Toyen a Paul Éluard

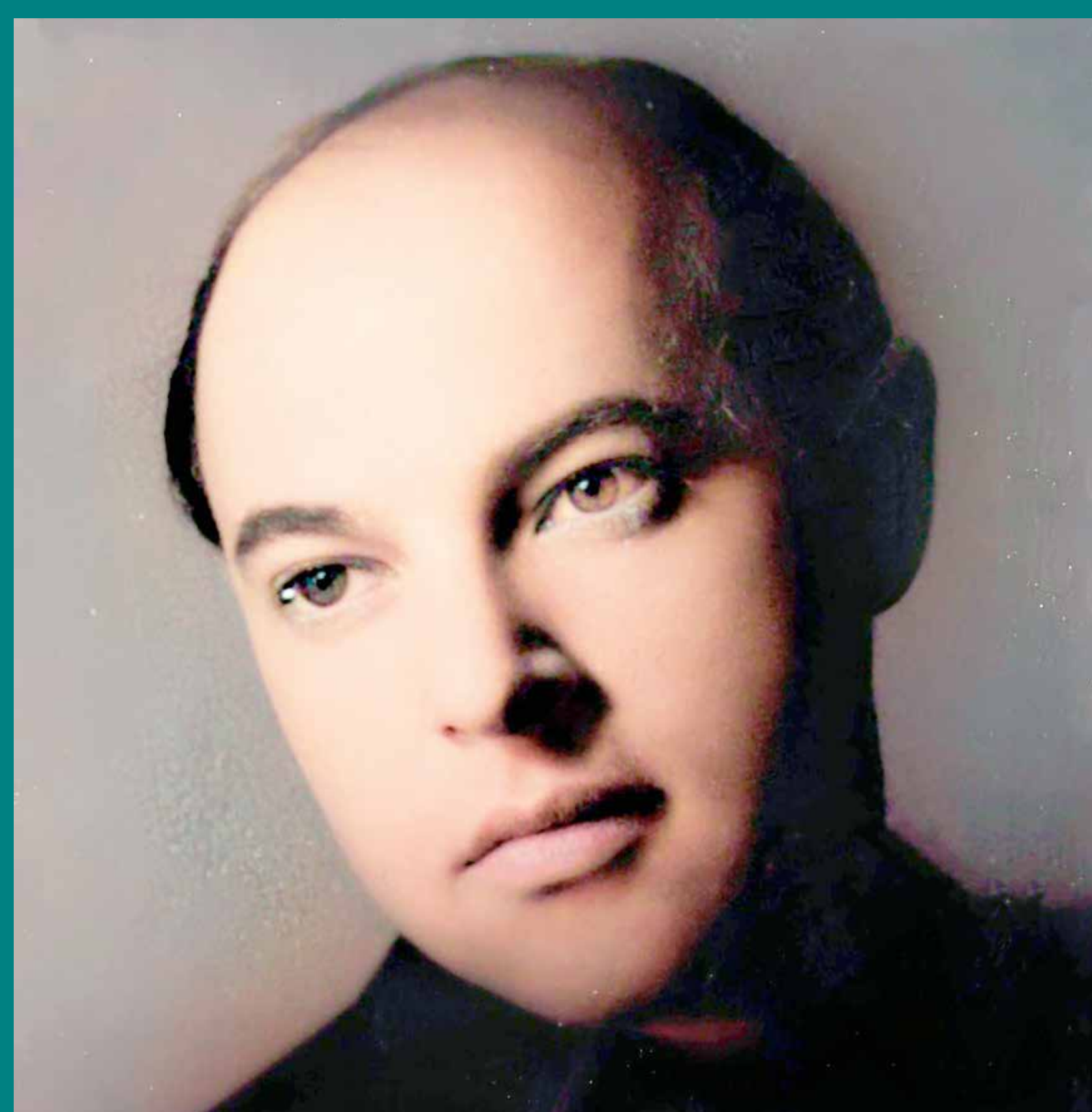

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Během druhé světové války schovávala Toyen ve svém bytě v Krásově ulici na Žižkově přítele, židovského výtvarného umělce a básníka Jindřicha Heislera a zachránila ho před odvečením do koncentračního tábora.

1. Dům v Krásově ulici na Žižkově, kde Toyen žila
2. Pamětní deska

JINDŘICH HEISLER 1914–1953

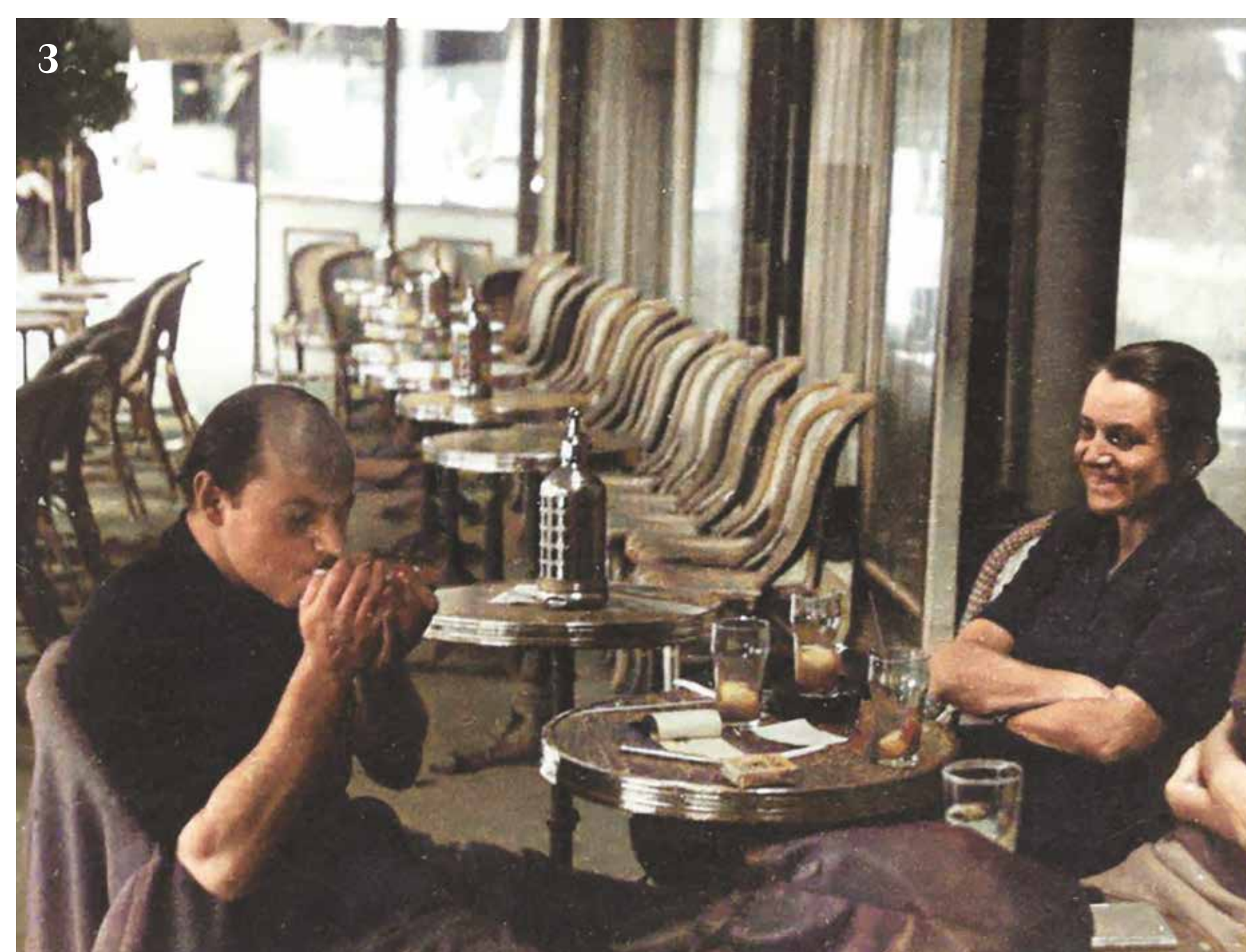
Surrealistický básník, spisovatel a výtvarný umělec. Byl členem Skupiny surrealistů, úzce se přátelil s Jindřichem Štyrským a Toyen, která jej po zavedení norimberských zákonů ukrývala ve svém bytě. Falešné doklady mu obstaral malíř Jiří Tichý. V nakladatelství František Borový mu vyšla v roce 1945 básnická sbírka spolu s fotografiemi Jindřicha Štyrského *Na jehlách těchto dní*. V roce 1947 emigroval s Toyen do Paříže.

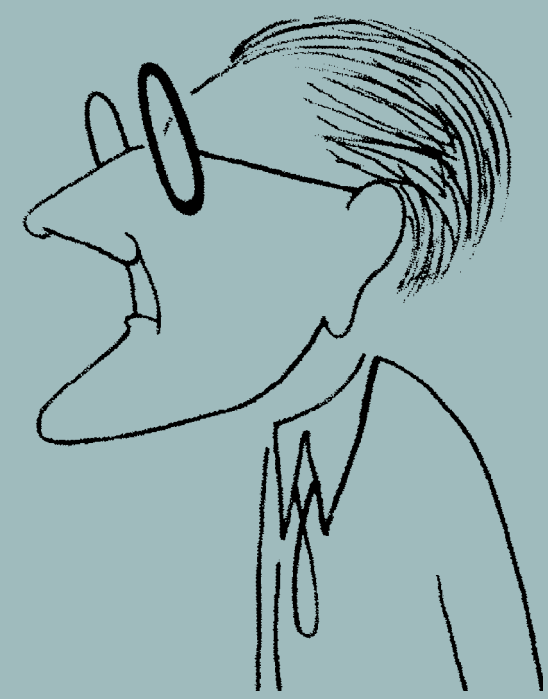

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

Toyen odešla v roce 1947 i s Heislerem do Paříže. Do Prahy se již nevrátila, její majetek byl po roce 1948 zkonfiskován a ona sama byla vyloučena ze všech uměleckých organizací. V emigraci, kde úspěšně navázala na svou předválečnou činnost, zůstala až do smrti.

1. Těsně po emigraci zleva Jindřich Heisler, André Breton, Toyen a Benjamin Péret
2. Toyen před Eiffelovou věží
3. Toyen s Jindřichem Heislerem v Paříži
4. Hrob Toyen na pařížském hřbitově Batignolles

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

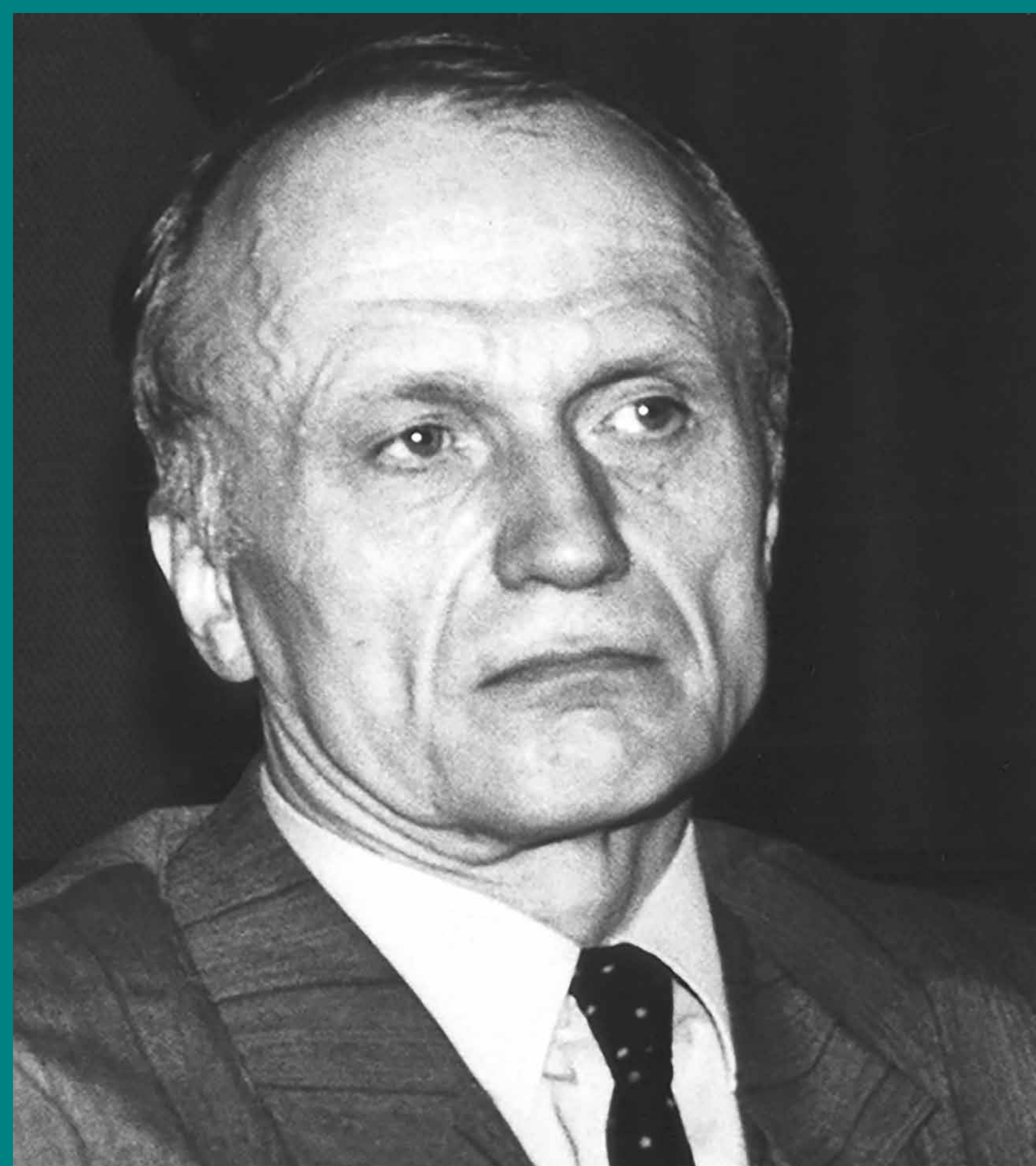
Smích v šeru

Jindřich Štyrský (1899–1942) nebyl významný jen jako malíř, který s malířkou Toyen vytvořil původní směr artificialismus, než se spolu přidali k surrealismu a dali vzniknout jeho nezaměnitelné pražské variantě. Zdánlivě okrajové Štyrského fotografie a básně se s odstupem let ukazují být neméně jedinečné a důležité; nejsou jen příležitostnými zálety malíře, ale jiným a svébytným projevem inspirovaného tvůrce, jehož talent sahal přes hranice žánrů, u každého však dovedl maximálně využít jeho specifiky. Podobně jako jeho fotografie nemají nic z naaranžovaných snímků napodobujících surrealistické obrazy, působí jeho básně stejně svou slovní stránkou jako křehkými vizemi, které za nimi tušíme a které se spojují se slovy v matoucí pletivo, kde jedny druhé zároveň osvětlují a zahalují:

*Hypnotizovaná svými vraky
Vzpomínko
Důkazy
V mnoha zrcadlech
Krá krá krá
Vzpomínko
Důkazy
Rosa padá*

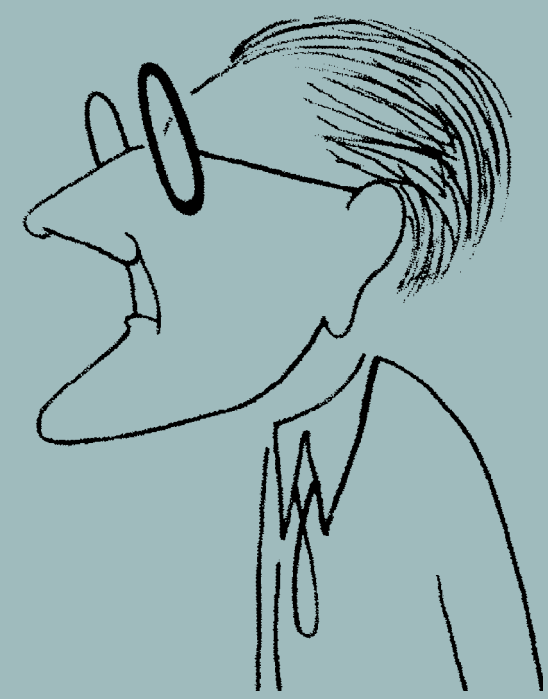
(Slepé médium v Louvru)

Štyrský v tom dokonce zvláštnosti psané básně respektoval víc než jeho blízký druh Nezval, jenž někdy svou práci se slovem jednostranně podřídil básnickým obrazům. Měl tak stejně jako k Nezvalovi blízko i k jeho zdánlivému „protinožci“ Halasovi, s nímž sdílel kromě péče o slovo i dekadentní uhranutí zánikem a smrtí a hlubinné spojení s erotismem. Byl bezpochyby po Halasovi a Hlaváčkovi – a před Heislerem nebo Skácelem – i jedním z velkých českých básníků soumráchného šerosvitu; kde ale Hlaváček a Halas šero dramatizovali, první stínovými náznaky možných událostí a druhý zaklínáním nicoty, tam je Štyrský důsledně považuje jen za místo hypnotického unikání věci: stmívání samotných jejich významů, přeplyvajících zrádně jedny v druhé.

PETR KRÁL
1941–2020

Básník, prozaik, překladatel, esejista, filmový kritik, editor a vysokoškolský pedagog, který publikoval česky i francouzsky. Vystudoval dramaturgii na pražské FAMU. V roce 1968 emigroval do Paříže, kde mimo jiné působil jako lektor v nakladatelství Gallimard. Byl členem pařížské surrealistické skupiny. Do francouzštiny přeložil ve třech antologiích básně Jaroslava Seiferta, do češtiny pak poezii André Bretona a řadu významných textů francouzské avantgardy. Za své literární dílo získal Státní cenu za literaturu ČR a francouzský Řád umění a literatury.

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

*Azurová noc
Kdesi daleko kam pospícháme
Nebude už nic
Než automobilová trubka
Můžeme si dovolit
Poslouchat tvory bez srsti
Ale hladit žabí kůži
Nedovedeme*

(Zvláštní smrt ženy jednoho řezníka v okrese X)

Hlaváčkouské zjitření i halasovskou úzkost nahradil dandyovsky noblesní odstup od světa, který skrývá citlivost za jemnou hrou masek. Patří k ní i zvláštní absurdní humor, jakési melancholické dada, jímž Štyrský vytvořil i ojedinělý český protějšek k básním autorů jako Francis Picabia nebo Hans Arp:

*Konečně loď
Vjíždí do přístavu Příliv a odliv moře
Tančící krajky sukní
Tučný květ leknínu A tučná kráska*

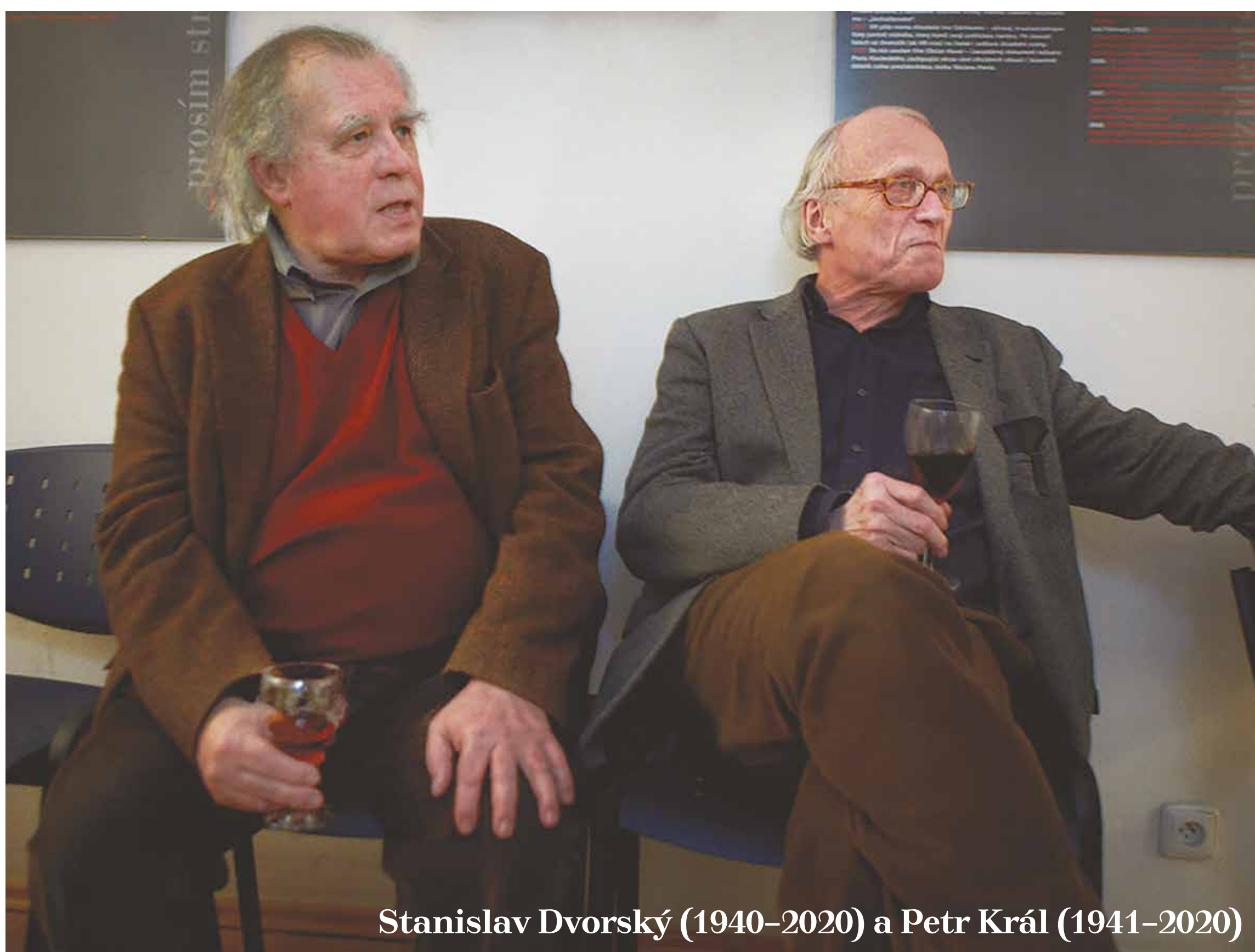
(Tlupa falešných trestanců)

Vzájemné nárazy slov a představ tak v příšeří básní zanechávají jen udivené a fragmentární přízraky, které se – podobně jako neurčité formy ze Štyrského artificialistických obrazů – zas a zas snaží „rozpomenout na místa, z nichž vyšly“ (Karel Teige). Přes svou zdánlivou výlučnost měla Štyrského poezie vliv na další básníky, nejbezprostředněji na některé mladší přívržence surrealismu: Jindřicha Heislera, Oldřicha Wenzla, později i na Stanislava Dvorského nebo na autora tohoto článku. Štyrského význam pro svou poezii však připouštějí rovněž básníci vzdálenější, jako Ivan Wernisch. Možná tu tak dokonce pramení skrytá vývojová linie, jejíž možnosti vyjeví plně až budoucnost.

Petr Král – Vlastizrady (eseje, články, kritiky a polemiky, 1960–2014), nakladatelství Torst, Praha 2015

Ivan Wernisch (1942)

Stanislav Dvorský (1940–2020) a Petr Král (1941–2020)

